

\$4.00

ב"ה

לוח יומי הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לימי החנוכה ה'תשפ"ג

כולל מנהגים והלכות הקשורים
לימי הסגולה י"ט-כ' כסלו, ה' טבת
ועשרה בטבת

שנת הקהל

יו"ל על ידי
בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

מהדורת קאבאטשניק

לזכות

הרה"ת ר' **מנחם מענדל** וזוגתו מרת **מלכה** שיחיו

ובניהם: **אברהם, ארי' זאב** שיחיו

קאבאטשניק

להצלחה רבה ומופלגה בכל

ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציו שיחיו

לזכות

הרה"ח ר' **יונה מרדכי** שיחיו וזוגתו מרת **דבורה לאה** תחיו

איידעלקאפף

בניהם ובנותיהם: **יהושע העשיל, מאטיל רחל, אהרון אליעזר, שטערנא שרה ותמר**

שיחיו איידעלקאפף

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל

ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לזכות

ר' **יעקב יצחק דוב הלוי**

וזוגתו **אסתר מלכה** שיחיו לאנג

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת **אברהם מיכאל** בן

ר' **יעקב שמעון הלוי** ע"ה פלינט

לזכות

הרה"ת ר' **יהודה ליב** שי'

ולזכות זוגתו מרת **חנה** שתחיו

ובניהם ובנותיהם

רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרן

מאריאשא ומרים מושקא שיחיו

מרזוב

לעילוי נשמת

האי גברא רבא ויקירא, צנא מלא ספרים,

מנהל מתיבתא אהלי תורה ל"ב שנים,

מחבר ספרים, רודף צדקה וחסד, ראש

וראשון לכל דבר שבקדושה

הגאון החסיד הר"ר **ישעי' זושא**

ב"ר **אברהם דוד** ע"ה ו**וילהעלם**

נלב"ע ביום ד' שבט ה'תשפ"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הו"ח **זיסא בן ציון** בן הו"ח **לוי**

ע"ה **ליבערמאן**

נפטר ח"י כסלו. ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הגאון הגדול רבי **חיים אלעזר**

ישראל בן

הגאון המובהק הפוסק המפורסם

רבי **שלמה זלמן ברוין** זללה"ה

ממשיך דרכו וממלא מקום אביו

ברבנות ח"י שנים, ובחיבוריו

רב דקהל שערי ציון דפלעטבוש

ידיו רב לו בספרי דבי רב אביו וגם

חיבר ספרי שערים מצויינים בהלכה

על הש"ס

(י"ד כרכים לע"ע, ועוד בכתובים)

נפטר ערב שבת קודש, ח' טבת תשע"ג

"והקיצו ורננו שוכני עפר" והוא בתוכם

תיכף ומיד ממש

ולזכות אליהו שי' בן שרה אלוש לרגל יום הולדתו יו"ד כסלו

ולזכות רחל תי' בת שולמית לרגל יום הולדתה י"ב כסלו

ולזכות חיים צבי שי' בן שולמית לרגל יום הולדתו ח"י כסלו

"לשנת הצלחה" בכל, בגשמיות וברוחניות

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **אפרים זאב וועלוול** בן ר' משה הכהן ע"ה קורן

מראשוני תלמידי התמימים של ישיבת "הדר התורה"

נפטר במוצאי ש"ק י' טבת תשס"ג ת.נ.צ.ב.ה.

ע"י זוגתו מרת **אסתר** תחיו קורן

ה'לוח יומי' יו"ל ע"י ה'בד"צ דק"ק קראון הייטס תשע פעמים בשנה

הכולל הלכות ומנהגים בקשר להמועדים וכו' במעגל השנה

רוצה שהקהילה שלך תהנה מהלוח היומי בקביעות?

צור קשר בטלפון: 347-465-7703 או באימייל daytodayguide@gmail.com

ההשתתפות בהוצאות הרבות של ה"לוח היומי", אפשר באמצעות האתר

www.daytodayguide.com

משרד ה'בד"צ 718-604-8000

לשעות המשרד המעודכנות

www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתרא דרב

www.asktherav.com

תחת פיקוחו של המד"א וחבר ה'בד"צ הרב ברוין שליט"א

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לימי החנוכה ה'תשפ"ג

כולל מנהגים והלכות הקשורים
לימי הסגולה י"ט-כ' כסלו, ה' טבת
ועשרה בטבת

שנת הקהל

מאת

המרא-דאתרא וחבר הבד"צ
הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכוב – שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו – ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתור ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות – מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכאז"א יעיין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרונו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו – לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

מפתח

- ו פתח דבר.....
- ח יום שלישי, י"ט כסלו, "חג הגאולה", ראש השנה לחסידות.....
- ט אור לכ' כסלו, "חג הגאולה".....
- ט יום רביעי, "חג הגאולה", כ' כסלו.....
- ט יום חמישי, כ"א כסלו.....
- ט יום ועש"ק פרשת וישב, כ"ב כסלו.....
- י שבת קודש פרשת וישב, כ"ג כסלו, שבת מברכים טבת.....
- י הכנות לחנוכה.....
- טו זמנים (קראון הייטס).....
- טז יום ראשון, כ"ד כסלו, ערב חנוכה.....
- טז ההדלקה בבית הכנסת.....
- יז ליל שני, אור לכ"ה כסלו, א' דחנוכה.....
- יח ההדלקה בבית.....
- כט מנהגי ימי חנוכה.....
- לא יום שני, כ"ה כסלו, יום א' דחנוכה.....
- לג ליל שלישי, אור לכ"ו כסלו, ב' דחנוכה.....
- לד יום שלישי, כ"ז כסלו, ב' דחנוכה.....
- לד יום רביעי, כ"ז כסלו, ג' דחנוכה.....
- לה יום חמישי, כ"ח כסלו, ד' דחנוכה.....
- לה ליל שישי, אור לכ"ט כסלו, ה' דחנוכה.....
- לו יום ועש"ק, כ"ט כסלו, ה' דחנוכה, ער"ח.....
- לט ליל ש"ק, אור לל' כסלו, ו' דחנוכה, שבת ר"ח טבת.....
- מ יום ש"ק, פ' מקץ, ל' כסלו, ו' דחנוכה, ר"ח טבת.....
- מב ניטל.....

מוצש"ק, אור לא' טבת, בדר"ח טבת, ז' דחנוכה..... מו

יום שלישי, ג' טבת..... מד

יום חמישי, ה' טבת, "דידן נצח"..... מו

יום ועש"ק פרשת ויגש, ו' טבת..... מז

שבת קודש פרשת ויגש, ז' טבת..... מז

מוצש"ק, אור לח' טבת..... מז

יום שני, ט' טבת..... מח

ליל שלישי, אור לעשרה בטבת, יהפך לשמחה..... מט

יום שלישי, עשרה בטבת, יהפך לשמחה..... מח

שבת קודש, י"ד טבת ש"פ ויחי, שבת חזק..... נג

יום ראשון, ט"ו טבת..... נג

קיצור דיני שכחה וטעות - טבלא..... נג

ניתן להשיג ה"לוח יומי" ב:

לייקוואוד	מאנסי	פלעטבוש	בארא פארק
היכל מנחם	בית הספרים	העכט'ס יודאיקה	היכל מנחם
814 E County Line Rd. Lakewood, NJ	59 NY-59, Monsey, NY	1265 Coney Island Ave, Brooklyn, NY	1581 52nd Street Brooklyn, NY

גר חוץ להשכונה? ראה רשימת ההפצה של ה"לוח יומי" בקהילות אנ"ש ברחבי ארה"ב

לחץ על Copies & Orders באתר www.daytodayguide.com

פתח דבר

ע"פ בקשת רבים, מגישים אנו – מטעם הבד"צ – לוח הלכות ומנהגים לימי החנוכה תשפ"ג, במתכונת של לוח יומי.

מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן-ערוך ונו"כ. קיצור שולחן ערוך. ספר המנהגים- חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. ועוד ועוד.

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"שו"ת באתרא דרב", הכוונה לאתר www.AskTheRav.com בפיקוח הרב ברין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר השו"ת במספרים (לדוגמא לסי' א'תתקעט יש לכתוב 1979), ואז בעזרה"י תמצא את מבוקשך.

עזר בעריכה הרה"ח הרב מנחם מענדל שי' ראטנברג.

כל הלכה הוזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטיות גם לימים הבאים, כפשוטו.

* * *

בכמה מקומות הובאו ענינים השייכים ל"הקהל" ול"מבצע הקהל", בעיקר מקטעי שיחות קודש – מה ש"המלך הי' קורא", על "בימה של עץ בעזרה". והוא ע"פ המבואר בכר"כ שיחות קודש שהענין ד"הקהל" הוא ענין שהזמן גרמא בכל השנה כולה, ושכלל הזדמנות יש לעורר אודות הענין ד"הקהל" בכל האופניים האפשריים, ולקשר כל ענין וענין לצו השעה – "הקהל" ו"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" – בריבוי שיחות קודש). ובמק"א² נזכר שיש להקהיל ולקבץ עניני התורה שבהם נתבארו פרטי הענינים ד"הקהל" בנגלה דתורה, ובמיוחד – בפנימיות התורה כפי שנתבארה בתורת החסידות, בענינים המעוררים "ליראה את ה'". וכן נזכר³ ע"ד לימוד "הלכות הקהל", בדוגמת הלכות חג בחג, ובענינינו – ההלכות הרוחניות של המצוה המפורשים בתורת המוסר החסידות והקבלה.

כמובן אין בכך משום תחליף כלל ללימוד הענינים במקורם, ובפרט שהובאו כאן רק קטעים אחדים, והרי בשיחות ואגרות קודש בשנות הקהל כמעט שאפשר להמליץ ש"כל הספרים מלאים בדבר זה". להרחבה בענין הקהל – ראה "קובץ הקהל"⁴. "קהל גדול": אוצרות מצות הקהל⁵. וראה גם "אנציקלופדיא תלמודית" ערך הקהל. "הקהל": קובץ למצות הקהל ובירור הלכות⁶. "ספר הקהל": מצות הקהל – אסופת מאמרים⁷. ובלשון הרב⁸: "חוברות הקהל" למחברים שונים.

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"⁹, מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה

1) ובשיחת שבת בראשית תשמ"ח: "אז אלע עניני עבודה פון דעם יאר דארפן דורכגיין דעם "שעור" און זיין דורכגענומען מיט דעם גייסט פון "הקהל".

2) שיחת שמח"ת תשמ"ח.

3) בשיחת ש"פ משפטים תשמ"א.

4) י"ל ע"י ועד להפצת שיחות בשנת תשנ"ה.

5) י"ל ע"י 'ממש' – מרכז הפצה באה"ק.

6) רבינוביץ תאומים, ירושלים תש"ו. תשל"ג.

7) י"ל ע"י מכון התורה והארץ, שילחי שנת השמיטה תשס"א.

8) לקו"ש חיי"ט עמ' 363 הערה 1.

9) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ו – קמ"ג, א) שלימות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתחה"מ דוקא. ואכ"מ). וכ"מ מזה שהובאו הלכות אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו עד"ז בכ"מ – ראה לדוגמא שו"ת הרי בשמים ח"ג סע"ה. ולהעיר, שמש"ק שם בדין תק"ש בכ"מ ש"י"ב ב"ד שהביאו הרמב"ם – יש ליישב ע"פ שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח). ולהעיר גם מצורת הבית להתו"ט (יחזקאל מב, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארז"ל (פסחים ג, א) שדיני נגעים ומהלכות יקרין בעוה"ז, וקפויין – היינו קלים להבנה (תדא"ג מהרש"א שם. בניהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפי' במאירי שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרועים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו'" (בשלימות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימוה"מ, בתחה"מ, וכמובן מכ"מ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 221. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפ. סה"ש תנש"א ח"ב ע' 576 ובהערות 9-108. ועוד. ולהעיר מאג"ק ח"ז ע' שנו. ואכ"מ בזה. (ומש"כ בלקו"ש חכ"ה ע' 263 שלא יצטרכו ללמוד גם הל' שבת – בפשוט קאי בתקופה שני' דוקא. אבל, לפ"ז צ"ע הכוונה בהע' 51 שם, שכפה"ג ר"ל שהל' שבת וגדה לא נז'

האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש¹⁰ [שגם זה שייך ל"הקהל" – "קהל גדול ישוּבו הנה", כש"המלך" – "מלך מבית דוד" – "קורא בתורה", וכפי שנתבאר בריבוי שיחות קודש¹¹], שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומה: "מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה" (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך . . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעכן לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה**]¹²].

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה . . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממחר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", וכללים ב"הלכות הצריכות לה" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים דהלכות קרבנות וכיו"ב¹³].

"דער אויבערשטער בעט זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' [וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו'] – און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** – המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכנ"ל – ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך"¹⁴.

בתניא שם. ועצ"ב (החילוק). כן להעיר מדין נט"י בזה"ז בכדי שיהיו רגילים לאכול בטהרה לעת"ל (ש"וע' אדה"ז סי' קנח ס"א). וראה גם ב"ח י"ד סוסי' פגג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. (אבל באג"ק ח"ג ע' קנג שגם בתקופה ראשונה דימוה"מ ל"ש תומאת נדה, משא"כ שאר תומאות. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 27 הע' 59. ויל). וראה זה פלא, בס' שערי ג'ע' (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלף הששי יתנוצץ אור תוס"ש ויעביד רוח"ט והיו קצת מצות בטלות כגון פרישות תומאה וטהרה וכו'.

[והנה, בתניא שם (קמה, ב) שהנגלות היו גלוים וידועים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכחה וא"צ לעסוק בהם. ומשמעות הדברים, שצ"ל הלימוד בהחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פ' בלקוטי בידיעה (קארף). וכ"ג גם בסה"ש תנש"א (שם). וכן לעיל שם ע' 575, שהדגיש תיבת "לעסוק"). וכ"ה להדיא ב"ד מש"ח. וראה גם ר"ד אחו"ק תשמ"ח].

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקרוב הדבר שידעו מפנימיות התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוא פנימיות התורה צריכים לעסוק במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם). ור"ל, שפ"י ב' י"ז, זה, ת"ח א"צ כלל ללמוד הנגלות לעת"ל, והיינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בסה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשל"ע דעה האמונה אדמו"ר וצ"ע שבכ"פ להדיא ע"ד לימוד הנגלה לעת"ל – ראה לקו"ש חט"ז ע' 39 בשוה"ג להע' 45. ר"ד משיחת יום שמח"ת תשמ"ח. כ"ח חשון תשנ"ב. וכ"ה בכמה מאמרי דא"ח – ד"ה והמשכילים יזהירו תש"כ. הבאים ישרש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתניא שם רק **גופי** התורה הנגלית" (וכמש"ל לפני" בתניא שם, ש"יהי" גם עיקר עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות וטעמיהם הנסתרים". ועד"ז הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 107 ואילן. סד"ה וה' ביום ההוא תשכ"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים סד"ה. חיים אדם לברוך תרל"ח פכ"ג. סה"מ מלוקט ח"ה ע' עדר) במעלת לימוד הנפלאות הדתורה מתוך גליא דתורה, בבחי' "ותלמודו בידו"), משא"כ הפרטים המסתעפים, וכן שקו"ט ופולפולא דאורייתא, לאפשא לה בנגלה דתורה (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 240. ולהעיר מ"ה הנה ישיכל עבדי תשל"ב בתחילתו. ולהעיר גם מהס"ה תש"ג ע' 357. וצ"ע בסה"ש תשנ"ב ס"ע 27 (ואילן). ששקו"ט ותושבע"פ יבטל לעת"ל. ובפשוטו י"ל, שהכוונה שם לעמל ויגיעה ("במחשכים הושיבני") לברוך ההלכה, שזה ל"ש לעת"ל – ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דוקא. וז"ל הנה" בשה"ש ע' 510 – ראה בכ"ז קובץ העו"ב לך וחי"ש תשע"ה. ועצ"ע, שבשער האמונה שם מפורש שמש"ש לא ישיפע נגלה. וצ"ע. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משיחת ליל ח"י אלול תשמ"ב).

ועוד וכתב באור"א בתניא שם (ע"ג), ש"למעשה יהיו צריכים [ערב רב] לפרטי הלכות איסור ותומאה **יותר מישראל** שלא יאירע להם פסול ותומאה ואיסור כי לא יאונה כו'. ולכא' לפי ב' י"ז, עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ן].

(10) ובס' שערים מצוינים בהלכה עמ"ס זבחים (מכת"י אאמ"ר, ובתוספת נופך מאחמ"ר הרה"ג הרמ"ש שליט"א) בפתיחה, האריך מאד בגודל החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (תהלים קיט, קסו) על מאור"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה בו, וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא דשיניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בשבת שם). דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלפל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

(11) חלקם הועתקו בס' "קהל גדול" פ"ט.

(12) שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

(13) משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות ה'תש"כ כרך ב' ע' 485.

(14) לקוטי שיחות חלק יח ע' 341.

* * *

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת-מה – ולא לחכות לרגע האחרון¹⁵.

יום שני, ח"י כסלו

במנחה – אין אומרים תחנון.

יום הילולא של כ"ק הרה"צ ר' יוסף יצחק מאוורוטש, אביו זקינו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

בסיום ספר "היום יום" (לאחרי תאריך ח"י כסלו) נכתב: **גוט יום טוב. לשנה טובה בלימוד החסידות ובדרכי החסידות תכתבו ותחתמו** [ובכמה שיחות הוזכר ע"ד האיחול בלשון יחיד].

באגרות קודש: הצעתי בזה, אשר בלילה הראשון, אור ל"ט כסלו, יתועדו במקומות שונים, (ויודיעו שם אודות ההתועדות דלמחר). ולמחרתו, אור לכ' כסלו יתאספו במקום אחר להתועדות. וכ"ה בכ"מ עד"ז.

בלוח כולל חב"ד: בכל עיר ועיר מתאספין אנ"ש למשתה ושמחה ולהודות לה' על הנס הגדול ועושין סיום הש"ס מחלוקת הש"ס דאשתקד ומחלקין את הש"ס להבא וכן מתחילין ביום י"ט כסלו ללמוד שוב שיעורי לימוד התניא כפי שנחלקו לימי השנה ע"י כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע. [ובכמה שיחות קודש ע"ד הסיום בספר התניא].

מברק לרגל י"ט כסלו דשנת הקהל – תשכ"ז, תשמ"ח.

יום שלישי, י"ט כסלו, "חג הגאולה", ראש השנה לחסידות

אין אומרים תחנון.

הילולא של הרב המגיד – ממעזריטש – ג' וישב [כקביעות שנה זו] תקל"ג – **מאתיים וחמישים שנה**, ומנוחתו כבוד באנאפאלי.

אדמו"ר הזקן יצא לחירות ממאסרו הראשון – י"ט כסלו, ג' וישב [כקביעות שנה זו], תקנ"ט, לפנות ערב.

יום הצלת הרה"ק ר' משה נ"ע בן אדמו"ר הזקן בשנת תקע"ו, אור ליום חמישי י"ט כסלו¹⁶.

בשיחת פרשת וישלח תשנ"ב¹⁷ נזכר אודות המעלה של קביעות שנה זו, מלבד המעלה שהיא כקביעות י"ט הראשון – דחג הגאולה (בשנת תקנ"ט).

יום התועדות וקבלת החלטות טובות בקביעות עתים לתורה הנגלית ודא"ח ברבים, וחיזוק דרכי החסידים באהבת רעים.

בשיחת ליל י"ט כסלו תשמ"ט: פשוט שתחילת הלימוד דיום זה, צריך להיות בענין שהזמן גרמא, (היינו, בהענינים שבהם נתבאר ענין דיום זה [ההלכות שביום זה]), ומובן, שיש להתחיל בלשון הרב, כפי שנדפס ב"מבוא" לספר "היום יום".

ב"מבוא" לספר "היום יום": י"ט כסלו . . החג אשר פדה בשלום נפשנו ואור וחיות נפשנו ניתן לנו, היום הזה הוא ראש השנה לדא"ח [=לחסידות] אשר הנחילנו אבותינו הקדושים זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, והיא היא תורת הבעל שם טוב ז"ל.

"זה היום תחילת מעשיך" – שלימות הכוונה האמיתית בבריאת האדם עלי ארץ, להמשיך גילוי אור פנימיות תורתנו הקדושה, אשר נמשך ביום הזה בבחינת המשכה כללית על כללות השנה,

15) נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", חוה"מ פסח תשע"ח.

16) כ"ק אדמו"ר שליט"א נהג לומר קדיש ב"ט כסלו, שהוא יום הירצייט של דודתו מרת מרים גיטל שניאורסאהן.

17) ספר השיחות עמ' 155 ואילך.

ועלינו להעיר לבבנו ביום הזה בבחינת חפץ ורצון פנימי ועצמי באמיתת נקודת לבבנו, שיאיר נפשנו באור פנימיות תורתו ית'. "מעמקים קראתיך ה'" – להמשיך בחינת עומק ופנימיות תורת ה' ומצות ה' מבחינת פנימיות ועצמות אור אין סוף ברוך הוא שיאיר בפנימיות נפשנו, אשר כל עצמותינו (רצונו לומר, כל מציותינו, העצם וההתפשטות כו') יהיו אליו יתברך לבד, לגרש מאתנו כל מידה רעה ומגונה מהמדות הטבעיות, כי אם כל עשיותינו וענינינו (הן בעבודה היינו תפילה ותורה ומצוות, והן בעניני עולם המוכרחים לקיום הגוף) יהיו בכוונה אמיתית לשם שמים אשר חפץ ה' כו', וה' יתברך אב הרחמים ירחם עלינו וינחנו בדרך הטובה והישרה ישר יחזו פנימו...

בשיחת ש"פ וישלח תשנ"ב¹⁸: כדי להדגיש עוד יותר שכל אחד ואחד הוא גם משפיע כדאי ונכון שכל אחד ואחד יערוך התוועדות – עם עצמו (בכל עשר כוחות נפשו), עם בני ביתו, עם חבריו וידידיו וכמ"ש (בשייכות להגאולה) "השיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם". ומה טוב שכאו"א ישתתף בג' התוועדויות ("בתלת זמני הוי חזקה"), אחת בעצמו ושתים על ידי שלוחיו, באם הם נערכות באותו זמן.

מתחילים ללמוד בשיעורי חת"ת את ספר התניא, ובשנה זו כפי שנחלק לימי שנה פשוטה.

אור לכ' כסלו, "חג הגאולה"

בכמה שיחות ואגרות קודש, שיעקר ההתוועדות, וברוב עם, צ"ל במוצאי י"ט כסלו, אור לכ' כסלו.

שיחות קודש קביעות שנה זו: תשי"א, תשי"ב, תש"ו, תשכ"ה, תשכ"ט, תשל"ב, תשל"ה, תשל"ח, תשמ"ב, תשמ"ט, תשנ"ב.

התוועדות המרכזית ב-770 בשעה 9:00 בערב.

יום רביעי, "חג הגאולה", כ' כסלו

אין אומרים תחנון.

בספר עזרא¹⁹ מתואר שבתחילת תקופת בית שני, ב"חודש התשיעי בעשרים בחדש", כ' כסלו (ג'ת"ד), כשחזרו עולי בבל, "ויקבצו כל אנשי יהודה ובנימין ירושלים", ועזרא הכהן [הסופר] גרם להם להתוודות ולשוב לה'.

הדפסת ספר של בינונים – תניא – בפעם הראשונה נגמרה יום ג' כ' כסלו תקנ"ז בסלאוויטא.

בשנת תקנ"ח ציוה אדה"ז שישקדו ויתמידו בלימוד ספר התניא, וביום ש"ק פ' וישב, – כ' כסלו – ללמדו בכל מושבות אנ"ש שני פרקים בחלק א' ופרק אחד בחלק ב', ויהי לפלא²⁰.

יום חמישי, כ"א כסלו

במגילת תענית²¹: "בעשרין וחד ביה" – בכ"א לחודש כסלו, "יום הר גריזין" – חרשו הר גריזים (מקום מושבן של הכותים) בימי שמעון הצדיק, "דלא למספד". וההוראה מזה – ראה בהערה²².

יום ועש"ק פרשת וישב, כ"ב כסלו

אע"פ שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום. ונוהגין מטעם הידוע לגמור כל הפרשה שנים

18) בספר השיחות עמ' 166.

19) יו"ד, ט.

20) ממכתב כ"ק אדמו"ר מהורו"צ נ"ע. – הטעם להלימוד בחלק ב' (שער היחוד והאמונה) דוקא – נתבאר בלקוטי שיחות חלק ה' ע' 200 הערה 72.

21) פ"ט. וזכר גם ביומא סט, א. ושם בכ"ה עבת. וראה בהשיחה שמצויין בהערה שלאח"ז שהנוסח הנכון הוא כמ"ש במגילת תענית.

22) נתבאר בארוכה בשיחת ש"פ וישב, כ"א כסלו תשמ"ה (התוועדויות ע' 905 ואילך).

מקרא ואחד תרגום ערב שבת אחר חצות. [ומצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת שחרית, ועדיף לפני שחרית].

חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה [בפרט לאלו שלבשו בגדי שבת ויום טוב במשך השבוע, לכבוד חג הגאולה י"ט"כ' כסלו].

זמן הדלקת נרות שבת קודש 4:11 (18 דקות לפני השקיעה).

שבת קודש פרשת וישב, כ"ג כסלו, שבת מברכים טבת

אומרים תהלים בהשכמה כבכל שבת מברכים.

מברכים חודש טבת. המולד יום שישי, 11:12 בבוקר ו-9 חלקים.

ראש חודש טבת ביום השבת קודש ולמחרתו ביום הראשון²³.

אין אומרים 'אב הרחמים' לפני מוסף. אך אומרים 'צדקתך' במנחה.

יום התוועדות.

הקהל: הקשר בין פרשת וישב להקהל, ראה שיחת ש"פ וישב תשמ"ח²⁴: להעיר מהשייכות ד"הקהל" לפרשת השבוע – "וישב יעקב בארץ מגורי אביו", "מגורי לשון **אסיפה וכניסה**, כמו אוגר בקיץ"²⁵, ו"מגורי הוא לשון **יראה**, וגם לשון אוצר... **יראת ה'** היא אוצרו"²⁶ – אסיפה וכניסה דכל ישראל (יעקב – שנשמתו כלולה מכל הנשמות שבישראל²⁷) "ליראה את ה' אלקיכם כל הימים". ובפרטיות יותר: (א) "והנה אנחנו מאלמים אלומים גו' תסובינה אלומתיכם ותשתחוון לאלומתי"²⁸, קיבוץ ואסיפה י"ב השבטים, ע"ד הענין ד"ויקהל משה", "בהתאסף ראשי עם יחד שבט ישראל", ע"י הביטול דהשתחוואה כו'²⁹, (ב) "והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים ל"³⁰ – שהשתחויה והביטול היא אצל האנשים (שמש) והנשים (ירח) והטף (כוכבים), ע"ד "הקהל את העם **האנשים והנשים והטף** גו' ליראה את ה' אלקיכם"³¹.

זמן יציאת שבת קודש: 5:16.

הכנות לחנוכה

אין להדליק בשמן מאוס או גזול³². מצוה מן המובחר להדר אחר שמן זית לנר חנוכה, לפי שאורו זך וצלול, ונמשך יפה אחר הפתילה והנס נעשה בו. ואם אין שמן זית מצוי, מצוה יותר בשאר שמנים שאורן זך וצלול. וכל השמנים כשרים בנר חנוכה (מלבד בשבת שיש בזה חילוקי דינים).

למען דעת: כיום מצוי בשוק שמן זית מזויף שנמכר במחיר נמוך מאוד. השמן המזויף הוא

[23] כ"ה הלשון בשה"ש תנש"א ח"ב ע' 750. ובכ"מ. וכן המנהג. וראה לקו"ש ח"כ ע' 555 בהערה. [אמנם במהדו"ק מהערה הנ"ל – באו"א]. וראה העיר"ב נח תשמ"ג. חנוכה תשע"ז. התקשרות גול' נ"ו (ועוד). וראה בארוכה באתרא דרב ס' ה'ש.

[24] ספר השיחות תשמ"ח ח"א עמ' 164 הערה 90.

[25] או"ת להח"מ סנ"א.

[26] תו"א פרשתנו כז, ב.

[27] אנה"ק ס"ז.

[28] פרשתנו לז, ג.

[29] אוה"ת פרשתנו רדע, ב ואילך.

[30] פרשתנו שם, ט.

[31] ראה אוה"ת שם רעו, ב ואילך.

[32] וה"ז מצוה הבאה בעבירה. וכן בשואל שלא מדעת, שהוא גזלן.

וי"א שבכלל צ"ל משלו דוקא (ע"פ ר"ן פסחים ד, א בדפי הרי"ף). ח' הר"ן פסחים ז, א. רמב"ן פסחים ז, א ד"ה ואני אומר. ח' תל' הרמב"ן שם. ח' רבינו דוד שם. ריטב"א שם. תוס' ר"פ שם. ס' הפרדס ש"ט פכ"א בשמו. תמים דעים קפו. אבודרהם ש"ג. ועוד. ולהעיר משו"ע אדה"ז סרס"ג ס"ט (במוסגר). וראה שו"ת בי"צ יו"ד ס' קמה סק"ג. והוב"ד בשד"ח אס"ד מערכת חנוכה סט"ו. שו"ת בית שערים סשס"א. זכר יהוסף שבת כא, א. וראה שו"ת שבה"ל ח"ג ס"פ. משנה"ח ח"ו ס' קיח. ח"ח סרכ"ט. וראה בארוכה שבות יצחק ח"ז ס"ד. וש"ג, וא"כ גם בשואל אינו מועיל (אם לא נאמר שבמדליק בעצמו אצ"ל משלו, ראה בכל הנ"ל). ואופן הקנין – במשיכה ואפילו במעות (משום מצוה). ומה"ט, כשיצא יד"ח הדלקת נ"ח בשל אחרים, ואינו מבני ביתו, צריך להשתתף בפרטות. וי"א שצ"ל שמן שיש בו כדי שיהיה פרוטה לכאור"א מהמשתתפים.

צהבהב יותר, פחות מריר ויותר מימי. שמן זית אמיתי אינו מבעבע או מקציף בטיגון במחבת, ולא מוציא עשן או ריחות רעים. ניתן לזהות את הזיוף באמצעות לקיחת דוגמת מהשמן והנחתה במקרר, שמן אמיתי יהפך לצמיגי יותר. כמו כן ניתן לחמם את השמן, אם לא יוצא ממנו ריח של זיתים אלא ריח ניטרלי ולא מורגש, ככל הנראה מדובר בזיוף. וכדאי שלא לסמוך רק על סימנים הנו"ל (שאינם מובהקים), כי אם לוודא שיש חותמת של מועצת שמן זית מקומית או בינלאומית (נוסף לחותמת כשרות מוסמכת).

למען דעת: בשנה זו, מוצאי שנת השמיטה, מצוי בשוק שמן זית של שנת השמיטה. ונחלקו הפוסקים בנוגע להיתר השתמשות בשמן זית של שביעית לנר חנוכה. וכן בנוגע להשתמשות בפירות של היתר המכירה³³. ולכן, הרוצה להחמיר יעדיף להשתמש בשמן זית שאין בו חששות הנזכרים.

הידורים אפשריים בשמן זית (מהם השנויים במחלוקת, או לחלופין שמוסכם אצל רובם ככולם שאין חשש כלל³⁴): לא להשתמש בשמן זית המוגדר "דסק", pomace. לקנות שמן זית כתית מעולה, extra virgin, הראוי לאכילה ולא המיועד למאור³⁵ (אבל להעיר שלפעמים ההגדרה

33) ראה הנסמך בשערים מצויינים בהלכה סק"ט סק"ד ובקונטרס בתרא שבכת"י. שו"ת משנת יוסף ח"א סכ"ו. ועוד.
 34) ולאחרונה יש שחידשו להחמיר שלא להשתמש בשמן העשוי מגרעיני זית (אם נאמר שהגרעין אינו בגדר פרי), ואף שהרוב הוא מהזית עצמו, דלא מהני ביטול (מכמה טעמים): דביטול לא מהני שיקבל המתבטל חשיבות המבטל; שכשחיתלת ביאתו לעולם בתערובת ל"מ ביטול; שבתערובת היתר בהיתר ל"ש ביטול, ובסגנון אחר שביטול פועל חלות דינים ולא מציאות). והדברים מיוחדים לגמרי. ובמציאות ידוע שכל השמנים בימינו עשויים כך, וגם בעבר הוציאו שמן זית מהגרעינים (ראה בר"ש ורע"ב שביעית פ"ז מ"ג). ועוד, שבשו"ע אדה"ז סר"ב בק"א סק"ה בנוגע לגרעינין, שבאמת פרי הוא, אבל אינו פרי גמור, ומשו"ה מותרין ברביעי, אבל חייבים בערלה, ומברך בפה"ע. וגם ההחולקים – ברכתנו בפה"א, ועכ"צ ל"ש שיש לו גדר פרי וממילא ג"ז כללל הזית. ועוד ועיקר, שמן היוצא מהגרעין בודאי נקרא שמן זית, כמו בין היוצא מהגרעינים. ובלא"ה, מנ"ל שלמנורה צריך שם פרי (ראה מנחות פ"ח מ"ב – מנחות פ"א, א – שגם שמן אנפיקטון שלא הביא שלישי כשר. וכ"כ בהגהות הגר"א לירושלמי ערלה פ"א ה"א ש"א צ"ע שיהא על הזית למנורה שם פרי. וכ"ה בצפ"ע תרומות פ"ב ה"א ד"ה והנה בירוש', שבשמן למנורה ולחנוכה לא בעי כלל גדר פרי, אבל צ"ל שם זית). וגם דלא גרע משמן נס כיון שיש לו תכונות של שמן זית (ראה לקו"ש חט"ו ע' 184. רשימות ח' ג בתחילתו. חו' קעד. וראה באו"ר בלקו"ש ח"ה ע' 317 הע' 45). ובלא"ה, כיון שהשמן מהזית עצמו בכחו לדלוק מצ"ע לא איכפת לן בתערובת השמן מהגרעין. ובאמת, פטוהו הדברים, שגם במקדש טחנו השמן עם הגרעינים ביחד למנחות, כסתירת המשנה מנחות פ"ח מ"ג – פ, א, ומינה שנק' שמן זית. (אלא שלמנורה אינו כשר, שבכדי להוציא שמן מהגרעינים צריך טחינה, ולמנורה צ"ל כתיבת דהיינו כתוש ולא טחון. וראה בתוספות השלם עה"ת ר"פ תנוה אות ו, שנתכוונו לכתוש ללא גרעינים. (אלא שהדברים שם מוקשים קצת)). ועוד, שכתבה כמה אחרונים (ראש יוסף שבת בא, ב. שו"ת שר"מ תינא ח"א ע"ג ש"ו. ש"ת שבת בא, א. שו"ת יד סופר סכ"ב. משנה שכ"ר ח"ב סרי"ג. וראה אמרי נה"ת (ואראשוויאק) ח"א, וואראשא תרצ"ב, חנוכה אות יב (קמט, ב) שכן ה' בשעת הנס) שגם במקדש כשר בעצם ברובו משמן זית ומיעוטו משאר שמנים. וכ"כ לדינא לגבי ה"ב בא"א מבוטשטאש מהד"ת סתרי"ג ס"א. אבל ראה קובץ תשובות ח"ג ס' קד. ובעדת המומרים – אולי לפי שנתערב עם הגרעינים פסול למנורה (דבעינן זך ולא עם שאר שמנים – ראה מאירי שבת שם. שו"מ שם. או שעם גרעינים יתערבו שמרים כבתוס' השלם שם), וס"ל דבעינן דומיא המקדש. אבל ראה הלן בהערות בארוכה שלג מציינו כן בשום דוכתא. ולהעיר מהסברא בשפ"א שם שגם במנורה זך הוא רק לכתחילה. וראה שו"ת תשוה"ג ח"ו ס' קנג. והנלפע"ד כתבנו.

35) ע"פ הפמ"ג ס' קנד בא"א סק"ט, משום הקריבהו נא לפחתך. אבל שם מיידי במאוס מחמת עכבר וכדומה ולא שא"ר לאכילה מחמת טעמו. וגם בזה – ראה מג"א שם סק"ט, רק כשאסור באכילה (ולהעיר ממג"א סתרי"ג סק"א בכלי מאוס). וגם שרים ומלכים מדליקים בשמן כזה. (אבל ראה בארוכה בקונטרס "שמן רק לא למאור").

ואילו ה' אסור מחמת סכנה – יש לדון מדין המותר בפיך (וראה שו"ת דברי חיים ח"ב או"ח ס"ז) בשאר מצוות – ראה מג"א סתקפ"ו סק"ג (וראה שו"ע אדה"ז שם ס"ג). [אבל הרבה חולקים על המג"א. ולכמה דעות בדבר שאצ"ל משל בהמה, או כשאין האיסור ניכר, לית ב' משום המותר בפיך. ובפרט כשעומד לשריפה. וי"א שבמצוה דרבנן ל"ש המותר בפיך].

וראה פמ"ג סתרי"ג במ"ד להתיר להדליק בעטרן (אבל ראה ראש יוסף (שלו) שבת כא, א ד"ה ארבע הונא. שו"ת האלף לך שלמה סעי"ו. ח"א מהר"א חתמת סכנה – יש לדון ארומב"ל חנוכה פ"ד ה"ו ולפמ"ג שם). וכ"כ בחו"י מהר"ג חיות שבת כה, ב. ולהעיר, שבבא"ח וישב ש"א ס"ב מפורש בענינו להיתר, ועוד, שבכלל אין מברכים על שמן זית מפני שמיקורו, וכך אפשר להדליק בשעוה אף שא"ר לאכילה, וכמו"כ בנפט. ובהכרח לחלק בין מיאוס לדבר שא"ר לאכילה מצ"ע (וראה כע"ז בפתה"ד סרס"ד סק"ח).

ואעיקרא דמילתא – מעולם לא מציינו שצ"ל ראוי לאכילה. והרי גידין (לסת"ם) ושופרות אא"פ לאכול ונק' המותר בפיך. ומה שצ"ל בדומה לנרות המקדש (ובאמת, לא מציינו להדיא בשום מקום שבא"ר לאכילה פסולה למנורה) – פשוט, שאין הכוונה לדמות לכ"ד (וראה גם בהנ"ל הבאות), שהרי אצ"ל כתיבת למאור, וא"צ להחליף הפתילות, ואדרבה י"א שעדיף שלא להחליף.

ויש לדון, את"ל שהוא חומרא יתירה (וכן מסתבר), אם י"ב משום בל תשחית, שמשמש בשמן המיועד לאכילה למאור. והרבה פעמים הו"ל חומרא דאית ליה קולא, שפשוט דלציל נהורי' עדיף יותר משמן שהוא דומיא דשמן שנעשה בו הנס. ולהעיר ששמן למאור אינו מוקצה.

שו"ת שהארק בזה רב אחאי גאון רה"ג הר"מ שליט"א בספרו שערים בהלכה פ' וישלח ע' שפא ואילך, ואף שדברינו עולים בקנה אחד, אין שני בריאים מתבארים בסגנון אחד.

"למאור" על בקבוקי השמיים נכתבה רק בכדי להימנע ממש גבוה³⁶), והיותר זך הרי זה משובח³⁷, נוזלי (לא מוצק, קרוש או קפוא³⁸).

מצוה מן המובחר לקחת פתילות של צמר גפן או חוטי פשתן, אך כל הפתילות כשרות בנר חנוכה³⁹. (יש מהדרים לא להשתמש בפתיל צף המצופה בשעווה וכדומה, כך שתחילת ההדלקה תהא בשמן זית, לפי שהדלקה עושה מצוה⁴⁰). ויש המטבילים בשמן או שחורכים הפתילה לפני ההדלקה, או שיחזיק השמש עד שהשעווה תימס. ויש שהעירו בזה מטעם אחר⁴¹, שמקום הלהבה

36) ובכלל, ראוי הוא לאכילה, אלא שכיון שלא נסתנו לגמרי מהחומרם הנוספים, אינו בריא כ"כ. ומצוי גם בשוק שמן למאור שחמוץ יתר על הרגיל כיוון שהזיתים לא הביטלו כל צרכם.

37) שק"ו"ט בזה באחרוני זמננו. אבל כ"ה להדיא בקונטרס סדר הדלקת נ"ח לר"י סגי נהור בן הראב"ד.

38) צ"ל דומי דמקדש, וע"כ לפי שבתל צ"ל ממונ ששמן. ועוד כתבו שאין כולו ראוי להדלקה ורק מה שמדוק לאש. (אלא ששעווה ע"מ שמונה, והוא לפי שבו נעשה נס – המעיין ישר תחזנה ענייניו שכונתו למעלת השמן כש"ל כשר למנורה שבמקדש, שהרי שמיים שלנו אינם ראשון רביעי ושביעי. ועוד, שאף אם בטל שם משקה נשאר בגדר שמן. ולהעיר, שסתם שמן זית הוא קרוש – ראה סמ"ק בהגהות ר"פ מצוה רפב. מרדכי שבת פ"ד רמז של. תשב"ץ קטן סכ"ז. וראה יד דוד מנחות עד, ב בנוגע לקמיצת שמן. ושם, שבתו"ר ש"פ ב"ב מ"ה שכתב שא"פ לקמוץ בפס ידו, לפי שהי' חרוק ממקום גידול שמן זית ולא ראה שמן קרוש. ולהעיר מכלבו ס"א). ועוד זאת, דאדרבה י"א שהנס הי' בשמן קרוש דוקא. (אבל בפשטות המיסו הדלקה). וראה שערים מצוינים בהלכה ללאמ"ר זבחים צא, ב ד"ה המתנדב.

ובפשטות, אצ"ל דומה למקדש כלל, ועד שאפי' בהדלקה בשמן זית בכלל לפי פשטות הגמ' (שבת כג, א) והראשונים היינו רק מחמת צלילותו ושנמשך אחר הפתילה טפי מכלהו, ולא משום שבו נעשה נס. ועוד להעיר שבכ"מ שההדלקה לזכר נצחון המלחמה ולא משום נס השמן). ובר"ף רמב"ם ורא"ש לא נז' כלל להדר להדליק בשמן זית. (ואולי פי' ד' הגמ' לגבי נרות שבת). וגם המשמעות במאירי שבת כא, א, שהוא לפי שבו נעשה נס – המעיין ישר תחזנה ענייניו שכונתו למעלת השמן כש"ל כשר למנורה שבמקדש, שהרי שמיים שלנו אינם ראשון רביעי ושביעי. ועוד, שאף אם בטל שם משקה נשאר בגדר שמן. ולהעיר, שסתם שמן זית הוא קרוש – ראה סמ"ק בהגהות ר"פ מצוה רפב. מרדכי שבת פ"ד רמז של. תשב"ץ קטן סכ"ז. וראה יד דוד מנחות עד, ב בנוגע לקמיצת שמן. ושם, שבתו"ר ש"פ ב"ב מ"ה שכתב שא"פ לקמוץ בפס ידו, לפי שהי' חרוק ממקום גידול שמן זית ולא ראה שמן קרוש. ולהעיר מכלבו ס"א). ועוד זאת, דאדרבה י"א שהנס הי' בשמן קרוש דוקא. (אבל בפשטות המיסו הדלקה). וראה שערים מצוינים בהלכה ללאמ"ר זבחים צא, ב ד"ה המתנדב.

ובפשטות, אצ"ל דומה למקדש כלל, ועד שאפי' בהדלקה בשמן זית בכלל לפי פשטות הגמ' (שבת כג, א) והראשונים היינו רק מחמת צלילותו ושנמשך אחר הפתילה טפי מכלהו, ולא משום שבו נעשה נס. ועוד להעיר שבכ"מ שההדלקה לזכר נצחון המלחמה ולא משום נס השמן). ובר"ף רמב"ם ורא"ש לא נז' כלל להדר להדליק בשמן זית. (ואולי פי' ד' הגמ' לגבי נרות שבת). וגם המשמעות במאירי שבת כא, א, שהוא לפי שבו נעשה נס – המעיין ישר תחזנה ענייניו שכונתו למעלת השמן כש"ל כשר למנורה שבמקדש, שהרי שמיים שלנו אינם ראשון רביעי ושביעי. ועוד, שאף אם בטל שם משקה נשאר בגדר שמן. ולהעיר, שסתם שמן זית הוא קרוש – ראה סמ"ק בהגהות ר"פ מצוה רפב. מרדכי שבת פ"ד רמז של. תשב"ץ קטן סכ"ז. וראה יד דוד מנחות עד, ב בנוגע לקמיצת שמן. ושם, שבתו"ר ש"פ ב"ב מ"ה שכתב שא"פ לקמוץ בפס ידו, לפי שהי' חרוק ממקום גידול שמן זית ולא ראה שמן קרוש. ולהעיר מכלבו ס"א). ועוד זאת, דאדרבה י"א שהנס הי' בשמן קרוש דוקא. (אבל בפשטות המיסו הדלקה). וראה שערים מצוינים בהלכה ללאמ"ר זבחים צא, ב ד"ה המתנדב.

ומ"מ בהיות ומקצת מהאחרונים (בדרות האחרונים) נקטו במעלת שמן זית לפי שבו נעשה הנס גם לגבי שאר שמיים צלולים הדולקים יפה (למרות פשטות הגמ' להיפך) מצינו באיזהו מקומן שיש שנהגו להדר בזה ג"כ. וגם ע"ד הסוד, ראה בסידור הארז"ל שתיקן ר' אשר שכתב בשם מקבולים הראשונים (ונמצא באור צדיקים ס"ט ס"ג) להדר דוקא אחר שמן זית ולא בשאר שמיים. אבל אין מכאן ראיה להדר בשאר הפרטים שלא מצאנו להם מקור בפוסקים. והרי בכשרות השמן למקדש (וכש"כ בדין מצוה מן המובחר) נאמר ריבוי פרטים ופרטי פרטים (ראה רמב"ם סטורי ממוחב פ"ו ה"ד), ולא ראוי בשום מקום שיהיה בכ"ז. ונראה גם בספר המנהגים ע' 69 הע"ג, אבל גם יש י"פ כנ"ל). וראה בכ"ז שו"ת שבה"ל ח"ט סי' קמג. תשוה"נ ח"ג סרי"ח. ביורו הלכה ח"ו או"ח סתרי"ג. קובץ בית אהרן וישראל ג' סב. עא. סח. עא. ועוד.

39) יש מהדרים להכין הפתילות וכו' בעצמם, ואם המוכנות להדלקה מכבר דולקות בטוב יותר, עדיף לקנותן – ראה בפרטיות בשו"ת באתרו דרב ש"י יב"קנו.

במועד לכל חי סכ"ה סכ"ה שלאשה שייכא טפי הסגולה להרגיל בנר הוויין לו ת"ח, ולכן תהא זריזה לתקן הפתילות וליתן השמן. וכבר קדמו בראב"ה שבת ס' ה, להרגיל בנר קאי על נר שבת או חנוכה נרות מצוה וכן נרות ביהכ"נ וביהמ"ד. ומסיים: לכן נהגו נשים צדקניות לתקנם וכשירין (ובהערות מההדיר עש"ל ולהכשירן) להדליקם (וי"ג נשים צדקניות וכשרות לתקנם ולהדליקם) לזכות מצוה.

40) ונימוקם עמם שהמצוה רק בשעת תחילת ההדלקה, דכתבה אין זקוק לה. ואכ"מ.

ולהעיר מדעת הט"ו סתרי"ב סק"ג ובמשנ"ב סתרי"ב סק"א שלומן מועט ל"ח להדלקה עושה מצוה. (ובס' המנהגים ע' 70 ששרה וטלטלו המנורה טחף או טפחיים לקרוב לאדמים לקרוב להדליק הנרות. ולכאן קאי גם להחולקים על הט"ו, ודס"ל שבהזזה מועטת, ובאותו חדר לא איכפת לן ששני המקומות כשרים להדלקה). ואף להחולקים – כשמושך הפתילה מהנר כיוון שאינו מסירה לגמרי מהנר נקראת הדלקה במקומה (ראה פר"ח סוסי' תרעג, הובא במשנ"ב סתרי"ב בשעה"צ סק"ד). והה"ג בנד"ד, כיון שההדלקה בשמן זית נעשית במקומה ומיד כשעדיין עסוק בהדלקה. ולהעיר מדוגמתו, בהקושיא בכל הדלקה, שבשעת ההדלקה כמצימך נר השמש להנר הו"ל כמדורה, ולא חיישין לה, וטעמא טחף אין שהוא רק לרגעים ומיד אח"כ מפרידם. והה"ג בנד"ד. אלא שיה"ל בפשיטות, דהאסיו במודה דל"ד לנר כפירש"י שבת כג, ב ד"ה עשאה, ולכאן הכוונה שאינו כנר המנורה, או שנראה כעשאו לצרכו (ראה שפ"א שם), משא"כ אם הוא רק בשעת ההדלקה, שכ"ה גם במקדש, ואינו נראה שעשאו להשתמש בו. וראה שו"ת מבית ישראל ח"ב סצ"ח. פוד"ד החדש סתרי"ב ס"ד ע' רא ואילך).

41) וכן העירו שעשוי ממכה חוטים שזורים יחד. אבל כ"ה גם בנרות שעווה המצויה שהפתילה נעשית ממכה חוטים. והמנהג פשוט להשתמש בהן לנ"ח ולבדיקת חמץ, וכל האחרונים נקטו שבכה"ג ל"ה כמדורה (ראה תב"ש ס"א סק"ח. מהה"ש י"ד שם סק"א. פמ"ג שם בשפ"ד סק"ב. פמ"ג סר"ח צ"ב בא"א סק"ד ובמ"א סק"ב. משנ"ב שם סק"ח. פמ"ג סת"ל"ג בא"א סק"ו). ודלא כפלתי שם בכרתי סק"ח. וכוותי' החמיר בחי' חת"ס להל' פסח סת"ל"ג סק"ד). ולהעיר שמכנות כהנים הידושים שבלו (או מבלאי מנכני כה"ג) עשים פתילות למנורה (ירושלמי סוכה פ"ה ה"ג. רמב"ם כהמ"ק פ"ח פ"ה ה"ו ובמשל"מ שם).

משתנה במשך זמן ההדלקה וכאילו חסר בשיעור⁴²).

בנוגע לנר שעוה וכיצא בזה – הנה ע"פ הלכה ניתן להדליק את הנר בלי שום כלי מתחתיו, ואפי' אם נאמר שצריך כלי, חלק הנר שעדיין לא נימס נחשב לכלי. ומכל מקום, דרשת חז"ל "זה א"לי ואנוהו – התנאה לפניו במצוות" כוללת גם את חנוכה – מנורת חנוכה נאה. ולכן, ראוי לו לאדם שיהיה לו חנוכה⁴³ יפה של מתכת, ומי שידו משגת⁴⁴ יקנה חנוכה של כסף – להידור מצוה. (יש המהדרים לא להשתמש בכוסיות זכוכית, כך שההדלקה תהא במנורת הכסף עצמה⁴⁵).

המדליקים בנרות שעוה, יזהרו שיהיו מרווחים אחד מחבירו על כל פנים כשיעור אצבע, אבל כשמדליקים בחנוכה שהקנים שוים ולא בעיגול אין צריך ליזהר בזה⁴⁶.

למען דעת: מצוי בשוק נרות המיועדות לחנוכה שדולקים חצי שעה בצמצום, או גם פחות מחצי שעה (ובפרט אחרי יום הראשון כשדולק יותר מנר אחד, והנרות סמוכות זה לזה). ולכן, יש לקנות נרות גדולות יותר, ובפרט עבור ערב שבת כשמדליקים מוקדם יותר. אמנם, המיקל ליתן נרות כאלו לקטנים יש לו על מה לסמוך⁴⁷. בנוגע לחלוקת נרות כאלה ב"מבצעים", אם מדליק בזמנה אפשר להקל להדליק בהן, כל שידוע שלפחות נר אחד ידלוק במשך חצי שעה, וכל

42) שלולא שהפתילה היתה יורדת מחמת שעשאוה שתהא צפה, לא ה' שאר השמן נדלק, ורק אחרי ההדלקה יורדת הפתילה והו"ל כמוסיף שמן אח"כ. והעירו מכע"ז בא"א מבוטשאטש סתרע"ה ס"ב (בשני נרות שעוה שאין בכ"א כשיעור, ואינן מחוברות זל"ז, ורק שכלה נר א' נדלק נר ב' שבתחתיתו. ועוד שם, כשצריך להזיז הפתילה ממקומה בתוך הכלי ולולא זאת לא ה' דולק כשיעור). שר"ת מור ואתלות אהל מנורת הטהורה סק"ד ד"ה והנה ראיתי (בשפופרת של ביצה קנבה מלאה שמן שמתנף ממנה לתוך הנר). מאורי אש להגרש"א פ"ה ענף ב (כ"ל). וראה הליכות שלמה פט"ו בארחות הלכה הע' טו. מאורות נתן קופרשטאק חנוכה סמ"ב סק"ה. אמנם, נד"ד שאני, שכל השמן נמצא כבר בתוך הכלי, ולא ענידי מעשה בידיים בכדי להוריד הפתילה. וכש"כ בפתילות ארוכות קצת וכוסיות זכוכית רחבות קצת, שגם לולא שהפתילה יורדת איכא כבר כשיעור.

אבל מה שכתבו בכ"מ לחוש זהדלקה במקומה בעינו, וכיון שהשמן והפתיל יורד אי"ז במקומה, תמוה טובא, שהרי כ"ה גם בנרות שעוה וכו' שפוחת והולך במשך זמן הבעירה. ועכצ"ל שג"ז במקומה. וכן מה שר"ל שכיון שאינו מדליק הפתילה רק הציפוי הו"ל כהודלקה מאלו – אין לה שחר, שהרי פשוט הדכל גריר בתר הדלקה דידי'.

עוד יל"ע שיש המהדרים להניח הפתילה ואח"כ השמן כדלקמן, ול"ש לעשות כן בפתיל צף.

43) הנחת הפתילה ואח"כ השמן – דומיא מדקדש, ראה יומא כד, ב. רמב"ם תמידין ומוספין פ"ג ה"ב. וכ"ה בחדא"ג מהרש"א סנהדרין פב, ב. וכ"כ במשנת יעקב ח"ב סתרע"ז וחי"ג שם – להדר לעשות כן בג"ח. וכבר כתב כן בגליא רזא כג, ב ע"ד הסוד שצ"ל בסדר זה דוקא, שאחר שהכין הנר ונתיישב במקום קבוע משים בו הפתילה, ואחר הפתילה משים בה שמן, עיי"ש. (וצע"ק, שבהתחלת העניין כתב שהשמן כנגד הדם שבכבד והפתילה כנגד הלב, ובסד"ו נקט איכפא). והביאו במקו"ח סרס"ג בקיצור הלכות לענין נרות שבת. (אבל ראה שם ע"פ תקו"ד דף עג בסדר אחר. ולפנינו הוא בהקדמת הת"ז – יד, ב. וראה שם תק"א – מט, ב). ובקובץ הערות הת' ואנ"ש מאיריסטאון גל' רצו הרחיק לכת שצ"ל דוקא שצ"ל שדולק שבתאי המזוהר. ודבריו תמוהים.

אבל לעיניי ששכ"מ ה' שנתון בה שמן ופתילה (ראה רש"י מנחות פח, ב ד"ה מטיבה. פירש"י תרומה כה, לו. תוס' סנהדרין שם. ועוד. וגם לענין נ"ח בשבת כג, ב: מילא קערה שמן והקיפה פתילות. וראה לקו"ש ח"כ ע"כ ע"כ 632 ד"ה שמן ופתילה. ושי"ן).

44) נתפשת לקרוא כן למנורת חנוכה. וכבר העירו משר"ת שדה הארץ ח"ג רס"ו לח (תנוקיהא". ואולי קאי רק על הגביעים של זכוכית, יעו"ש סוסי' מא: "חאנוקיאס"). שמחת כהן ס' קפט. וראה גם לקו"ש חלק כ' ע' 169 בהערה 44. ויא' שבכוונה נמנעו מלקרותה בשם "מנורה" במנורת המקדש. וראה בארוכה בקובץ דברי חפץ חו' ה מאמר מנורת חנוכה, שבכ"מ נק' (לא רק "מנורת חנוכה" כ"א) גם "החנוכה", וכדומה. ואכן כך מצינו בכ"מ, נוסף להנ"ל שם. וראה גם בס' אני אודך אבוצירא ח"ג ס"ו. ועוד.

44) בפ"י ידו משגת – ראה שר"ת באתרא דרב יא'תתסה.

45) ויישבו שבטלה וטפלה למנורה, ובפרט שמשמשת למנורה ואינה עומדת בפ"ע.

עוד העירו שכיון שהזכוכית אינה עומדת בפ"ע חסר בשם כלי. אמנם, כיון שמתחלה עומד לכך וכך דרך תשמישו להניחו במנורה שפיר דמי גם למחמירם שצ"ל גדר כלי. ומכבר נהגו בעיני"ז ויישבו כנ"ל – ראה שו"ת שדה הארץ ח"ג סוסי' מא. לאידך, את"ל ענק' בשם כלי בפ"ע, הדרין להנ"ל שנמצא כמדליק בזכוכית ולא בכסף. ואכתי י"ל כנ"ל, שמ"מ טפלה מחמת שאינה עומדת ללא סמיכה על המנורה. וי"ל דוגמתו במנורה שבמקדש, למ"ד דנרות לא קביעי, שהנרות הן בפ"ע ולא מקשה, ועד שהן בגדר כלי המנורה (וראה בארוכה ע"ד הפשט בקלו"ש חט"ז ע' 324 ויאלץ), ועכ"ז לא חסר בדין מקשה (אם אם נאמר שהוא דין בהדלקה ג"כ ולא רק במנורה – ראה לקו"ש חכ"ח ע' 363), כיון שטפלים למנורה, ועד שהן עיקר המנורה (ראה לקו"ש חט"ז שם ע' 327).

46) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יא'תשנז.

47) ומכמה טעמים: שמדינא א"צ לחנן הקטן רק אם יש לו בית בפ"ע. ובכל אופן, יוצא מדינא בהדלקת בעה"ב ואי"ז רק להידור. ועוד, שר"א שצ"ל לחנן בכל פרטי המצוה. ובא"א מבוטשאטש סתרע"ה כתב להקל מטעם אחר, שהקטן אינו בר הבחנה ויכול לסבור על פחות מח"ש שהוא ח"ש. (וצע"ק בקטן הסמוך לאיש). וגם שבפתילה קטנה יותר אפשר שידלוק כח"ש. ונראה בטעמו, שכשאינו ניכר בחציגוניות א"צ לחנן בכל פרטי המצוה. (וי"ל דס"ל דעדיף משאול בד' מינים, שידוע שאינו שלה). וגם ליכא משום איסור ספי' בברכה לבעלה לפי שהקטן מברך מעצמו (ראה בברכ"ו סתרנ"ח. ובמק"א הארננו). ובכלל, לא הוכרעה ההלכה שצ"ל כשיעור ובספק עומד. ובהדליק פחות מכשיעור אינו חוזר ומברך. ודמאי למש"כ הב"י יא"ח סרס"ט להתייר להטעים לתינוק מקידוש שבביה"כ, כיון שיש מתירים אפי' לגדולים. וי"ל באו"א, את"ל שגדר ההידור המהדרין אינו שמכוונים שלא לצאת בהדלקת בעה"ב אלא לפרסו"ג (וכ"מ בכ"מ), נמצא שפרטי המצוה אינם מעבכים, וע"ד שכתבו הפוסקים דסגי בנר א' שדולק כשיעור. והה"ג, דסגי בהדלקת בעה"ב כשיעור.

שכן כשמדליקים באיחור. אבל אם מדליק לפני זמנה, מפלג המנחה ואילך, וכן בערב שבת, נכון לוודא שידלקו הנרות, ולפחות אחד מהן, עד חצי שעה אחר השקיעה (לפחות)⁴⁸.

מנהגו להשתמש בנר של שיעור עבור ה"שמי".

בלקוטי שיחות⁴⁹: "מקום לומר שגם החנוכיות [לחנוכה, ולא רק בצירוף המנורה למשכן ולמקדש] כדאי לעשות קניהן באלכסון. . ולמה לשנות בגוף המנורה שקניה היו ביושר ולא כחצי עיגול".

כתב הרמב"ם: "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד. וצריך אדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו". וכל אחד מישראל, בין איש ובין אשה חייב במצות נר חנוכה. ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה, מוכר כסותו וקונה שמן להדליק נר חנוכה. כמובן, שיכולים לצאת ידי חובה בהדלקת בעל הבית [וכן המנהג בנוגע לנשים כדלקמן. וכמובן, לא יענו ברוך הוא וברוך שמו].

וזאת למודעי: אף שהדעת נוטה שמי שאין לו בית אינו חייב לקנות או לשכור בית עבור קיום מצוה זו⁵⁰ – מ"מ, מובן ופשוט שמצד חביבות המצוה אין מקום להפקיע בידיים חיוב המצוה. ואשר לכן, הנוסעים במקום למקום, יסדרו מבעוד מועד את זמני הטיסות באופן שיוכלו להדליק נר חנוכה בעצמם בזמנו ובמקום מגוריהם. ומצוה בהם יותר מבשלוחם. [ואכן, יש שהורו במי שכבר קנה כרטיס טיסה באופן שאין בידו להדליק נר חנוכה, שעליו לבטל טיסתו ואף אם יעלה למחיר רב, ולפחות באופן שכבר הגיע זמן ההדלקה לפני הטיסה. ולמעשה, ישאל שאלת חכם⁵¹].

המתאכסן שלא בביתו, מדליק נר חנוכה במקום האכסניא. אבל באם בשעת שקיעת החמה, זמן חובת ההדלקה (או מיד לאחר זה) כבר אינו "ביתו", ולדוגמא שעוזב את האכסניא מיד אחרי ההדלקה ונוסע למקום אחר, ספק גדול אם יוצא שם ידי חובת הדלקת נר חנוכה. ואכ"מ⁵². ואם חוזר לביתו, אזי ודאי עדיף שידליק בביתו, אפילו לאחר חצות, באם בני ביתו נעורים.

וכאן המקום להזכיר, גם בנוגע להמסדרים מסיבות חנוכה לידידים או לקרובים וכדומה, שיארגו המסיבות בזמן ובאופן המתאים, שהמסובים יוכלו להדליק נר חנוכה בזמן בביתם. [מומלץ שלא לארגן מסיבת חנוכה בשעות הערב המוקדמות, כלומר מחצי שעה לפני השקיעה עד לזמן צאת הכוכבים. כן אסור להתחיל בסעודה חצי שעה לפני זמן ההדלקה. כפשוט, שבאם המסובים אינם מתאכסנים במקום המסיבה, שלא יוצאים ידי חובת הדלקת נר חנוכה שם].

48) אבל בפמ"ג סתער"ב בא"א סק"א שבע"ש כשדלק ח"ש בצמצום יצא שזמנה מפלה"מ. ואף בחול כתב להסתפק שמה יצא. וכתב שאינו חוזר ומברך. (אלא שלדידי" בלא"ה אינו חוזר ומברך כשהוא פחות משיעור ח"ש – ראה שם סתער"ה במ"א סק"ג).
49) חלק כא ע' 169 בהערה 44.

50) וידוע הפלוגתא בזה. וכבר העירו מדברי הרמב"ם (ברכות פ"א ה"ב ואילך) "יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה. . ואלו הן הנקראין חובה לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות. ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב. וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה. . [ובהמשך הדברים מביא הרמב"ם דוגמא ל]מצוה שהיא חובה מדבריהם כגון הדלקת נר חנוכה". ויל"ד, שאף שכשאינו לו בית פטור מ"מ נק' חובה, דשאני ממזוזה כיון שחייב בנ"ח גם בשוכן באהל וספינה. (ודוגמא לדבר, שתפלין נק' חובה, אף שפטור כשאין לו זרוע. וק"ל). ועו"ל לפי פשוטו, שגם אכסניא חייב להשתתף בפרוטה, משא"כ במזוזה (נוסף להחייב על כאו"א בהלל והודאה), וכן חייב בברכת הרואה גם כשאין לו בית. גם י"ל שבלשוננו מצוה שהיא חובה מדבריהם אתי לאפוקי מצוות שהן בדברי הרשות ממש, כנטי" ועירוב שנו' שם, שחלוקים הם ממצוות מזוזה וכדומה, שמברך עליהן ב"על" (ראה שם הט"ו, משא"כ בחנוכה שמברך "להדליק" ולא "על הדלקת"). וכן העירו לאידך מדברי התוד"ה הרואה סוכה מו, א (במש"כ לדמות למזוזה). [וראיתי מי שכתב להעמיס בד' התוס', שבאמת גם לדידהו חייב לקנות בית, אבל כיון שאינו חייב לבזבז יותר מחומש מנכסיו תיקנו ברכת הרואה ככה"ג שפטור מחמת אונסו. ומה"ט הקשו ממזוזה במה שלא תיקנו ברכת הרואה למי שאין לו בית. אלא שעדיין לא עלתה ארוכה, שאין הנדון דומה, דשאני הכא שבעצם חייב הוא בחובת הגוף, אלא שנפטור מחמת אונסו, ומהיכא תיתי לתקן ברכה במזוזה כשמלכתחילה לא נתחייב. ועכ"ל, דלדעת התוס' דומה לגמרי למזוזה, שהיא חובת בית. והארכנו במק"א. ואכ"מ].

51) וראה שו"ת באתרא דרב ס' אלתתקטע.

52) והארכנו בזה במק"א.

זמנים* (קראון הייטס)

יום חמישי
כ"ח כסלו, נר ה' דחנוכה:
פלג המנחה 3:35
שקיעה 4:33
חצות הלילה 11:55

יום ו' ערב שבת קודש
כ"ט כסלו, נר ו' דחנוכה:
פלג המנחה 3:35
הדלקת נש"ק 4:14
(18 דקות קודם השקיעה)

מוצאי שבת
אור לא' טבת, נר ז' דחנוכה:
מוצש"ק 5:19
חצות הלילה 11:56

יום ראשון
א' טבת, נר ח' דחנוכה:
פלג המנחה 3:37
שקיעה 4:35
חצות הלילה 11:57

יום ראשון
כ"ד כסלו, נר א' דחנוכה:
פלג המנחה 3:33
שקיעה 4:31
חצות הלילה 11:52

יום שני
כ"ה כסלו, נר ב' דחנוכה:
פלג המנחה 3:33
שקיעה 4:31
חצות הלילה 11:53

יום שלישי
כ"ו כסלו, נר ג' דחנוכה:
פלג המנחה 3:34
שקיעה 4:32
חצות הלילה 11:53

יום רביעי
כ"ז כסלו, נר ד' דחנוכה:
פלג המנחה 3:34
שקיעה 4:32
חצות הלילה 11:54

(* זמן השקיעה המופיע ברשימה זו הוא הרשום בלוחות (שקיעה במישור בגובה פני הים). בהדלקת נר חנוכה יש לחשב לפי חשבון שקיעה האמיתית המאוחר בכמה דקות¹. ועוד זאת, שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, ובכלל השקיעה כאן עוגלה. גם לפלג המנחה (אחד עשרה שעות חסר רביע בשעות זמניות, המחושב בלוחות ע"פ אורך היום מהנץ החמה עד לשקיעתה בגובה פני הים), נכון להוסיף כמה דקות **מכמה** טעמים.

(1) ויש מי שכתב שכל שמתחילה חמה לשקוע מתחיל להחשיך מעט, וממילא הוא זמן ההדלקה. אלא שסתימת כל הפוסקים ד"משתשקע החמה" היינו התחלת בין השמשות, כבכל התורה כולה.

בשיחת אור לח' טבת תשמ"ז: ידוע ש"נא את יהודה שלח להורות לפניו] גשנה" הם ד' האותיות שע"ג הסביבון (ר"ת נס גדול ה' שם) כמנהג ישראל ("תורה היא"), כפי שראו גם בבית רבותינו נשיאינו, וכידוע שישנם כו"כ רמזים בנוגע לסביבון וכל פרטיו, כמבואר בספרי טעמי המנהגים⁵³.

יום ראשון, כ"ד כסלו, ערב חנוכה

במנחה – אין אומרים תחנון.

המעלה דערב חנוכה על כל ערב יום טוב – ראה שיחת מוצ"ש וישב תשל"ט.

ההדלקה בבית הכנסת

מדליקים⁵⁴ נר חנוכה בבית הכנסת ומברכים עליו משום פרסומי ניסא. אין לברך על הדלקה בבית הכנסת כשאין עשרה⁵⁵ **בבת אחת** שיראו את הנרות. וטוב שיהיו עשרה בשעת אמירת הברכות. אם הקהל מתפזר אחר כך, אפשר לכבות הנרות גם קודם גמר שיעור חצי שעה, ובפרט במקום חשש שריפה⁵⁶.

בבית הכנסת, מניחים החנוכיה בצד דרום כשהנרות מסודרים ממזרח למערב, ומקומם גבוה, למעלה מעשרה טפחים (משא"כ בבית כדלקמן). [ב770 אין מהדרין להדליק בשמן זית. וכן הוא (ברוב) ביהכ"נ ס"57. 770 המנהג שהמדליק עומד פניו לדרום ואחוריו לצפון]⁵⁸.

כדאי לסדר את החנוכיה לפני התפלה שלא לבלבל את המתפללים באמצע התפלה.

מנהגנו שבבית הכנסת מדליקים את הנרות בסיום תפילת מנחה לפני עלינו. ואין צריך להמתין

(53) ונת' גם בספר השיחות תשמ"ח ע' 360 הערה 32. וראה גם לקו"ש ח"ב ע' 33 בשוה"ג. אג"ק ח"ט ע' סו. ולהעיר גם משיחות קודש תשל"ז ח"א ע' 357.

בהשקו"ט ע"ד ההלכה במשחק הסביבון עם כסף – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יב' שכנ.

(54) מקפידים (לכתחילה עכ"פ) שההדלקה תהא ע"י גדול המחוייב במצוות. וראה אג"ק ח"ל ע' כד מענה מיום כ"ג חשון תשל"ה לצא"ח. ולהעיר מטה"ש תשנ"ב ע' 190.

(55) ובמקום ספק אם יבואו עשרה – אין לברך. אבל, כל דעבידי דאיתי לא חיישינו.

(56) ראה בכ"ז בארוכה במה שכתבנו בקובץ מבית חיינו גליון ז (יו"ד שבט תשפ"א) ע' 36 ואילך.

[ויש להוסיף בזה, בהקדם עיקר הענין דשיעור שמן ח"ש כשאינו מדליק בזמנה ממש, וכשמדליק בפנים, לפמ"ש"כ בדברי ירמיהו על הרמב"ם פ"ד ה"ה דלא נחשב הדלקה כלל באיכא בשמן פחות משיעור, שאף דדי בדלק זמן מעט, מ"מ באותו הזמן המעט כבדי שיחשב הדלקה צריך שיהא בו שמן כשיעור חשוב. וראה גם הגהות חמ"ש סתרע"ג ס"א ד"ה שוב מצאתי, דבעינן שבנ"ח יהי' דבר חשוב הראוי שידלוק זמן הזה. ובאורו בזה דה"ט שיהא בגדר נר ולא אש. וי"ל גם בסגנון אחר, ששיעור פרסו"ג הוא ח"ש, וצריך שיהא נר הראוי לפרסום, אבל א"צ גוף הפרסו"ג (ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 814. שם ע' 817 ובהערה 37. וראה להלן אצלנו בדיון הדלקה כשב"ב ישנים בהערה). ובהגהות הרש"ש שבת כ, א (ד"ה לשיעורא) אסברה לה, שהוא כבדי שיהא נראה כמדליק בעין יפה. וראה בח"י מהרצ"א שבת שם להורות דלא במקרה והזדמן הודלק לשם (ושם שמה"ט במדליק בפנים א"צ כשיעור – להסוברים כן – שידועים שהודלק לשם מצוה). ומכיון שכן, ל"ש כ"ז כשהדליק כבר כשיעור ומכבה אח"כ מחשש שריפה. ואף אם יש להנדז בכ"ז, שהרי לכמה דעות ככתבה במזיד זקוק, שפיר יש לסמוך על על כך בהדלקת ביהכ"נ שמעיקרא נסתפקו אם באמת צריך שיעור (ראה אצלנו בקובץ הנ"ל. ובסגנון הנ"ל שלדידהו בביהכ"נ שיעור פרסום הוא בפחות מזה). ואף שמעיקרא דין הדלקת ביהכ"נ היא משום פרסו"ג, וא"כ חמירי טפי אם נאמר כסברא הנ"ל ששיעור פרסום הוא ח"ש, אמנם כשבאלא"ה לא יתפרסם יותר כיון שהקהל הלכו מביהכ"נ, ובשעת ההדלקה היתה כשיעור, לית לה בה].

ועיי"ש אצלנו בארוכה לענין בחור המדליק בביהמ"ד שבישיבה משום הדלקת ביהכ"נ, אם מקום שידליק אח"כ בחדרו שבאותו בנין, קחנו משם.

(57) שכן המנהג בפועל – כ"ה בכ"מ: ראה מנהגים דבי מהר"ם סדר חנוכה (אלא שכותב שם"מ מצוה מן המובחר בשמן זית). נר מצוה למהר"ל ד"ה כתב הרא"ש (אף שמפקפק בזה, ולשיטתו אין יוצאים בשעוה בכלל. ובס' הזכרון פרנקל הובא כתי"י נכד מהר"ל שהכריח שישנו המנהג בביהכ"נ אבל בבית לא ה' יכול לבטל). מנהגים דקהילתנו (פיוראד סמ"ז). וכ"מ במנהגים דק"ק וורמיישא. וראה מו"ק (להעבי"ץ) סתרע"ה ועיי"ש ג' שמצוה מן המבחר בשמן זית. וכ"כ בכה"ח סתרע"ג ס"ג. שו"ת חת"ס או"ח סי' קפו (שדוברים מדליקים בנרות שעוה. אבל ראה אלף כתב ששצ"ז). דרכי חיים ושלום סתת"י. ועוד.

ובמכ"ש מזה שנים בבית נהגו בכ"מ בשעוה (ד"מ סתרע"ג סק"א. וכ"כ בהגהותיו לשו"ע שם ס"א). ולהעיר מזה שבפוסקים (ב"ח סתרע"ג ס"ג. מו"ג שם סק"א. ט"ז סק"י. ועוד) הובא ע"ד ההידור להשתמש בשעוה שנטף מביהכ"נ.

ובטעם המנהג (נוסף לטעם הפשוט שבזמננו מחיר השמן זית ה' יקר מאד) – ראה שו"ת מהרי"ץ ח"א סנ"ב. וי"א להיכרא שאינו כמו נרות שבבית, שידעו שא"י בהדלקת ביהכ"נ. ובמענה (מיום א' טבת תשמ"ה): כנראה הטעם משום: (1) טרחה וציבורא, (2) לשלול דליקה, להבטיח נקיון ביהכ"נ וכיו"ב. וראה עו"ד במקו"ח סי' קלא סק"ט למנוע בנרות ביהכ"נ בכלל להדליק בשמן ויצא שכרו בהפסדו משום קטורא ושחרותא דכותלי.

(58) וראה כה"ח סתרע"א סקס"ט שכן מנהג הספרדים. שו"ת שבת סופר סכ"ד שבמקום שנהגו כך אין לשנות ממנהג. להורות נתן ח"ז סנ"א שב"מ מסתימת הפוסקים. וראה גם בצעטיל-מענה שבהערה הקודמת שאין התייחסות לדברי השואל ע"ד.".

לשקיעה אלא מפלג המנחה יכול להדליק. והש"ץ מברך עליה (בפעם הראשונה) את שלושת הברכות. [בלילה הראשון לא ידליק בבית הכנסת מי שהוא אבל רח"ל].

אין להדליק עד שיגמור כל הברכות. בלילה הראשון מדליק נר אחד בצדה הימני של החנוכיה. אין אדם יוצא ידי חובתו בהדלקת נר חנוכה שבבית הכנסת (וכן בהדלקות הפומביות ברחובה של עיר. ונכון לעורר על כך בהדלקות הפומביות ובמבצעים, כדלקמן) וצריך לחזור ולהדליק בביתו. ואפילו הש"ץ צריך לחזור ולהדליק בביתו בברכות, ואם אין לו בני בית להוציאם ידי חובה לא יברך עוד פעם שהחיינו⁵⁹.

הקהל: בשיחת יום א' דחנוכה (אחרי הדלקת נרות בבית הכנסת) תשמ"ח נאמר: אף שלא מצינו שבימי חנוכה יקהילו קהילות ברבים לדרוש בעניני חנוכה [ואדרבה: ידוע שכ"ק מו"ח אדמו"ר ה' נוהג (כמו אביו) להדליק נר חנוכה בביתו פנימה, במעמד בני המשפחה בלבד] – מ"מ, מכיון שכבר **התאספו והתקהלו** כו"כ עשיריות מישראל לתפלה והדלקת נר חנוכה בבית הכנסת [נוסף לכך שכאו"א מדליק נר חנוכה בביתו, באופן ד'פירסומי ניסא' וכו'], ולא עוד, אלא, שרצונם וחפצם של המתאספים לשמוע מעניני דיומא (בהלכה או באגדה וכו') – אין סיבה שלא [ואדרבה, דבר טוב ונכון ביותר] לנצל מעמד זה כדי להוסיף ב'פירסומי ניסא' ע"י הדיבור בעניני חנוכה. ובהדגשה יתירה בשנה זו: שנת **הקהל**, "הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה' אלקיכם" – שיש לנצל כל הזדמנות להקהיל אנשים ונשים וטף כדי לעוררם בעניני יהדות, תורה ומצוות", "נר מצוה ותורה אור". שנקודתם ותוכנם – "ליראה את ה' אלקינו".

ולהעיר שמצוות הקהל זמנה בחג הסוכות, והרי, ימי חנוכה שייכים לחג הסוכות: א) במספרם (דבר הכי בולט) – שמונה ימים, כמו חג הסוכות, שמלבד שבעת ימי הסוכות ישנו גם המשכם ב"שמיני עצרת" (משא"כ חג הפסח – שבעה ימים, וחג השבועות (וכן פורים) – יום אחד). ולהעיר, שבשניהם גומרים את ההלל בכל הימים – לפי שחנוכה חלוק בנרותיו כמו חג הסוכות שחלוק בקרבנותיו⁶⁰. ב) בתוכנם – "חנוכה" ע"ש חנוכת המזבח והמקדש (בבית שני), והרי, חנוכת ביהמ"ק הראשון היתה בחג הסוכות⁶¹. ג) באופן הדלקת הנרות – "כנגד פרי החג"⁶², ו"ב"ה לא פליג רק משום מעלין בקודש"⁶³. והקשר והשייכות ד"נר חנוכה" ל"פרי החג" – שבשניהם נעשה המשכת המקיפים העליונים כו"⁶⁴.

ליל שני, אור לכ"ה כסלו, א' דחנוכה

הקהל: בשיחת וישב תשמ"ח⁶⁵: ידוע שעיקר הנס דחנוכה ה' בנוגע לענינים רוחניים, לימוד התורה וקיום המצוות, "בטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות", "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", ולכן, גם הנצחון הוא בעיקר נצחון רוחני, "קבעום ועשאוים ימים טובים **בהלל והודאה**", וגם זכרון הנס נקבע בהדלקת הנרות, "נר מצוה ותורה אור" ("זכרון הנס נתקן בעניני עבודת ה'"). ומזה מובן, שימי חנוכה מסוגלים ביותר להוסיף עידוד וחיוזק בלימוד "תורתך" ובקיום

59) שיע"ת, וכ"פ בלוח כולל חב"ד. וראה קצה"ש הערות למעשה שם בטעם ההכרעה.

ו"א שכ"ה גם בנוגע לברכת ששעה נסים. [ובדעת הפוסקים שחילקו בין ששעה נסים לשהחיינו – אף לדעת רה"פ שבחנוכה ופורים אינו אומר זמן בשוק – דס"ל שדומה לברכות נ"ח בליל ב', שמברך שוב ששעה נסים ולא שהחיינו]. ויש חולקין בכל זה וס"ל שמברך עוד פעם בביתו בכל גונו. [ובדעת רה"פ שכתבו ככפנים, נראה דס"ל שדומה לברכת שהחיינו על עשיית הסוכה שפוסרת שהחיינו דישיבה, אף שאינו יוצא בעשי' לחוד, והה"נ שבהדלקה בביהמ"נ משום פרסו"נ (אף אם הוא מנהג בעלמא) ה"ז כבר בגדר זמן המצוה. ויתירה מזו, שהדלקת ביהמ"נ עדיפא (בענין זה) על הדלקת ביתו, כיון שמקיים פרסו"נ בציבור, ויש בכלל מאתיים מנה (משא"כ להיפך, כשמדליק בביתו ואח"כ בביהמ"נ, שלדוה"פ מברך עוה"פ שהחיינו, לפי שבבהמ"נ ניתוסף פרסו"נ להציבור, ולכן אינו דומה להמברך שהחיינו על הראי' וחוזר ומדליק בביתו, שאינו חוזר ומברך שהחיינו). ותו, שגם בחובת עצמו, יצא יד"ח החובה לראות הנרות עכ"פ. ועוד זאת, שמקיים חובת גברא דהדלקת נ"ח, אף שחייב עדיין בהדלקה משום חובת הבית. ובסגנון אחר שקיים מצות פרסו"נ בגופו ולא בממונו]. ואכ"מ. ואם מכוון שלא לצאת יד"ח אז, יכול לברך בביתו לכו"ע.

60) שבלי הלקט סקע"ד. הובא בב"י או"ח סתרפ"ג. ועוד.

61) מ"א ח, מה.

62) שבת כא, ב.

63) אוה"ת חנוכה (כרך ה') תתקמב, ב.

64) תו"א מקץ לד, א. וראה בארוכה ד"ה ת"ח מצות נ"ח תשל"ח. וש"נ.

65) סה"ש ח"א ע' 165.

"חוקי רצונך", "נר מצוה ותורה אור", ובאופן ד"פירסומי ניסא", "ברוב עם", שזהו גם התוכן ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' ליראה את ה' אלקיכם". ושם בהערה 100: התכלית ד"תורתך" ו"חוקי רצונך" – "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו"⁶⁶. ולהעיר גם מהדיוק ד"תורתך" ו"חוקי רצונך", שמלחמת היוונים היתה (לא על לימוד התורה וקיום המצוות עצמם, אלא) שלא להזכיר שהתורה היא תורת ה', "תורתך", ושהמצוות הם חוקי רצונו ית', 'חוקי רצונך'⁶⁷ – הדגשת הענין ד"ליראה את ה'" בתומ"צ גופא. וענין זה שייך במיוחד לבחי' ה"שמון" שבתורה, פנימיות התורה, ובפרט כפי שנתבאר בתורה חסידות חב"ד – שעיי"ז באים "ליראה את ה'", דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם"⁶⁸.

ההדלקה בבית

גם בזמן הזה שמדליקים בפנים טוב להזהר להדליק בזמנה⁶⁹. מנהגו בכל ימי חנוכה (חוץ מערב שבת ומוצאי שבת) להדליק את הנרות (בביתו) תיכף אחר השקיעה [האמיתית] בין מנחה לערבית. ומדייקים שהנרות ידלקו לפחות 50 דקות (חצי שעה אחר צאת הכוכבים)⁷⁰.

בחשיבות הענין להדליק מיד בזמנה אחרי שקיעת החמה, וגם בנוגע ל"מבצע חנוכה", היינו להשפיע על אחרים שידליקו בזמנה – ראה בהערה⁷¹.

אם לא הספיק להדליק עד זמן תפלת ערבית, יתפלל מעריב תחלה ואח"כ ידליק.

חצי שעה קודם זמן ההדלקה, אסור לאדם להתחיל במלאכה⁷² או בסעודה, ואם התחיל צריך להפסיק. במקום הנצרך, יכול לאכול אכילת עראי, היינו כביצה המוציאה או מזונות (ולא יותר)⁷³, ופירות [וכן שאר מאכלים] אפילו הרבה. ומדת חסידות להחמיר גם בזה⁷⁴. אבל בלימוד תורה י"א שאין להחמיר כי אם משהגיע זמן ההדלקה ואילך. ויכול להעמיד שומר [שאינו אוכל ולומד

(66) ואתחנן ו, כד. וראה תניא ספכ"ג.

(67) "היום יום" ב' טבת. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 238. וש"נ.

(68) דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב.

(69) וגם כשאינו פתוח דרה"ר, כבימינו שמדליקים בפנים ממש (כדמוכח בכ"מ. ואכ"מ). וכמה טעמים נאמרו בזה (לחוש להסוברים שגם במדליק בפנים אינו מדליק בברכה אחר הזמן. ולהעיר שברמ"א כתב להקל בזה"ז רק בשם "י"א"; שלכתחילה צריך לעשות תקנת חז"ל (וע"ד דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו או שלא שתתכן תקנת חז"ל); שיהא בזמן קבוע שמא ישכח. שלא יתאחר עד שב"ב ישנים או שיתפורז; שעיקר המצוה להדליק בזמן שבנ"א עדיין מתעסקים בעסקיהם; שבזמן זה עדיין בנ"א מבקרים אצל חברים ואיכא פרסומי ניסא; מדין זריזין מקדימין; ע"ד הסוד).

(70) אופן החשבון – ראה מה שכתבנו בקובץ התמים כסלו טבת תשס"ב.

(71) ראה בארוכה שיחת מוצאי ש"פ וישב, אור ל"ד כסלו, תשל"ט. ומועזק כאן חלקו (מסרט הקלטה): והמעשה הוא העיקר... מ'זעט דאך בפועל אז כדי מ'זאל אנצינדן נרות חנוכה בעתה ובזמנה דארף מען וואס מאכן די אלע הכנות לזה אין ערב חנוכה, און אז ניט וועט מען אריינציען נאך משתשקע החמה וכו'. על אחת כמה וכמה, דעם ענין וואס מצד ואהבת לרעך כמוך, איז דאך א הכרח צו טראכטן ווי אזוי א צווייטער זאל קענען אנצינדן די חנוכה ליכט פונקט כמוך, ווי ער מאכט די אלע הכנות בעתה ובזמנה בנוגע צו זיך... אז בערב חנוכה איז ביתר שאת וביתר עוז און מ'זאל נאך נאנען שטורעם דער ענין פון מבצע חנוכה ביז אז מ'זאל באווארענען אז יעדער איד וואס גייט אריין אין כלל פון "רעדן"... מ'דארף זיך ניט פארלאזן אז טאמער וועט ער זיך ניט אויספראווען באווארענען דעם אידן צו משתשקע החמה, וועט ער עכ"פ באווארענען צו דער צווייטער ליכטל און צו דער דריטער וכו', און אפשר נאך צו דער ערשטער ליכטל ביז חצות לילה האדער כשניעוירם בני הבית מיט די אלע פרטים וואס איז דא בהלכות אלו – איז דאס אינגאנצען שלא במקומו ושלא בזמנו, אפי' אין שאר המצוות, עאכ"כ א מצוה ווי נר חנוכה.

(72) ועל גבול חנוכה להפסיק מלמלאכתם ולהוזהר לביתם להדליק – ראה ב"ח סתער"ב ד"ה פסק. משנ"ב סק"י ובשעה"צ סקט"ו. וראה להלן בלוח ליום הש"ק בהערה בדין התחיל בהיתר. ויש שלמדו זכות בימינו שמדליקים בפנים, ומדין התחיל בהיתר. (ראה שם בהע'). אלא שטוב להזהר גם בזה"ז.

(73) בנוגע לפת הבאה בכיסנין – כ"כ להדיא בפמ"ג או"ח סתל"א בא"א סק"ד. ובערוה"ש שם סכ"ו החמיר טובא עיי"ש (וסותר קצת למש"כ הו"ע בסרל"ב ס"ח לענין מנחה).

ועפ"ז, צ"ל דמש"כ בדה"ח סמ"ד קט"ד לענין מנחה שרק בקובע סעודתו (וכ"מ בפמ"ג סרל"ב בא"א סק"ב, והב"ד בשיעור חכמה על קש"ע סס"ט ס"ג. וכ"פ במשנ"ב סרל"ב סקל"ד) – שאני התם דמיירי בתבשיל מה' מיני דגן. וראה בקש"ע שם ובמסגה"ש סק"ב. וראה משנ"ב סרפ"ו בשעה"צ סק"ו. וראה לענין סוכה, בשע"ת סתרל"ט סק"ה ובמשנ"ב שם סקט"ז ובבה"ל שם. ולאדה"ז אפי' בתבשיל אסור חוץ לסוכה ביותר מכביצה. ולכא' טעימה לפני מנחה וכדומה חמירא מסוכה – ראה מג"א סוסי' רלב לענין שתי'. אבל לאידך, סברא שבסוכה מחמירין טפי – ראה בשיעור חכמה שם. וראה שו"ת מהר"י אסאד ח"ב חו"מ (בחלק ההשמטות) סרנ"ג. לב"מ מהדו"ת או"ח סי' קי. זכרון יהודה או"ח סי' קה. קב חיים ס"ו. קובץ תשובות ח"ג ספ"ט.

(74) ע"פ הרוקח אירוסין ונשואין סע"ג. וראה שו"ת בשמים ראש סע"ד. שבילי דוד סתר"ב סק"ב. שם סוסי' תרעב. ולהעיר מא"א מהדו"ת סתרפ"א. וראה משה"ק בשו"ת שיח יצחק ששנ"ז. ובכע"ז – ראה שו"ת שאילת יעב"ח ח"א סי' מ בתחילתו, והב"ד בשו"ת מהרש"ם ח"א ס"א ד"ה ובעיקר.

בעצמו⁷⁵] שיזכרנו [וי"א שגם לאכילה מהני שומר]⁷⁶. נשים ובנות שאינן מדליקות בעצמן ויוצאות ידי חובתן ע"י הדלקת הבעל או האב (כדלקמן), מותרות לאכול גם אחרי שהגיע זמן ההדלקה⁷⁷.

ההולכים ל"מבצע חנוכה" ועדיין לא הדליקו בעצמם – עליהם להזהר כנ"ל. ויכולים לאכול שאר מאכלים המשביעים. ובמקום צורך גדול – יש מקום להקל תוך חצי שעה לזמן ההדלקה אפילו במזונות יותר משיעור כביצה (וכשנצרך לכך – אפילו פת). ואפילו אחרי שהגיע זמן ההדלקה, באם הכרח בדבר, כל שלא הגיע לביתו. ונכון שיעמיד שומר להזכירו להדליק כשיחזור לביתו, ועדיף להכין לפני זה בביתו מנורת חנוכה מוכנת להדלקה⁷⁸. ומכל מקום, ראוי שלא לסמוך על

75) כ"ה בשו"ע אדה"ז סת"ל"א ס"א לענין לימוד לפני בדיקה. ובכ"מ גם לענין אכילה (ראה קצוה"ש סכ"ו בבדה"ש סקט"ו. ועוד). אמנם, מקום לחלק בדבר, ע"פ סברת הלח"מ ק"ש פ"ב ה"ו (והב"ד אדה"ז בקו"א לשו"ע סת"ל"א סק"א), שבלימוד שאני דמושך טפי וחישישני שמה ישכח, אבל באכילה הוא מחשש פשיעה. ושור"ר שכ"ב מד"ע בחוט שני שבת ח"א ענינים שונים או"ח סק"ז (ע' רטז). ועוד, היתקנת חכמים לבדוק מיד בתחילת הזמן דוקא, ועל השומר להזכירו שכשיגיע זמנו יפסיק, משא"כ כששומר שלא ישכח בכלל. ותלוי אם איסור אכילה הוא מחשש פשיעותא או מצד העיכוב בעשיית המצוה בזמנה. אלא, שבכ"מ מצינו דל"מ שומר כלל אחרי שהגיע כבר זמן המצוה (כ"מ במג"א סתפ"ט סק"א ואדה"ז שם ס"ז). משנ"ב שם סק"ב. ואולי יל"פ גם כן בכוונת אדה"ז בקו"א סת"ל"א סק"ג במש"כ "וצריך לחלק". אבל להעיר ממשנ"ב סר"ל סק"ח. וכ"מ במג"א שם סק"ח. סתנ"ב סק"ז בשם הגהות חת"ס. סרנ"א סק"ז. ואולי י"ל דשאני ספה"ע שמצותו ג"כ בתחילת זמנו. וראה ברש"י אג"מ או"ח ח"ד סצ"ט סק"א. שיעורי הגרי"ש א"ב כבוד ד, ב' ע' (כג) ובהערת המ"ל. אשרי האיש פס"ד ס"ה. שו"ת או"ז ח"ו ס"ב. שלמי מועד ספה"ע ספ"ד בתחילתו. שו"ת תשוע"נ ח"א או"ח ספ"ו. ועוד. ויש לחלק בכ"ז בין קריאת השמש לשומר מיוחד, שיש בזה מה שאין בזה, לכאן ולכאן, ששומר מיוחד עדיף שבדאי ישמע ויזכור (ראה חוט שני שבת ח"ד ענינים שונים ע' שער), ולאידך שמש עדיף שאומנותו בכך ול"ח דילמא אתי למיפשע. ועוד ועיקר שבמציאות אין השמש קורא אחרי הזמן. וכ"מ אפי"ן אדה"ז סתפ"ט שם).

אמנם, כמה קצנים וטעמים בדין שמיה: דבי תרי ל"ח לשכחה (כל' הצ"צ בשו"ת או"ח סמ"ז), ומשו"ה מהני בשנים קוראים לאור הנה, או בשומר שנמתנה במיוחד להזכירו (וראה פ"ג סערה"ה בא"ח סק"ה. וגם במשנ"ב סק"ה נראה דס"ל לחלק בהכי, מדלא הביא שם דעת המג"א בכספ"ו. וראה בבה"ל שם ד"ה אפילו. וראה גם ביד"י שבה"ע הבאה). וטובא יש לחלק בכ"ז.

76) הארכיבו בזה בכ"מ. וראה גם אצלנו במ"מ וצינונים להל' יומית אות שלו ותרמח. וי"ל ע"ש שנוסף לדעת הט"ז או"ח סערה"ה סק"ג וכוות"י פסק אדה"ז שם ס"ד (ראה אצלנו שם), ראה בשו"ב שם סק"ג ובמח"ב שם סק"ה וביד"י סכ"ה סק"א ש"כ"ה כבר בראשונים – ס' הבתים ומיאירי. ובערך שי הוכיח כן מהרשב"א שבת קמט, א. אבל ראה חזו"ע שבת ח"א ע' רמ. וראה מה שחילק ביד"י סכ"ה בפיה"א סק"ה. ואכ"מ.

77) וכן מוכח בט"ז סתנ"ז סק"ב. וכן גם במג"א סת"ע סק"א ובשו"ע אדה"ז שם ס"ז. והט"ז דל"ש לגזור שמה ישכח וישכח – ראה כע"ז בנחלת צבי יו"ד סרס"ב ס"א. וגם לא גרע משומר שהרי בודאי יקרא לאשתו וכו"ב בשעת ההדלקה. וכ"כ להקל בשב"ל חנוכה פ"ז ס"ג. אשרי האיש פ"ג פ"ד ס"ה. וראה פ"ג פ"ה. הבאה. [ואילה"ק מזה שאסור לאכול קודם שישמע קריאת המגילה, אף שאינו מקיים המצוה בעצמו – דשאני התם שהמצוה בשמיעה, או בקריאה ושומע כעונה. והכא עדיף טפי משאר מצוה שע"ז שלח דרמאי מצוה אדידי' אלא שפטר ע"י שליח, אבל בחנוכה הארכיבו בכ"מ דלאו אקרקפתא דגברא מוטלת החובה אלא היא חובת הבית (ומה"ט במגילה י"א שקטן שהגיע לחינוך מוציא הגדולים, משא"כ בחנוכה – ראה שו"ת חכ"צ בתוספת חדשים ס"י.ג. והדברים עתיקים. והארכיבו במק"א)]. ויש שכתבו להחמיר (הליכות שלמה פט"ז ס"ג. שו"ת בצה"ח ח"ד ס"ח סק"א. אבל עיי"ש שאינו מדינא, ורק ממנהגא, ובמקום צורך קצת אפשר להקל).

78) לכל לראש, בטעימה אין לאסור אפילו משהגיע זמנה, ופת הבאה בכיסוינו י"א שדינה כטעימה כשאינו קובע עליו (כנ"ל בהע' בדיני טעימה). ואפי' להחמירים בטעימה אחרי זמן המצוה, ה"מ כשאפשר לו להדליק, משא"כ כשמאבד במקום שא"ל לו להדליק, דרמאי ללפני זמנה.

וגם בנוגע לאכילה, מצינו שכמה פוסקים סתמו וכתבו רק לאסור רק אחרי שהגיע זמנה, ולא חצי שעה לפני"ז. וגם אחרי שהגיע זמנה, מקום להקל כנ"ל כשאינו בביתו, שאין עליו חובת מצוה כעת (ראה כע"ז בא"ז סתנ"ב סק"ב ובא"ר סק"ו באופן הראשון. אמנם שם נפסק רק שלא יתענה יותר מחצי היום. וראה גם במג"א שם סק"ד. ומ"מ, י"ל דשאני ממי שממתין על הלולב שחייב גם כעת במצוה). ונחלקו בזה גאונים דרא בתראה – ראה שו"ת שבה"ל ח"א ס' סק"ג. שושנת שראל ע' לז. קובץ מבית לוי ח"י ע' כב. וראה שו"ת משיב נבונים ח"ג ס"ל"ט שהוכיח מכ"מ לחומרא. וי"ל, בסגנון אחר שכיון שמוכרח לחזור לביתו לא ימשיך באכילה, ראה כע"ז בקצוה"ש סכ"ו בבדה"ש סקט"ו. וכש"כ כשמעמיד שומר, דבכגון דא כשאינו בביתו אפשר להקל גם לדבר הרשות וגם כשהגיע כבר זמן המצוה – ראה גם שו"ת משיב נבונים שם. [ובלא"ה, עליו להעמיד שומר מצד תפלת ערבות. אבל, נראה שאין לסמוך להתייר לאכול לפני מעריב בימי חנוכה מחמת שרגיל להתפלל במנין קבוע, גם להמתירים כן במשך השנה, כיון שבימי חנוכה בטל התמיד, שמשנים עתים ומחלפים הזמנים, ושנתנו סדרי בראשית שקבועים].

ויש להוסיף בטעם ההיתר, דרבים מידברי אהרדי, והיינו גם כשאין שומר (ראה בארוכה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרמח). ואפי' לבי תרי לפעמים ל"ח לשכחה. ומה גם כשכבר הכין בביתו מנורת מצוה מוכנת להדלקה דעדיף משומר – ראה שו"ת שבה"ל שם. וי"ל ע"ממש"כ בשו"ת הצ"צ או"ח סוס"י מ, שא"צ לבדוק חמץ הנמכר, דל"ח שישכח למכור חמצו, שרדוק שישכח על מה שעיניו ראות. ולהעיר מדעת רבינו דוד תל' הרמב"ן בחי' לפסחים ז, ב, שעיקר ההדלקה היינו התקנת השמן והפתילות, עיי"ש. ובמק"א הארכיבו.

וחזי לאצטרופי דעת הסוברים שאין להחמיר כלל באכילה לפני הדלקה – ראה שו"ת שב יעקב סכ"ב שכתב שלא מצינו בפוסקים ראשונים שכתבו מזה. וכש"כ בזמנינו שמדליקים בפנים – ראה שב יעקב שם. ומילתא בטעמא היא, דאיכא שהות טובא, שהיו אין זמנו קצוב חזמו כל הלילה. וגם כיון שאין מדליקים כעיקר מצותה שתיקנו חכמים. (וי"ל עפ"ז בל' מנהגי מהר"א טירנא מנהג של חנוכה ומג"א סתנ"ב סק"ה בשמו, שטוב להדליק קודם אכילה, ול"כ בל' איסור, דקאי בזמנינו. אבל יותר נראה, שכונתו לקבוע זמן

זה ולהימנע מאכילת פת ומזונות יותר מכביצה.

לא הדליק בזמנה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק (כחצי שענה או יותר לאחרי שקיעת החמה או צאת הכוכבים). עבר זמן זה ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה עד עלות השחר (ולכתחילה יש להיזהר להדליק לפני חצות⁷⁹), ובתנאי שבני ביתו ניעורים. וכדאי להקיצים (עכ"פ שנים מהם או אפילו אחד⁸⁰), שיוכל להדליק בברכה. אך אם הם ישנים ידליק בלא ברכה⁸¹. אבל,

ההדלקה קודם ובסמיכות לאכילה, ולא בזמן אחר, שאז כולם מקובצים יחד בלא"ה, ולא מיירי מענין איסור אכילה. גם י"ל – אף שאינו עיקר – דמיירי בנשים ובנות שאינן מדליקות בעצמן, ובהנה"ה הקודמת). אלא שישאר הפוסקים לא חילקו בדבר. וסתמת דבריהם דמיירי בזמניו שמדליקים בפנים. ויש שמוכח מדבריהם להדיא שכ"ה גם כשמדליקים בפנים. ואדרבה, כשזמנו ארוך לפעמים יש לחוש דילמא אתי למיפשע. אבל להעיר מהסברא שבכמה אחרונים שאחרי שעבר כבר זמן משתכלה מותר בטעמיה.

ועוד איכא גוונה שכשמדליקים אחרים בביתם (שכ"ה בד"כ) כבר יצאו י"ח, והדלקתם הוא רק מדין מהדרין, ומסברא לא אסרו לאכול לפני הדלקה משום הידור (את"ל שגדר מהדרין הוא שאפשר לברך על ההידור, ולא דלא ניחא לי' לצאת בהדלקת בעה"ב). וש"מ שכ"כ בשו"ת משיב בונים ח"ג סל"ב.

ושמעתיה באורמיה לי שיש מרבני אנ"ש שצידדו למיסבר סברא, שכשהולך למבצע חנוכה ל"ש לחוש שמא ישכח, וע"ד הוא עצמו מחזר אחריו ולשפרו מיכל קאכיל מיני. [ולהעיר מהדין שמתור לקרות כמה מדליקין לאור הנר שכיון שמזכיר איסור שבת לא ישכח ויטה (שו"ע ודאדה"ז) סע"ה ס"ז (ס"ח)]. וכ"ה בהולך בדרך להביא לולב – ראה א"ז וא"ר שם (אבל שם שלא יאכל עד חצי היום. וכ"פ במג"א שם). וכמו"כ כשעוסק בסעודת שבת לא חיישינן שישכח מלקדש (תוד"ה מאי – סוכה לח, א ושאר ראשונים. ואף דאגן קייל"ן שפורס מפה, אי"ז מחשש שכחה לחוד, והוא מפני שעיקר מצותו בתחילת זמנו ועיקר מצות קידוש נתקן לפני הסעודה ולא לאחר, ומה"ט אסרו לטעום כלום אפי' מים, ומפסיק גם בהתחיל בהיתר, בשאר מצות הקבוע להם זמן). וכ"ה בלענין להתייר לעסוק במכירת חמץ אחרי זמן הבדיקה מטעם הנ"ל (ראה שערים מצויינים בהלכה לאאזמור"ר סי' קיא בקו"א ס"ק ג). אבל ראה שו"ת דברי יהושע ח"ב ס"פ סק"ב]. וג"ז חזי לאצטרופי להתייר. אבל טובא איכא לחלק, שהרי בשעה שאוכל אינו עוסק במצות הדלקה, ולא בענין ההדלקה. ומ"מ מיקלש קליש איסורא מטעם הנ"ל. ואו"ל גם דדמאי קצת למש"כ בשו"ת הצ"צ הג"ל, שכיון שמצות חנוכה מול ענינו לא ישכח. ויש לחלק.

ועכ"ז, נכון לשפוט ע"ז, שכמה צדי היתר בשאר מצות הפוסקים, וכנ"ל, וגם סתיתמל כל הפוסקים לאסור איסור בכל גווני. ועוד שדרך חסידים הראשונים שהיו מתעניין על מצוה החביבה הבאה מזמן לזמן, כמ"ש ברוקח שש"ג. ובשו"ת בשמים ראש סע"ד, שראוי לכל יר"ש לחבב המצוה שלא להקדים לה שום דבר אפי' טעימה בעלמא. והבו דלא לוספי' עלה לאכול סעודת פת.

(79) כדעת הרש"ל. וזכור בכ"מ בשיחות קודש. [ולהעיר שהרש"ל עצמו בהגהותיו על הטור, הביא בב"ח סוסי' תער"ב, לא חילק בזה בין לפני ואחרי חצות].

(80) רוב הפוסקים סתמו ולא כתבו כמה צ"ל ניעורים. ובערוה"ש סתער"ב ס"ז פ"י שאם יש רק איש א' או אשה אחת או תינוק ותינוקת קצת בעלי דעה יברך ואפי' הדליקו כבר בעצמם. ובחמד משה סק"ג (הובא במשנ"ב בשעה"צ סק"ז): יקני' ב' או ג' מהם. ובמ"ח סכ"ז סכ"ז: די בב' ו' ניעורים. ובבא"ח פ' וישב (הביאן בכה"ח סק"ז): די בשנים ניעורים (אבל יש שפי' כוונתו דשנים היינו עוד אחד חוץ מהמדליק. וראה הגהות אבן חן ל"ש). ולכא"ו הטעם להקני' ב' ו'ג', שבג' נק' רבים, ואיכא פרוסום, והספק אם צ"ל ב' חוץ הימנו או עם המדליק. או דהא גופא מספק"ל אם מיטות רבים שנים, וסגי מי. אבל לדינא נראה עיקר דבחד סני, מדלא נחתו הראשונים לפרט.

(81) הנה, כ"ה פשטות משמעות הראשונים, במה שכתבו דהאינא ההיכרא הוא לב"ב עד עלוה"ש. ובלשון הראב"ה סתתק"ב: דלב"ב הוראים כל הלילה שוה להדלקה. וכ"כ בסמ"ג הל' חנוכה בשם ר"י: וכ"ז שאין בני הבית ישנים שייך פרסום הנס. וכ"ה בהגמ"י חנוכה פ"ד אות ב. וכ"ה בהגה"ה בס' הנייר הל' חנוכה: כ"ז שבני הבית ניעורים. וכ"כ בעין חיים חזן מלונרדן הל' חנוכה. [וצע"ק בס' המנהגים טירנוס הובא בד"מ סק"ד. ואולי כוונתו שטוב להדליק כ"ז שכל ב"ב ניעורים. וכ"ה להדיא בהגהות ר"פ על הסמ"ג סי' רפ. וכן יל"פ באר"ח הל' חנוכה סט"ו ובכלבו הל' חנוכה סמ"ד בשם ר"פ, וכן בל' הטור שם בשם הסמ"ג. (ובחמ"מ דלקמן ה"ר מזה לשיטתו שהוא רק זהירות לתחילה. וי"ל ד"ל ג"ל). אי"י, בחלקם עכ"פ, דקאי במדליק בזמנו. וכ"כ בחי' מהצ"א לט"ז סתער"ב סק"ז בדעת המג"א. וכ"ה בחי' הלכות להגר"מ לעווינגער תל' החת"ס, דנפס בקובץ צפונות גל' די ע' לח. ועוד. וי"ל ע"ד קריאת המגילה בזמנה בשם א"ש עשרה. וראה שו"ת חוקי חיים ח"ג סי' קט. אבל להעיר ממשמעות המג"א סתער"ב סק"י. וי"ל].

ואיך שיהי', כ"ז רוב ככל הפוסקים להלכה למעשה – ב"ח סוסי' תער"ב בשם רש"ל – הוב"ב בשכנה"ה סוסי' תער"ב. מג"א שם סק"ו. א"ר שם סק"ג. חמ"מ כלל קנוד סי' ט. סידור דה"ח סי' קפ ס"ב. קיצור שו"ע סי' קלט ס"ג. מ"ח סכ"ז סק"ז. ערוה"ש סתער"ב ס"ז. בא"ח וישב ש"א ס"ז. מעני"ב סתער"ב סק"א. כה"ח סק"ד. לוח כולל חב"ד. ועוד. ובא"ק ח"ב ע' פנ שפס"ד תורתנו שאינו מברך. וראה לקו"ש ח"י ע' 275 דה"ה פירסומה. לקו"ש ח"ג ומה"ה דלקמן. וכ"ה להדיא בכמה שיחות קודש (מוצ"ש מקץ תשל"ט – בסרט הקלטה. וראה גם מוצאי זאת חנוכה תשל"ה). (ושם עונם בזמנה ספק אם יכול לברך). מוצ"ש מוצ"ש וישב תשל"ט. מוצ"ש מוצ"ש ותשל"ט. וראה ד"ה נ"ח תשל"ג. [ודלא בשעה"צ שם סק"ז ה"ב, ודי"ע עלה, שספק ברכות להקל, ומ"מ מי שירצה לנהוג כוותי' אין מוחין בידו. וראה ח"י מהרצ"א סתער"ב לט"ז סק"ו שדחה הוכחת החמ"מ. וצ"ע בשו"ת א"ג מ"א א"ח ח"ד סי' קה (ועד"ז, בכמה מאחרוני זמננו) שפסק כוותי' דהחמ"מ, ונגד כל הפוסקים. ובפשטות, להבנת המג"א וכל הגהות אחריו, כל שאר הראשונים שכתבו בסתמא שפסק להדליק כל הלילה, מיירי תק בכה"ה. אבל ראה פמ"ג בא"ה שם בדעת השו"ע. (ואין להכריח ולחדש בדברי המג"א שכתבן רק בתור הכרעה בין השיטות בעצם היתר הדליק כל הלילה. אלא שיש שחידשו באו"א, שלמג"א לפני חצות ש"ד לברך גם כשב"ב ישנים. וראה שלחן שלמה רס"י תער"ב. ברכת הבית של"ד בשערי ברכה סט"ז ובשערי בינה סק"ב). וכ"כ הגר"מ לעווינגער שם, אבל יותר נראה בדעת המג"א, ובפרט שבדברי הפוסקים שהעתיקו דבריו, שזהו רק דעת הרש"ל, ול"ל לא ס"ל הכי).

וכאן המקום להעיר שראיתי למי שכתב שבפר"ח (סוסי' תער"ב בד"ה ומ"ש מדליק) משמע קצת דס"ל שמברך גם כשב"ב ישנים וכדעת החמ"מ, ממש"כ להקשות על הרש"ל שבחצות כבר ישנים. אבל המעיין היטב יראה שדייק לכתוב "שכל שדעתו לישן כבר שכב וישן", לומר לך שעדיין ישנם מב"ב הניעורים, ובגדר דבריו נתפס, במש"כ שלדידן שההיכר הוא לב"ב מדליק כל הלילה).

אבל, מי שאין לו ב"ב, ונמצא יחידי בביתו, מדליק בברכה, וכמפורש בשו"ע סתער"ב ס"ג (אף דהתם מיירי בנמצא במקום שאין ישראל ולא יראה הנרות, וגם שלפחות שייך פרסו"ג אצל הנכרים למאן דאית להו הכי) – ראה חמד משה סוסי' תער"ב (ונסמן בלקו"ש ח"ג ע' 817

מי שאין לו ב"ב, ונמצא יחיד בביתו, מדליק בברכה.

אם אינו יכול להדליק נרות חנוכה בזמנו, יכול להקדים ולהדליק החל מפלג המנחה ויזהר לשים הרבה שמן בכדי שידלק חצי שעה לאחר צאת הכוכבים] ולענין ברכה – נחלקו הפוסקים⁸², ויש הסוברים שעדיף למנות אדם אחר שידליק בשבילו בזמן]. ובכל אופן – עדיף להדליק בעצמו⁸³

הע' 35. ח"ה"ע ע' 319 הע' 12. ולכא"צ: תער"ב. שו"ת בית שערים או"ח סס"ב. והכי איכא למישמע גם ממו"ק סתרי"א: דכי מדליק לעצמו אטו לא סגי דלא ליתו אינשי ויחיד מי מיפטור. וכבר כ"כ בס' המאורות (הל' חנוכה) שבת כא, ב. וכה"ה גם בר"ד משיחת ש"פ מקץ תשמ"ט. (ולהעיר שישנם בזה שינויים בתוכן בהנהגות. ולהעיר שבר"ד משיחת מוצ"ש מקץ תשל"ט משמע קצת שיש לחלק בין נרות שבת לחנוכה בנוגע להנמצא יחיד בביתו, אבל בסרט הקלטה הוא באו"א). וכן מוכח בפמ"ג סתרי"א במ"ז סק"ה לגבי אונן שהוא יחיד. והאריכו בזה בכ"מ (ראה בחי' מהרצ"א וחי' הגר"מ לעוונתנו שם ועוד), ושכ"ה גם לשיטת המג"א (ודלא כברכת הבית ואג"מ שם. ועוד). ובכמה אג"מ. ועיקר הענין, שאין פרסו"ן מעכב מצ"ע ורק שצ"ל מצב שיכול להיות פרסום (ראה כעני"ז בלקו"ש שם). ובסגנון אחר, שכל שפרסם הנס כמה שביכולתו לית לן בה. וכ"כ בשו"ת שמש צדקה ח"א ס"ל (צ, ג) ד"ה אמנם היכר. וכעני"ז באו"א קצת, דלא פלוג רבנן בעיקר התקנה. ובפשטות, שכל שהי' באפשרותו להיות וריון מקדימין ולהדליק בתחילת הזמן כעיקר התקנה ומצוה מן המבורח לא יתקנו עברו להתיר בדיעבד אה"כ (וכעני"ז כתב האג"מ בעצמו בסברת לישראל קמא בגמ', מאש"כ באונס. והיינו, שבב"ב ישנים גרע טפי, ודומה למי שאיחר עד אחרי שכלה רגל מן השוק (לתי' קמא בגמ'). וי"ל עוד, שכמו שבזמנם הנמצא יחיד מדליק עד שתכלה, שמעיקרא קבעו הזמן בהתאם לרגל שבשוק, כמו"כ בזמננו נקבע הזמן בהתאם לבני הבית, וממילא כשב"ב נמצאים מדליק כ"ז שניעוירם, וכשנמצא יחיד מדליק כל הלילה, מאחר שהוא אה"כ הבית. וראה גם שו"ת להורות נת"ח ח"י ס"ט. ודבר דוד מועדים לשמחה ס"ו. ועוד. וזהו גם אם מדליק באיחור, וכש"כ במדליק לפני חצות, ובפרט כשמדליק בזמנו. ואכ"מ.

82) במשנ"ב הביא מברכ"ב שאפשר גם לברך. אבל כבר העירו שבכסא רחמים עמ"ס סופרים פ"ב חזר בו ממש"כ בברכ"י. וכו"כ ס"ל דאין לברך – היעב"ץ, חת"ס. ועוד. וראה בסידור שם עובד שכ"מ דעת המג"א סתרי"א סק"א. ועוד, שבפשטות, כל הראשונים שסתמו וכתבו שמדליקין משתשקע החמה, ונתנו טעם דשרגא בטיהרא מאי אהני, עכצ"ל דלא ס"ל הכי. (אבל יל"ד – ראה בל' אר"ה הל' חנוכה סט"ו. ועוד. ולהעיר שביאר"ה (סוס"ל ערוך) כתב לשיטתו שמששתשקע הוא מבעינן, ועכ"ז ס"ל שאינו בגדר שרגא בטיהרא, עיי"ש. אלא, שגם לדבריו – היינו רק ג"ר מיל לפני שקיעה"ה, כיון שהחשיך קצת". ובשו"ת תרוה"ח סי' קב בטעם שאפשר להדליק בע"ב מפלה"מ שבאמת אינה שעת הדלקה דהוה שרגא בטיהרא בשיהוי ההדלקה אחר חשיכה היא קיום המצוה. כי להעיר שבב"ב כתב בסתמא להתיר מפלה"מ ולא הביא שום חולק. (ובשו"ג סתרי"א סק"ג שרוה"פ מסכימים שאפשר להקדים). וי"ל ע"ב במשמעות המכתב באג"ק ח"י ע' רכח. ולהעיר גם משיחת ש"פ מקץ תשמ"ה. ולהעיר שבכ"מ בדא"ח (אוה"ת חנוכה תתקמ, ב ואילך. סה"מ תר"ל ע' מג ואילך. ועוד) נת' הענין שני"ח צ"ל דוקא אחר שתשקע החמה ולא מפלה"מ כנרות המקדש ושבת. ומבואר שם (אוה"ת תתקמ, א. סה"מ תר"ל ע' מה. ד"ה נ"ח תשל"ח) שבאמת מפלה"מ שאין הימנש בתקפה אינו בגדר טיהרא, ושרגא אהני כנראה במוחש.

ופשוט, דשאני הדלקת נ"ח בע"ש (ראה פר"ח רס"י תער"ב), שא"פ באו"א, ואין דנין אפשר משאי אפשר (ראה מאירי שבת כא, ב ד"ה אחר שו"ת תה"ד שם. יד אהרן סתרי"א בהגה"ט (אבל ראה שם מה"ק)).

אמנם, ההדלקת בייח"כ נהגו בשופי הלילה לברך מפלה"מ, וה"ט דבביה"כ איכא פרסו"ן גהם מבעינן. וכחילוק זה בין בייח"כ לשרא מקומות מפורזת להיאיר כל' הניחיה' ח"ה חנוכה. ומצוינו בכ"מ, שאכן כן נהגו מאז בביה"כ"נ – ראה מנהגי מהרי"ל (וישנם שם שינויי נוסחאות. ואיך שיהי', ה"י מבעינן, לפי שנהגו להתפלל גם ערבית מבעינן. וצ"ע הנוסחא: אחר שקיעה"ח). ב"ח סתרי"א ד"ה מצותה. שכנה"ג שם בהגה"ט סק"א. לבוש סתרי"א ס"ח. שו"ת שבע יעקב סכ"ב. שו"ת זבחי צדק (ח"ב סכ"ט. החדשות ס"י קיב. אלא שיעיקר סמיכתו אמ"ד שדעת המחבר שאפשר לברך בכלל (גם בביתו) מפלה"מ). מנחת חיים ח"ב יו"ד סס"א. כה"ח סתרי"א סק"א (אף שנהא מדבריו שהכריע שלא לברך בהדלקת בביתו מפלה"מ – ראה שם סק"י). אול"צ ח"ד פמ"ב סי"ב. וראה משנ"ב סתרי"א סק"א (למנהג שמדליקין בצאה"כ). ואו"ל (בדא"פ ובדוד רמז) שבביה"כ"נ דמיא למנורת המקדש שהדליקו מפלה"מ. (וכמ"ש בס' המנהגי סי' קמח בטעם ההדלקה בביה"כ"נ שהוא מקדש מעט זכר לנס שנעשה בבית עולמים. ובטור אר"ח סתרי"א, שבביה"כ"נ מניחין בדרום זכר למנורה שבדרום. וכ"מ קצת בכלבו סמ"ד. ובב"י שם ד"ה ומ"ש שמוניחה, שהמנהגים במקום ההדלקה בביה"כ"נ הם בהתאם לב' הדעות באופן נרות המנורה. וכן ההדלקה בביה"כ"נ ביום חמ"א זכר להדלקת שחרית בביה"מ ק במצאן שכבו לדעת הרמב"ם – ראה שו"ת בנין שלמה ס"ג. אור שחר חנוכה פ"ג ה"ג. שביד"ד סתרי"א ס"ב. שייחת מוצאי שבת ואת חנוכה תשל"ד. ועוד. ויש שכתבו מה"ט להדליק בביה"כ"נ בשמן דוקא דומיא דמקדש – ראה רס"י תרעג. כח"ש שם סק"ז). ושור"ד שכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה מהדו"ח ח"ג סת"ס (ועיי"ש שכתב מה"ט להקל להדליק מפלה"מ גם בביתו). וראה גם שו"ת שבה"ל ח"ד סס"ה. תשו"ה ח"ב סשל"ו.

83) ושקו"ט בפוסקים אם עדיף שידליק אשתו בעיקר זמנה, או שידליק בעצמו בהמשך הלילה כשעדיין ב"ב נייעוירם. ולפענ"ד, עדיף שידליק בעצמו אה"כ, והכי הוגו. וגם המקדימים ומדייקים להדליק בזמנה במשך ימי החנוכה (שכך טוב ונכון לעשות, כנ"ל). כמו"ש לא הקפידו בכגון דא, אף שאפשר בדוחק עכ"פ תוך ח"ש לזמן צאה"כ, ע"ש שהאשה תדליק מיד בבית. (וראה להלן בלוח למוצ"ש בענין זה). ועכצ"ל, שהוכרעה ההלכה וסוגיין דעלמא שעדיף שידליק בעצמו.

ונימוקי עמי, שלדידן האידיאן שמדליקים בפנים – ובפרט לדידן שההדלקה בפנים ממש ולא רק בפתח הבית (ואכ"מ) – מותר להדליק מדיאן כל הלילה. וכן נהגו למעשה – ראה בד"מ סתרי"א סק"ד שכן נהגו, ושכ"כ במנהגים (היינו משנ"ג במנהגי טירנה שמדליקים קודם האכילה. ושם משמע דאדרבה הכי עדיף. וכה"ה בכלבו מ"ד. ראה להלן. וכ"ה במנהגי מהרי"ל שנהגו רוב העולם להדליק קודם אכילה אף שהוא עצמו הדליק מיד כשיצא מביה"כ"ג. ובמקו"ח בקיצור הלכות שכך נהגו באשכנז. וראה נימוקי או"ח כאן במנהג האדמו"רים). ונוסף גם הוא שיה"א שבזמננו שיעור שתכלה מאוחר הרבה יותר מזמנו הגמ' והקדמונים.

ומכיון שכן, אתינן להשקו"ט במצוה בו יותר מבלוחו וריון מקדימין הי מייניה עדיף (ראה פמ"ג סתרי"א בא"א סק"א. פתה"ד סר"נ סק"ב. ערו"ג בכותב ע"א, א. וילקט יוסף וזאת ח"ב ס"ב ס"ל קלא). וסוגיא דעלמא מצוה בו עדיף. (וראה שור"ד כללים מערכת מ כלל נח. שו"ת שבה"ל ח"ד סס"ו. והכי נהוג אפי' לגבי ברוב עם, וכדעת העו"ש סרי"ע לקדש בעצמו, הובא בתוס"ש שם סק"י, וחולק עליו. אבל להענין מסבת האדרת, שבאשתו גופו"ל מצוה בו – ראה סדר אליהו בסופו. ערובית נר. קובץ מורי"ל סבלו תש"ס. וראה גם בערוה"ש סר"נ ס"ג. אבל בב"ח וט"ו ומג"א סתרי"א דלקמן מוכח דלא ס"ל הכי. וכן בהכנות לשבת מוכח שלא סמכו על ההכנה ע"י אשתו, ודלא כערוה"ש ה"ל. וכן מוכח מב"ח ועולת שבת סר"ג דלקמן לגבי נר שבת). ובפרט בנ"ח שכתב הרא"ש פסחים פ"א ס"י דמה"ט מברכים

להדליק ולא על האשפר ע"י שליח, דאורחא דמילתא שכאו"א מדליק בעצמו בביתו משום חביבות הנס. (וראה שו"ת טוב עין ס"ט סק"ז, חת"ס י"ד סרצ"ד). ואף שיש מאחרוני הזמן שנטו קו באומנם שלגבי נ"ח לצ"ש מצוה בו יותר מבשלוחו שחובת הבית היא (ובכר כ"כ בפ"א אשבת כא, ב. וליקרי כ"כ ב"כ בעטעם שלא תיקנו בעיקר המצוה שיהא באופן דמצוה בו, ובסגנון אחר דמה לי הוא ומה לי אשתו, אבל מצונו כן להדיא בכ"מ גם לגבי נ"ח – ראה האגודה שבת פ"ב סמ"א, הובא בשו"ת מהר"י מינץ ס"ב. ב"ח סתרע"ז. מג"א שם סק"ז. ט"ז שם סק"א. וא"ר שם. סדה"י הדלקת נ"ח (וראה ח"י נ"ח פ"א). ס' החיים סי' תר. ועוד. וראה גם חיי"א כלל קנז סל"ב. (וצל"ע) מש"כ שם בסל"ג שגם למתירים להדליק בעצמו באכסניא אין לו לסמוך ע"ז לפי שעיקר זמנה עד שתכלה ונוסעים להיירדים כמה שעות בלילה. ודוחק לומר, דמייירי מאדליק אחר חצות, ולהדעות שאחרי חצות אין לברך, שהעיקר חסר מן הספר. ואולי קאי כשחזור לביתו וב"ב ישנים כבר, או דמייירי כשאין פרסום כלל באכסניא. ויותר נראה דלשית' קאי שכתב שם בס"ט, שגם לדין שמדליקים בפנים לכתחילה צריך להדליק בזמנה רק בדיעבד מותר להדליק אח"כ. (אבל ברמ"א כתב ב"ש ש"טוב להזהר להדליק בזמנה)).

[להעירי שנתפשו המנהג בתפוצות ישראל בישיבות וכוללים וביהמ"ד שמבטלים ע"ת להדליק נ"ח בעצמם, אף שאפשר שאשתו תדליק עליו בביתו. ובפשוטו, ב. המצוה בו יותר מבשלוחו. (ואולי הוא גם מחמת טעמים אחרים שעדיף שידליק בעצמו, וכדלקמן). ומש"כ בשו"ת אדה"ז בקו"א לסר"ג סק"ב שאין לבטל ת"ת עבור יתרון מצוה דמצוה בו יותר מבשלוחו, היינו במי שתורתו אומנתו כמפורש שם. וא"ש גם מה שר"ז לא הירד להדליק בעצמו שנתקשו בזה טובא בכ"מ (וראה גם שבט מישור פרייא קבונטי' יפה לנר שבסוה"ס) – דהורתו אומנתו שאני (שסתם ת"ח תורתו אומנתו – תוד"ה זה ת"ח – סוטה כא, א. ולגבי ר"ח דברט – מגילה כח, א. תוד"ה כגון – שבת יא, א ובשאר ראשונים שם. ומובן שלא רצה להפסיק לעשות דבר (ברכות כט, א), ולחזר אחר הני במו"ש עכ"פ ממדת חסידות (ברכות נג, ב).] ואף שנתפרש שם הטעם שבמצוה שיש לעשות ע"י אחרים א"ח לבטל ת"ת, ולכא"ל ד"ז אין בכל גוויי (וכה"ק שו"ת מגדנות אליהו ח"ב סוס"ל כז) – צ"ל שג"ז רק בתורתו אומנתו. וכן מפורש באוה"ת דברים ע' א'תקכ. תורת שמואל תרכ"ו ע' רסט. וראה העו"צ (אשכנזי) 'להלת' ת"ת פ"ד ה"ע 3/א. קובץ אור ישראל גל' סו ע' רמב. וש"נ. כנישתא דבי רב לקו"א שם. ובאמת, עדיף נדו"ח משאר מצוה בו יותר מבשלוחו שאינו רק יתרון מצוה, שבמצוה שמברכים עליו עליו להפסיק לימודו – כ"מ קצת במהר"ט קדושין ע' א. וראה אור ישראל שם ע' רכא ואל"ח. ובכלל, משמע קצת בקו"א שם דמברך המזדמנת תדיר שאין לו לבטל בקביעות ולא במצוה הבאה מזמן לזמן. ואולי משום חביבות המצוה דמאי נ"ח לכבוד שבת שעל כאו"א לקיים בעצמו, וכד' הרא"ש הג"ל.

וכבר העירו מסביר, דתרי גוויי מצוה בו איכא, שבמצוה שבגופו א"פ' שמשום מצוה בו גופא ה"ז א"פ ע"י אחרים, שאף שאפשר בשליחות, הרי א"פ לאחריים לעשות חובת הגוף של באופן דמצוה בו. ורק במצוה שאינה חובת הגוף, שהיא ושולחו שוים בדבר, שייך לומר שאפשר ע"י אחרים, ומשום מצוה בו אין לו לבטל תורתו. או כלך לדר זה לאיך גיטא, דשאני הנא משאר מצוה בו, ובשולחו נמי מקיים המצוה ע"י שליחות, אבל כשאשתו מדלקת אינו מקיים המצוה כלל, ורק היא מקיימת המצוה. ואף דלא רמיא עליו חיוב הדלקה אח"כ, לפי שהמצוה נתקיימה כבר בביתו (ואיתני למ"ד שאין דין שליחות בנ"ח והיא חובת הבית ואכ"מ), ס"ו"ש לא קיים המצוה כלל, ובכגון דא ודאי יאות שיהא בעצמו, דעדיף משאר מצוה בו. ומש"כ הפוסקים ב"ל מצוה בו – שיגרא דלישנא הוא, והכוונה שעדיף שיעשה בעצמו. ולפ"ז, כל כי איכא דוחה לדין זויין מקדימין, ובמ"ש מזה שדוחה לביטול תורה.

והנה, במאירי שבת כא, ב, שזמנה הצרפתים שיאחרו זמן ההדלקה, ומדליקין לאחר שעומדים מביהמ"ד, וכ"ה בס' המאורות שם שהדליקו כשחזורים בני הישיבה מביהמ"ד. ובפשוטו, טעמם משום ביטול ביהמ"ד. ועכ"ז לא יצאו יד"ע ע"י אחר. אלא שלדידהו גם לכתחילה אפשר להדליק באיחור. אבל אנו בדין קייל"ן ששוב להחמיר להדליק בזמנה, ומבטלין ת"ת גם לזה, וכנהוג בתפוצות ישראל].

ומה שלא נהגו שנישים מדליקות לעצמן, אף שמצוה בהן יותר מבשלוחו – כבר תמהו בכ"מ ויישבו בכמה אנפי, וכמו שבנרות שבת האשה מדליקה ולא חשו הגברים למצוה בו (ראה ב"ח סרס"ג ד"ה ומ"ש ויש. ובעולת שבת שם סק"א דנר שבת שאני ולא אמרינן מצוה בו, והובא בשו"ת אדה"ז שם בקו"א סק"ב). ומנה, שהדלקתו בעה"ב מהני גם לאשתו, דאשתו כגופו (אבל איפכא לא אמרינן, שאין גופו כאשתו – ראה בית האוצר כלל דז. ושקו"ט מזה בכ"מ. ואכ"מ).

ואף שלדעת התוס' מהדרין מן המהדרין מדליקין רק כימים היוצאין ולא חשו היוצאין (ראה רמב"ם בעה"ב בעצמו מדליק לכל בני הבית – ולא אנת לא קייל"ן הכי. וגם לדבריהם היינו משום הירא, או שההידור הוא באפשיי והנורי דבעה"ב) וגם באפשיי נברא, או דס"ל שאין לברך כאו"א בפ"ע בנרות ההידור (וראה מעיל אליהו לר"א לואנץ רב"ד ורומיישא על הרמב"ם חנוכה פ"ד ה"א).

ועוד וג"ז עיקר, שחסר לו בדין מהדרין, וכש"כ לדין שאפי' באכסניא שאשתו מדלקת עליו שייך גדר מהדרין. ובכ"מ שמהדרין אינו רק בגדר הידור אלא מעיקר התקנה, ועד ש"א שחייב למכור כסותו לצורך נרות ההידור. וי"א שקיבלו כחובה. וראה קצת מזה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' יח'ערב. (ואף שבלא"ה הנשים אינן מדליקות בפ"ע, ולא הועיל מאומה להוסיף בנרות, בכ"מ אסברה לה דה"ט דדין מהדרין משום חיובו המצוה לעשות בעצמו. ולפ"ז מהני שליח לקיים גדר מהדרין. ומה שלא הקפיד בכך ר"ז, שאני התם דמייירי באכסניא שדר במקום אחר, וס"ל שההידור שייך רק במקום שדרין שם – ראה שו"ת תרוה"ד סי' קמה. מהרש"ל ספ"ה. פמ"א סתרע"ז במ"ז סק"א. ח' מהרצ"א מ"ו סק"ל. אלא שד"ז עולה יפה להכסברא (ראה ח' ר"ז הלוי הל' חנוכה) בגדר מהדרין שהיה הוספה על נר איש וביתו, אבל כשבלא"ה איכא הוספה כיון שנהגו שנישים אינן מדליקות לעצמן, צ"ע החילוק בין אכסניא לשאר מהדרין. ובלא"ה תיקישי לדין שגם באכסניא שייך הידור להדליק בעצמו. וי"ל דכלעיל שלא רצה לבטל ת"ת עבור מהדרין לפי שנתורתו אומנתו. ויש שכתבו שר"ז ע"י מרד. אבל ראה ירושלמי ברכות פ"ב ה"ח. אלא שבכ"מ שההידור להדליק כאו"א לעצמו נחתש רק כשהתחילו להדליק בפנים).

ועוד טעם דבר שלא להדליק ע"י אשתו, לחוש לדעת ר"א שאשה אינה יכולה להוציא (ראה מאירי שבת כג, א) ושם קצת מפרשים. ובראבי"ה ח"ב מגילה תסק"ט שנתפס בדעת בה"ג דבר. וכ"כ ביאור רא"ע על הסמ"ג סוף הל' חנוכה ד"ה אבל אשה, ושם פ"י שבאכסניא נשי ושמדליקים עליו בביתו היינו שאשתו הובאה שנישים להדליק. וראה גם שו"ת מהר"ט סוסי' (קח).

ואף גם זאת, שכיון שבעיקר הדין יכול להדליק אח"כ לכשיחזור, אין לו לבקש מאשתו וב"ב שידליקו עבורו, שהרי הוא בכלל תבא מארה למי שאשתו או בניו מברכין לו (כ"כ במשנ"ב סתרע"ה בבה"ל ד"ה אשה שגם לענין נ"ח כן הוא, ושם שאשתו מדלקת עליו הוא רק כשאניו בביתו. ולכא"ל לדבריו כ"ה גם כשאניו בביתו אבל יחזור במשך הזמן כשאפשר להדליק. אלא שאם לדין יש תשובה, שכיון שבפועל אינו יכול להדליק קצת אינו בכלל. וגם בעיקר ד"ה משנ"ב יש לדון, דשמה בנ"ח ל"ש ד"ז לפי שאינו שומע ויוצא הברכה מהם. ואפשר להוכיח כך גם מנר שבת שמעיקר דין תקנו שיש מאשתו מברכת מדלקת. וגם, שאין הנדון דומה לפי שא"ז, וכך תקנת נ"ח נר איש וביתו. ובסגנון אחר, ששהיא חובת הבית, וכולם שוים במצוה ואין נפק"מ מי ידליק. (והיינו, שאף את"ל ששייך תבא מארה גם במי שלמד, וגם כשכולם בני חובא, מחמת הבזיון בדבר, מ"מ בגד"ז שהיא חובת הבית שאני). וכ"מ קצת בריטב"א מגילה ד, א שהזכיר מארה רק לגבי מגילה ולא לגבי חנוכה שהזכיר שם ג"כ. וגם שבהתיקת כל הפוסקים בד"ז משמע קצת דלא סברי רבנן הכי).

ובנדו"ד, עוד איכא בגוה, וג"ז עיקר, והוא שבהדלקה מאוחרת בד"ב י"ב לא רק משום מצוה בו אלא משום פרסו", שכל בני הבית

בהמשך הלילה ובברכה מאשר להקדים ולהדליק מפלג המנחה.

מי שיכול להדליק בזמן אבל אין לו זמן להמתין חצי שעה ליד הנרות, טוב שידליק בזמן ואל ידחה את ההדלקה. ויתעכב קצת זמן ליד הנרות⁸⁴. ומ"מ עדיף להעמיד שומר⁸⁵. (ונכון לעשות כן משום חשש סכנה).

טוב להתנות בפירוש לכתחילה לפני ההדלקה שלא יאסר בהנאה אלא כשיעור⁸⁶, שאינו מקצה

נמצאים שם, ועכ"פ הוספה בפרסו"נ שכן אז נמצא גם בעה"ב בעצמו. ופרסו"נ ודאי עדיף מזרזין (ובפרט שכל עיקר סיבת ההדלקה בזמנה מעיקרא הוא משום פרסו"נ). ובמכ"ש ממה שפרסו"נ דוחה תדיר. וכן מוכח מפדה"ב ביום דוקא משום פרוסום המצוה ופרסו"נ הדצלת כבדיו המצוה, ולא בלילה שלפניו (ראה ש"ש סק"ב). וראה שו"ת יהודה יעלה יו"ד סרס"ב. וראה גם בשפתי חכמים מגילה ז, א ש"כ בטעם שסעודת פורים צ"ל ביום דוקא). וכן ממה שהנשים מבטלין עבודתן לקריאת המגילה אף שיש שהות אח"כ, ובתורה מבטלין מגילה ג, א שהוא משום פרסו"נ ולא כתבו משום זרזין (ועוד שפרסו"נ דוחה עבודה בזמנה, שחביבה מצוה בשעתה. וראה לקו"ש יושמע מגילת ברוב עם - ראה שו"ת משנה שכי"ח א"י קד. וכן נהגו להקדים מגילה למילה מה"ט, דפרסו"נ עדיף מזרזין. ובענינו גופא, מוכח כן ממנהג הנ"ל שנהגו להדליק קודם אכילה דוקא, וממנהג האדמור"ש שהדליקו באיחור מה"ט, וכאשר הליץ בעדס בנימוקי או"ח שם בארוכה. [ולהעיר מסדר משנה חנוכה פ"ג ה"ד ובני יששכר (מאמר) כסלו טבת מ"ב אות לב. מ"ג אות זי. שם אות קטז. מ"ה יג], שמבטלין ת"ת לנ"ח. ו"ל בכמקרא מגילה לשמטלין לשמוע ביצור דוקא (ירטב"א מגילה ג, א. מג"א סתרפ"ז סק"ב. סתרפ"צ סק"ג וכה), ולא זו בלבד אלא לשמוע ברוב עם אפי" כשיש עשרה במקומו (ראה ר"ן מגילה שם. ב"ח או"ח סתרפ"ז. שו"ת הרד"ך בית יג). ומש"כ הפוסקים דהאינא איכא פרסו"נ כל הלילה, ושמ"מ טוב להזהר להדליק בזמנה משום זרזין, אינו משום זרזין עדיף, ומיירי רק באופן שגם בזמנה איכא פרסום הנס, או שיכול להשתדל לקבץ ב"ב קודם - ראה מנהגי מהר"ל. לקט יוסר ע' 151. ואדרבה, מצניז שכתבו הפוסקים שעדיף לאחר ולהדליק אח"כ קודם אכילה, כמנהגי טירנא הנ"ל, שהביא ב"ד מ"ש, וכתב עלה שכן המנהג. וכ"כ המ"ג סתער"ב סק"ה לדינא. (ומ"מ, כנראה שהיו יחידים שנהגו גם בכבוד דא להדליק בתחילת הלילה, כדמשמע במנהגי וורומישא לר"י שמע, עיר"ש. וגם בזה אין הכרח משום דס"ל דזרזין עדיף, אלא דסברי רבנן שלא בטלה תקנה - ראה יוסף אומץ סתער"ג. וכ"כ מד"ע בערוה"ש סתער"ב ס"ו - או מטעמים אחרים כיו"ב (שהבאנו לעיל בהערה). אמנם, לדינא אינו כן, כנ"ל באורך).

וגם יש בזה משום שלום ביתו לפעמים, דעדיף מנ"ח, ולכמה דעות גם בנר של חול כ"ה, ועכ"פ ודאי עדיף להדליק באיחור מה"ט.

ותו, שבאופן כזה נחית לשק"ט בענין חובת ברכת הרואה כשמדליקין עליו בביתו, וגם חייב לראות הנרות. וכל כגון דא, ודאי עדיף לצאת מבית הספק ולהדליק בעצמו אח"כ. וכבר כתב הב"ח סתרפ"ז ד"ה ומ"ש הרא"ש שגם כשאשתו מדלקת עליו לכתחילה חייב לעמוד אצלה בשעת ההדלקה.

ועוד אחת היא לנו, מש"כ במקו"ח סתרפ"ב בקיצור הלכות ס"ב שיעיקר המצוה להיות אצל הנרות חצי שעה לראות ולשמוח בהם (והארכנו במקור הענין בהע' הבאה), וד"ז ל"ש במדליק ע"י שליח. ובפרט שכתבו האחרונים שנוכון לישב עם ב"ב ולספר בנשים שנעשו לנו, וכלי הרמב"ם (חנוכה פ"ד ה"ב) חביבה וכו' כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא"ל הוה"ל על הנסים וכו'. ופרסו"נ כי הא עדיף נמי מהדלקה בזמנה שאינה מעכבת כלל.

84) במקור הענין להתעכב ליד הנרות ולהסתכל בהן - כבר העירו מרמ"א סתרפ"ז ס"ז: כי חייב לראות הנרות. וכבר כתב ברמב"ן פסחים ז, א (וכ"ה במקו"ח שם): מצוה לראות משום פרסו"נ. [אבל ראה מאירי פסחים (שם ע"ב) שהרא"י אינה מצוה המוטלת עליו. וכ"כ במג"א סתרפ"ז סק"א בדעת התוס' סוכה מו, א ד"ה הרואה (ראה פמ"ג ומחה"ש שם). אבל ראה מש"כ בזה בחי' חת"ס שבת כג, א. ערוה"ש סתרפ"ז ס"ז]. ולהעיר מ"ש הפרדס ל"א אשר ב"ר חיים ש"ח פ"א שברכת הרואה היא בברכת ראיית מקום הנס. (והארכנו בזה במק"א, בשו"ת אתרא דרב ס' א'תפז). וראה אגרת הטיוול לאחי מהר"ל בקונטרס המילואים: העולם שמח בראיית הנרות חנוכה שזוכרים הנסים. ובמקו"ח קיצור הלכות סתרפ"ב ס"ב: עיקר המצוה הוא שיהי' המדליק אצל הנרות "ש"ל לשמוח בהם (ושם גם ע"ז נוסח הנרות הללו (מס' סופרים פ"כ): "לראותן בלבד". וראה גם בשיחת מוצאי זאת חנוכה תשל"ה, שבל"ל אלא לראותן" שמע שהשתמשות היא ע"י הראי' בהן). וביסו"ש"ה להאריך בשרים וכו' עד משך ח"ש עכ"פ. [וחידוש גדול בשו"ת שבני"ח ח"ג סמ"ח שיוצא יד"ח בראי' לחוד, ורק מצוה מן המובחר להדליק בעצמו. וכבר נתקשו בזה כו"כ. וצע"ג להלום הדברים כפשוטם. ואו"ל בדוחק, דקאי התם דיני חשדא, וכוונתו שטועים בכפי אכל לא ש"ה"ה הלכה. או", דמיידי במי שמדליקין עליו. וגו' דחוק]. ובכ"מ שיש חשש כיוזי מצוה כשמדליק והולך דרום, וראה גם שו"ת שב יעקב סכ"ב. מנוחה לקדושה ע' קס. וכבר העירו שלר"ה פתילות ושונים שאין מדליקין בשבת אין מדליקין בחנוכה, ומהם שהטעם שזמא יניח ויצא. ויש שכתבו גם מצד שמייה, כפס"ח חו"מ סת"ח ס"ה: שהי' לו לישב ולשמוח. (והארכנו גם תויו"ט ב"ק פס"א). ובכמה ספרים נת' גם ע"ד הדרוש (ראה אמרי פינחס ש"ד ס"ח. שפ"א מקץ תר"מ). ייטב פנים מאמר הוד והדר אות י. ועוד). וראה הס"ש תשמ"ט ח"א ע' 132 הע' 82. שיחת מוצאי זאת חנוכה תשל"ה. ועוד.

[ולהעיר בגוף הענין, שבהיום יום (כ"ה כסלו) נז' רק "שהי' יושב בסמוך להנרות חצי שעה", ולא שהסתכל בהם, ובר"ד חנוכה צ"ג ריגא ש"יושב בסמוך להם חצי שעה [קרה שהי' כותב אז]. ושם שלאחר החצי שעה - שחפץ שידלקו 50 מינוט - הי' לומד גמרא בסמוך להם].

אלא שכי"ז סלסול וחיובו מצוה ולא מדינא (וראה גם שו"ת משנ"ה תנינא ח"א סתק"ל). ועכ"פ, באופן המבואר בפנים, שפיר דמי.

85) ומפי השמועה ע"ז בהנהגת כ"ק אד"ש, מעשה רב. וראה בהערה הקודמת.

86) ותנאי מועיל גם לפתילות - ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' חילקפו.

אבל לא מועיל תנאי על השמן כשיעור הדלקה להתירו בהנאה (כ"מ בפשטות בנו"כ השו"ע). וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה ח"א סמ"ב ד"ה אך עדיין. אשרי האיש פל"ד ס"ז. וראה קובץ בית הלל חו' כא ע' כג ואילך. ולהעיר גמב"ע"ו בשו"ת כנף רננה או"ח סוס"י פג. ויש חולקים - ראה סהרת המים שיורי טהרה מערכת ח סק"ט. חזו"ע חנוכה ע' קסד. וראה משאת אברהם דיין חנוכה ס"א).

והנה, יש מחמירים שגם אחרי השיעור אין להשתמש לאורו משום מראית עיני. ובס' המנהגים בענין זה "לא יכולתי לברר הכרעת מנהג בית הרב". ולפי דעה זו, כתבו האחרונים שגם תנאי אינו מועיל בכדי להשתמש לאורו, אבל מותר לכתובו ולהשתמש בשמן. (אלא, שיש שהחמירו שבזמננו שמדליקים בפנים אין גם לכתוב כ"ז שבני ביתו נייעורים. ולדידהו אסור גם להשתמש במותר השמן, וגם תנאי לא יועיל

השמן אלא לשיעור הדלקה, כשיעור חצי עשה (ולמנהגו – 50 דקות), ומה שנותר מן השיעור לא יהי' מוקצה למצוה, ומותר.

מנהג רבותינו נשיאינו שהיו מדליקין נר חנוכה על פתח אחד החדרים ולא על סף החלון.

מי שיש לו שני בתים [או חדרים]⁸⁷ מדליק במקום שאוכל⁸⁸. וצריך להדליק בבית שבו הוא אוכל **בקביעות**, ולכן ההולך לאכול בבית חבירו באקראי צריך לחזור לביתו ולהדליק שם.

מחנכים את הבנים להדליק **בעצמם** נרות חנוכה⁸⁹. והמנהג בימינו לחנכם מגיל רך ביותר. כדאי ונכון שהילדים ידליקו נר-חנוכה בפתח חדרם הפרטי (כמובן, צ"ל באופן של זהירות מסכנה וכו')⁹⁰.

בספר השיחות תשמ"ח⁹¹: כדאי ונכון שבפתח חדר הילדים תהי' גם מנורת (והדלקת נר) חנוכה (נוסף לכך שבודאי יסבירו הילדים התוכן והמשמעות שהדלקת נרות חנוכה, בסגנון המובן להם) שעי"ז יתוסף יותר בענין החינוך, הן בנוגע לילדים, שכאשר רואים את מנורת החנוכה בפתח החדר **שלהם**, נעשה רושם חזק יותר בנפשם כו', והן בנוגע להחדר, "מקדש מעט", ע"ד ומעין ומרמז על חינוך ביהמה"ש בחנוכה⁹². ועי"ש השייכות לשנת הקהל.

(משמרת שלום סמ"ח ס"א). אבל שאר האחרונים לא חילקו בדבר. וראה מזה לקמן).

87) יש שר"ל ולחלק בד"ז. והארכנו בזה במק"א. ואכ"מ.

88) ולהניי מר"ד משיחת ש"פ מקץ תשמ"ח בשלילת הסברא להדליק בחדר שינה (משא"כ בחדרי הילדים, עיי"ש).

89) בנוגע חינוך קטנים להדליק בשמן זית, ובירור בדין חיוב חינוך קטנים להידור מצוה – ראה בשו"ת אתרא דרב סי' א'תרמה.

90) ויכולים להדליק לפני בעה"ב או אחריו. והמנהג שבעה"ב מדליק תחילה, ובוהו מתקיים עיקר המצוה. ואח"כ מדליקים בני ביתו שעל דם מתקיים ההידור דמהדרין. (וע"א גם בהדלקת בעה"ב עצמו יש גדר מהדרין, דלא מסתבר שיחסר לו ההידור. ואכ"מ). וגם מצד כיבוד אב להקדימו תחילה לדבר שבקדושה, ובפרט שיש המקפידים בכך מאיה סיבה שתהי' (וראה שו"ת מנח"ל ליקוטי תשובות ס"ו סק"ב. ולהעיר גם מלקט יושר ע' 151 שלא הניח לבחורים להדליק קודם שהנר שלו הדליק כמעט שיעור).

(ויש שכתבו מטעם אחר, ולאידך גיסא, שאא"פ להדר אחרי שנתקיימה המצוה, וההידור דמהדרין מן המהדרין, הוא שבעה"ב מוסיף והולך, ואם כבר הדליקו בני ביתו כבר נתקיים ההידור, ואין מקום להידור נוסף, משא"כ בבעה"ב המדליק תחילה, יש מקום שבני ביתו יהדרו וידליקו לעצמם. ויש שנהגו איפכא, שבני ביתו ידליקו תחילה לחוש לדעת הסוברים שאין להם לברך לפי שכבר יצאו בהדלקת בעה"ב. ועדמ"ש המשנ"ב סק"ז לענין אכסנאי שאשתו מדלקת עליו. וסברתם שהאב אינו יוצא בהדלקת בני הבית, מחמת שיעיקר החיוב מוטל עליו. ועוד כהנה וכהנה שונות. (ואבל במשנ"ב שם ה"ט שאין אשתו יוצאת בהדלקתו לפי שאין אכסנאי פוטר ב"ב לגמרי דעות). אבל לדינא לא קייל"ן הני).

ונשאלתי בבבעה"ב שמיסייע לתינוק להדליק, אם יכול להדליק אח"כ בברכה כיון שכבר קיים המצוה כשהדליק עבור הקטן. ולפענ"ד, שפיר דמי.

ואפרש שיחתי: חדא, שאף שבמצות דרבנן אצ"כ, כשמדליק עבור התינוק ה"ז כהיפך כוונה (ראה ע"ד במשנ"ב סי' ס סק"ט במבדך ברכהמ"ז עם הקטן לחנכו במצות. ועוד, שכיון שבעדתו הדליק אח"כ זה גופא בגדר היפך כוונה – ראה בשיחת י"ט תשל"ה לענין הדלקת האם נש"ק אחרי הדלקת בתה. ולהוסיף, עפ"ש"כ במשנ"ב סתפ"ט ס"ד בה"ל ד"ה שאם יאמר בעונה לספה"ע בבביה"ש ומנהגו לספור בצאה"ב, שה"ז כמכוון בהדליא שלא לצאת והה"ג הכא כשנוהג להדליק בשמן ולא בנרות. ולהעיר משאלת בעל הגאון פת"ו (השואל) בשו"ת מנחת הקומץ ס"ב דהאידינא שמדליקים בפנים ויוצא גם על שולחנו, היאך מותר לו להדליק איהו נר בביתו להאיר וכו', שהרי בזה כבר קיים המצוה. ותוכן התשו' במנחת הקומץ שם, שכשמדליק בכדי להשתמש בו, או כשמדליק שלא על פתח ביתו, ה"ז כהיפך כוונה, עיי"ש דבריו). ועוד, שבבב"ל, כ"מ משמע שההידור דמהדרין היינו משום פרסו"ג ולא משום שמכוון שלא לצאת (כ"מ בקו"א סרס"ג סק"ה. שפ"א שבת כא, ב. ועוד. וכ"מ מזה שנק' נרות ההידור. וראה ברכת ראובן שלמה חנוכה סל"ה. כרם אליעזר חנוכה סכ"ד. ועוד. והארכנו במק"א) ואף גם בקטן שלא הגיע לחינוך – ג"ז בכלל ההידור, שכאז"א מדליק. ואף כשאין הקטן מדליק בעצמו, הרי להרמב"ם בעה"ב גופא מפליק מניין בני הבית. ומצא דאכתי לא גמרה מצותו של בעה"ב. ואף שלפ"ז ה"ז בגדר ברכה על נרות ההידור – ולכמה דעות גם בה אדליק לברך. ועי"ל שמייחד הנרות עבור הקטן ג"ז בגדר מנהג דידן שכאז"א מדליק, ויכול לברך על נרות שלו, כבכל מהדרין שכאז"א מברך (ונרות בעה"ב הם בגדר מהדרין, או בגדר עיקר המצוה). וס למ"ד שהוא משום כוונה שלא לצאת, הא גופא שנהגו כן שכאז"א מדליק לעצמו ה"ז בגדר כוונה, וכדמוכח שלא מצינו שיהיה שיעורו שעל מהדרין לכוון להדיא בזה. וכן כאן כיון שמדליק עבור התינוק הרי הכוונה שיהא עבורו ולא לעצמו. ודומה להברכות שהשחר ששומע מהש"צ – ראה אדה"ז סוס"י ו. ואכ"מ. וכמו שא"צ לכוון שלא לצאת בהדלקת ה"ג, כ"מ, ראה בחזו"ע חנוכה ע"ט (ועוד), שכיון שרצונו לקיים המצוה בעצמו אינו יוצא ממש, ודמיא להמנהג בספה"ע שחוזרים וסופרים אחרי ספירת הש"צ (דברי נחמי' לסתפ"ט שם ד"ה אלא ששמע), וכן מותר לשואל לספור אחרי עניית המשיב (אדה"ז שם ס"ד). וראה תה"ד ס"ז סק"ד. סרס"ג סק"ד) שכיון שנהגו כן ה"ז כאילו נתכוונו שלא לצאת (ראה בארוכה עטרת משה חנונו ח"ב ס"ל). וראה גם חזו"ע ט"ו בשבט ע' רעז. שם ע' רפג. ובמק"א – בקובץ מבית חיינו גל"ז – הארכנו לענין חבור בישיבה המדליק בביהמ"ד משום הדלקת ביהכ"ג, ואח"כ רוצה להדליק עוה"ב בשיבה לעצמו.

91) ח"א ע' 162

92) וראה גם התועודיות שם ע' 133. ושם ע' 91 עוד פרטים בדבר. והמסקנא – שיש לעיין ולבדוק בכל מקום לגופו של ענין את התוצאה בפועל, באיזה אופן יוסיפו בחינוך (הילדים או הוראים). ושם בשיחה (בסרט הקלטה ולא נדפס) זו הצדדים לחיוב ושלילה. ועיי"ש ע"ד בנוגע להדלקה ע"י בנות. אבל בשלשלת היחס שבתחילת "היום יום": "מעורר שכל ילד/ה ידליק נרות חנוכה בפתח חדרו (בית מקדש" פרטי)". וראה מאוצר המלך ח"ג ע' 128 במענה לשאלה בשנה הבאה (תשמ"ט): "שאלה לרב" (ואולי הכוונה מדין נדר). בשנת תשל"ד

בחורים הלומדים בישיבה מדליקים בפתח חדרם האישי בפנימיה (כמובן, בהתאם לכללי הביטוחות. וד"ל)⁹³. ועד"ז בבנות הלומדות בסמינרים מחוץ לעיר, שעליהן לסדר לצאת ידי חובת הדלקת נר-חנוכה⁹⁴ במקום דירתן. וניתן לסדר שאחת מהן תדליק עבור ובשליחות כולן. מי שנמצא במקום שיצטרך לכבות הנרות תיכף אחר הדלקתן ידליקן ללא ברכה. גם יכול להדליק נרות חשמליות ללא ברכה⁹⁵.

כתב הט"ז: מי שיש לו דירה בעיר והולך פעם אחד חוץ לביתו וסועד אצל חבירו פשיטא שלא יניח ביתו וידליק בבית שהוא אוכל שם פ"א אצל חבירו אלא צריך לילך בביתו ולהדליק שם. בזה שיאכל כאן שעה או שתים וישוּב למקומו אין שום סברא לומר שידליק שם ולא בביתו. דזה הוה כאילו עומד בשעת הדלקה על רחוב העיר דאין שייך לו שם הדלקה. הגם שראיתי קצת בג"א בשעה שאוכלים בסעודה אצל אדם אחר שולחים אחר נרותיהם ודולקים שם. . . וטעות הוא בידם ואינם מבינים דבר זה⁹⁶.

גם נשים חייבות בנר חנוכה. הנהגת בית הרב הוא שהנשים לא מדליקות בעצמם, אלא יצאו בזה ע"י אביהן, והנשואות – ע"י בעליהן⁹⁷. מי שאין לה בעל או שבעלה אינו מדליק בבית, חייבת להדליק בביתה בעצמה או ע"י שולחה, וכמובן – בברכה⁹⁸. אבל אינה יכולה לצאת על ידי הדלקת קטן או קטנה.

בלקוטי שיחות⁹⁹: ידוע מה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שאביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, כשהי' עוזב את ביתו לפני חנוכה ה' מצווה לזוגתו הרבנית שטענא שרה נ"ע שתדליק המנורה בעצמה (אף שהברכות היתה שומעת מא' הגברים).

יש להדליק, כשכל בני הבית מקובצים יחד, לפרסם הנס. וטוב שידליק קודם ובסמיכות לזמן אכילת ארוחת ערב שאז מקובצים יחד. וכשאין בני ביתו בבית, מותר לאחר זמן הדלקת נרות קימעא בכדי שידליק כשכל בני ביתו נמצאים. בכלל, ראוי שיהיו כל בני הבית נוכחים בשעת

נתיפוש להדיא ונתקבלה הוראה דחופה מכ"ק אדמו"ר שליט"א שכהוראת שעה תדלקנה גם הבנות נרות חנוכה". וראה דברי שלום ספר זכרון (שור) ע' נה (יומן מתשל"ה).

93) אף שבכלל צ"ל בחדר שאוכל, כ"ל בפנים. והאריכו בזה אחרוני זמנינו. וראה שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג ס"ד סק"ה. או"ח ח"ד סי' ע"ק. וכבר העירו שבת"ז סתרע"ז סק"ב מצוין להלכות עירובין בשש"ע ס"ה. ועיי"ש במג"א סק"י. וכן במג"א סק"ז מצוין לדיני עירובין, סת"ט ס"ז. וראה מה שכתבנו מזה בקובץ הערות הת' ואנ"ש 770 חנוכה תשע"ב.

ולהעיר מהמסופר במקום ההדלקה בתשמ"ט – מעשה מלך ע' 308.

94) ואינו יוצאות יד"ח בהדלקת אביהן שבמק"א. וראה בקובץ הערות שבהע' הקודמת. וראה גם שו"ת באתרא דרב יב"מ.

95) ראה שו"ת באתרא דרב סי' ב"ח. שם סי' ב"ט.

96) והארכנו בזה במק"א, ושם בדעת הב"ח המג"א ואדה"ז בכ"ז. וגם כתבנו ע"ד הנהגת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בזה. ואכ"מ. [ולהעיר שבא' הנהגות מ"ד ע"פ מקץ תשמ"ט שצ"ל בית, אבל אצל ד' אמות. ומכללות הענין שם, בהחילוק בין מנחה לנ"ח מוכח שפשוט שצ"ל בבית דוקא כבמזוזה]. וראה גם אצלנו בשו"ת אתרא דרב א'תתקעט שמופך מעיקרו להדליק בשדה התעופה וכדומה על מנת לצאת שם ידי חובת הדלקת נר חנוכה, ובשליטת דעת אלו שכתבו להתיר.

97) כ"ה בספר המנהגים. ובכ"מ. וראה שיחת ו' תשרי תשל"ה ע"ד הדין וההדגשה בהנהגה זו. ועד"ז בארוכה – בשיחת אור לכ"ז כסלו (ביחידות כללית) תנש"א. וכע"ז בשיחת ליל כ"ג כסלו תשמ"ט, שממכה טעמים עדיף ("בילכערי") שידליק גבר ולא אשה. וראה גם סה"ש תש"נ ע' 194 ובהערה שם, שחינוך הבנות בנוגע לחנוכה – הוא בשיאר עניני חנוכה. וראה זה פלא בר"ד משיחת ש"פ ויצא תנש"א*, שהבנות יוצאות יד"ח ע"י האח, ע"ד שהאם יוצאת ע"י הבעל.

בנוגע להוראות ע"ד הדלקה ע"י בנות בחדרם – ראה לעיל בקטע המתחיל "בספר השיחות תשמ"ח" ובהערה שם.

* בסה"ש ע"ש ע' 165 ובהערה 110 נז' רק עצם הענין שנשים ובנות אינן מדליקות.

98) ואם מתארכת אצל אחרים, משתפת בפרוטה בשמן ותעמוד שם בשעת ההדלקה, או מדלקת בעצמה. וראה תשורה לנישואי כהן גראנער י"ב תמוז תשס"ד ע' 24.

99) חלק ל' ע' 312. – בשיחת שבת חנוכה תש"ו (סה"ש תש"ו ע' 21) בסגנון אחר קצת, שבנוסף לשמיעת הדלקת נרות חנוכה מאחר, מהגברים, ציוה שתדליק בעצמה ג"כ. ובהערה שם: צ"ע בברכה או לא. אבל בלקו"ש משמע יותר שהדליקה ללא ברכה. ואולי טעם הספק, לפי שלכמה דעות ל"ש גדר "מהדרין" באשתו שכגופו או שטיפלה לו (ראה שו"ת עולת שמואל סי' קה. שער אפרים סמ"ב. א"ר סתרע"ז סק"ג. גלינו הצפיע"ג מכת"י לשבת כג. א. ועוד), ולאידך, י"א שאין הבעל פוטר ב"ב אלא כשנמצא בביתו (ראה לקט יוסר ע' קנב. ברכת הבית שנ"ד בשע"ב סק"ט. וכ"מ בלבוש סתרע"ז סק"א, עיי"ש). ועוד. וצ"ע בקדעת אדה"ז סרס"ג ס"א. ו"ל). כן להעיר משיחת ו' תשרי שבהערה הקודמת, ע"ד הנהגת בית הרב, ובהדגשה, שלא ידליק הבנות והנשים בעצמן, זולת כשהבעל נוסע. ואולי, גם באופן כזה, דייקק שיהי' ללא ברכה. [הלשון בשיחה הנ"ל "בענטשן ליכט" (כ"ה בסרט הקלטה) – היינו גוף ההדלקה, כפשוטו. ולהעיר מקו"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ד].

ההדלקה, אבל אינו מעכב¹⁰⁰.

מנהגו להדליק בחגירת אבנט, אבל לא בבגדי שבת.

מצוה להניח המנורה בטפח הסמוך לפתח משמאל, (אם אין מזוזה בימין, כגון בפתח הפטור ממזוזה¹⁰¹, וגם אם זה שאין מזוזה הוא היפך השו"ע, יניח בימין). מנהגו, שמניחים המנורה בעובי המזוזה בחלל פתח החדר, ומעמידים המנורה על כסא. ואין מדייקים אם הנרות דרום וצפון מונחים או מזרח ומערב מונחים.

נר חנוכה צריך להניחו למעלה מג' טפחים (לערך 10 אינטש). ומצוה להניחו למטה מעשרה טפחים (לערך 31 אינטש). (ואין מנהגו לדייק שיהיה למעלה משבעה טפחים, או בסמוך לג' טפחים [מהרצפה]). הניחו למעלה מעשרה טפחים, יצא. אבל אם הניחו למעלה מעשרים אמה לא יצא.

בנוגע לדינים הנ"ל בחנוכיות גבוהות, ואם הכוונה למקום השלהבת או לחנוכיה – להרבה פוסקים, אם השלהבת אינה למטה מעשרים אמה לא יצא. וכן צריך להניח המנורה באופן שהשלהבת תהא למעלה מג' טפחים, אבל גוף המנורה אפשר להניח על גבי קרקע, אם יש צורך. ואם חושש לבזיון, אפשר להניח מגש מתחתיה¹⁰². אמנם, כשאמרו שמצוה להניחו למטה מעשרה טפחים, די בכך שחלק מהמנורה נמצא למטה מעשרה טפחים, אף שהשלהבת היא מעל עשרה טפחים (להרבה פוסקים. ויש מחמירים). ובפרט בזמנינו, שמדליקים בפנים, ופרסומי ניסא הוא רק לבני בית, היודעים שהודלקה לשם מצוה. אם חוששים שהילדים ישחקו עם הנרות, אפשר להקל להניחו למעלה מעשרה טפחים¹⁰³.

כאשר מונחים כמה חנוכיות אחת ליד השניה, יזהר לשים רווח ביניהם בכדי שיהיה ניכר כמה נרות מדליקים באותו לילה, ולא יראו כולם כחנוכיה אחת.

השמש מקומו גבוה משאר הנרות. אפילו רבים המדליקין צריך להניח אצל כל אחד ואחד שמש, אפילו יש נר על השולחן, כשמדליקים כל אחד במקום אחר בבית. [ולהעיר שישנם כו"כ טעמים (וגם ע"ד הסוד) להדלקת השמש (ומובא בספרים שמדליקים סך הכל מ"ד נרות במשך חנוכה), ולכן יש מקום להדר שגם כשמדליקים כולם במקום אחד, ע"י היכר כנ"ל (ולדוגמא בחנוכיות נפרדות), שיהא לכאו"א שמש¹⁰⁴].

100 וכמה טעמים בדבר: מצד פרסומי ניסא; לשמוע הברכות (וי"א לכוון לצאת עכ"פ בברכת שעשה ניסים ושהחיינו); מצד גדר שליחות (ראה שו"ע ו"ד תרס"ה ס"ט [לענין מילה]. מג"א סת"ד סק"ט [לגבי ביטול חמץ]); מצד המצוה לראות הנרות. ובלא"ה, עוד ענין – לספר לב"ב ענין הנסים שנעשו וכו' (ראה קיצור שו"ע ס' קלט ס"א. ועוד). וגם יש בזה משום שלום ביתו דעדיפא מנ"ח. (והרי י"א שאפי"נ נר של חול עדיף, וכש"כ וק"ו שיש לאחר מצות נ"ח מה"ט).

וראה מג"א סתרע"ב סק"ח בשם מחזור מ"צ. מקו"ח בקיצור הלכות ס"א. ועד"ז במנהגי וורמישא. משנ"ב שם סק"י. וראה מנהגי מהרי"ל ריש הל' חנוכה. ולהעיר גם ממג"א סתרע"ו סק"ד בשם הב"ח.

אבל כשבעלה מדליק משמע דגם כשאינה עומדת שם מהני, ראה גם בשו"ת מהר"ח או"ז סק"ח. (ושם במקור הדברים משמע שלא כהבנת כמה אחרונים בדברי הגהות מנהגים טירנא חנוכה סק"ח בשם מהר"ח, ושהטעם שאין לשליח מברך רק כשמהשלח נמצא שם לפי שלדעתו אין שליח מברך במצות שאינו נהנה מהם, עיי"ש. והוא דלא כמ"ש בהג"מ גופא). וראה ברכת הבית בשערי ברכה שנ"ד ס"ה. שו"ת מנחת שלמה ח"ב סנ"ו סק"ב.

ועפ"ז, שקו"ט ג"כ אם חייבים בברכת הרואה – ראה א"א מהדו"ת סוס"ל תרעה. וראה מש"כ ביומין דחנוכה ס"מ. ברכת הבית שם ס"ט. ומענין לענין: חולה התרוק למטתו, ורגיש לאור ואינו יכול להדליק יותר מנר אחד, אבל יכול לשמוע הברכות מאחרים המדליקים בבית – נכון שידליק בעצמו מחמת החובה לראות הנרות, ומ"מ כדאי שישמע הברכות מאחרים המדליקים באופן ד"מוסיף והולך" – נתבאר בארוכה בשו"ת באתרא דרב יח'ערב.

101 ואין מקום להדר להדליק דוקא בפתח שיש בו מזוזה – ראה שו"ת אתרא דרב סי' ב"ד. וש"נ.

102 אמנם, יש מחמירים שגם גוף המנורה תהא למעלה מג' טפחים. אבל כשהשמן והפתילה נמצאים בכלי קיבול בפני עצמו, כגון בכוסיות זכוכית, ולא בתוך גוף המנורה, ודאי אין שום חשש במה שהמנורה עצמה למטה מג' טפחים, ויוצא לכל הדעות.

ונפק"מ בחנוכיות גבוהות (מד' טפחים ולמעלה), שאא"פ לקיים שניהם (שתהא גוף המנורה למעלה מג'ט וגם השלהבת למטה מי"ט), שאפשר להניח המנורה ע"ג קרקע, אם משתמש בכוסיות זכוכית.

103 הארכנו בכ"ז במ"מ וציונים להלכה יומית אות תסו.

104 מועקת באון ממענה לשואל כענין בענין זה:

במענה לשאלתו בהנכתב בגליון לוח יום יומי לימי החנוכה ש"אפילו רבים המדליקין צריך להניח אצל כל אחד ואחד שמש, אפילו יש נר על השולחן, מהו המקור לכך –

ידליק את השמש לפני אמירת הברכה הראשונה כדי שיהא מוכן להדליק עמו תיכף אחר הברכה. ויאחזנו ביד ימינו, ואיטר יד יאחזנו בימין שלו שהוא שמאל כל אדם.

מברך להדליק נר חנוכה, שעשה נסים ושהחיינו ואחר כך מדליק את הנרות, וצריך להחזיק את השמש צמוד לנר עד שיידלק רוב הפתילה היוצאת החוצה. אמירת הנרות הללו¹¹¹, לאחר גמר ההדלקה.

אם כבר ברך את הברכות במקום אחר (כגון הש"ץ שבירך בבית הכנסת או שיצא למבצעים ובירך שם) ידליק שוב בברכה, אבל לא יברך שהחיינו אלא אם כן מוציא את בני ביתו ידי חובה. וראה לעיל בדיני הדלקה בבית הכנסת, עוד פרטים בדבר.

חמירא סכנתא מאיסורא: יש להיזהר ביותר שלא להשאיר הנרות ללא שמירה ראויה. מוכרחים למנוע מהילדים גישה לחנוכה דולקת ולגפרורים וכו'¹¹².

נוהגים להתעכב סמוך לנרות כחצי שעה.

למנהגנו שצריך שידלקו הנרות 50 דקות לכל הפחות, באם כבה נר בתוך זמן זה יחזור וידליקו בלא ברכה.

לאחר שיעור זה יכול לטלטל את החנוכה אפי' אם הנרות דולקים. באם נצרך לטלטל מטעמי בטיחות, מותר לטלטלה גם תוך הזמן, ונכון לטלטלה למקום שהוא קרוב למקום ההדלקה. ולכתחילה ידליק במקום כזה שלא יצטרך לטלטלה אחר כך¹¹³.

אסור להשתמש באור נרות חנוכה¹¹⁴ (ולכמה דעות – גם לאור ה"שמש", ולכן צריך עוד נר נוסף, או אור חשמל¹¹⁵, להשתמש לאורו). ואין להדליק את השמש מנרות חנוכה. גם אחרי שיעור ההדלקה אין להשתמש באורם¹¹⁶.

מותר לכבות הנרות אחרי 50 דקות¹¹⁷.

נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה משך 50 דקות מזמן ההדלקה. [ויש שנהגו כן גם באנשים]. אחר שיעור זמן זה עושים מלאכה שלא כנגד הנרות. המנהג לאסור רק מלאכת תפירה, סריגה, כיבוס וגיהוץ, וכיוצא בזה, אבל שאר עניני הבית כגון שטיפה, וכיבוד הבית, בישול ואפיה לא נהגו לאסור [ולהעיר מהלשון במכתב דלקמן].

במכתב כללי לימי החנוכה¹¹⁸: נהגו הנשים להוסיף בזה "שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות

111 טעם האמירה: להזייר ב"ב שלא יבואו להשתמש בנרות. וכן משום פרסומי ניסא להזכיר ע"י מי היתה התשועה, ולהוסיף בשבח הא"ל והודי' לו על הנסים שעשה לנו (ראה סדה"י סדר הדלקת נר חנוכה. ערוה"ש סתרע"ו ס"ח. שו"ת שיח יצחק וייס סש"מ"ו. שו"ת בית ישראל לדודא סי' קי. ובשו"ת מהרש"ל ספ"ה: והטעם מפורש). ובפשטות, לפי שההדלקה לחוד בלילה אין בה משום פרסום הנס. ועוד, שקבעום בהודאה ע"י הדלקת נרות, וע"י אמירת הנרות הללו גורם שההדלקה תהא בגדר הודאה. (ולהעיר שאיסור ההשתמשות בכדי שיהא ניכר שהוא נר של מצוה. ולפ"ז, אמירת "קדש הם" וש"י אין לנו רשות להשתמש בה"י הוא לאשווי לה גדר נר מצוה. ויש מי שכתב שבכך מקצה למצותו מחמת חביבות הנס, ראה שבת מז, ב בתוד"ה שבנר). וכבר העירו מל' רי"ו נ"ט, קבעום לדורות להיותם ימים טובים וכו' **להזכיר דינא**.

112 ולהעיר מר"ד משיחת ש"פ מקץ תנש"א, שכאשר שוכבים לישון אין מקום שיהיו דולקים נרות חנוכה.

וכשהמשכיר אינו מרשה לטויר להדליק נרות בדירה המושכרת – ראה אצלנו בהל' יומית אות תשמא ובארוכה במקורות ועיונים לנס.

113 ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' ב"ג.

114 מותר לצלם המנורה והנרות בחדר חשוך. ועדיף שיהא אחרי שעבר שיעור ההדלקה (50 דקות). ואסור לכבותם ולהדליקם שוב

לצורך הצילום – ראה בכ"ז אצלנו בשו"ת באתרא דרב יח'רלד.

115 וכו"ה בר"ד משיחת א' דחנוכה, לתפארת זקנים לוי יצחק, ה'תנש"א.

116 אבל א"צ לחזור ולהדליק השמש אם נכבה. ומותר אפילו לכבותו אף שהנרות דולקות עדיין – ראה אצלנו שם.

117 כ"ה מעיקר הדין. ויש מחמירים שלא לכבות. אבל בספר המנהגים משמע צ"ע שהכרעת מנהג בית הרב בזה להקל. (ולהעיר שבמג"א סתרע"ב סק"ד שהביא דעת הב"ח לאסור לכבות, הביא רק הטעם דמאחר שנהגו איסור אין להקל. ובצידה לדרך שהביא הב"ח, והובא משמו במג"א, מוכח שמדינא מותר ורק שיש מדקדקין. ולגבי נותר השמן כתב בסתרע"ז סק"י להקל אחרי שדלק כשיעור, ושדברי הב"ח אינם מוכרחים כ"כ, ושלא טוב לכתחילה להתנות שלא יאסר אלא כשיעור). ובמצאיות הנהוגה שבד"כ מכבים ע"מ להשתמש בהשמן ליום מחר, אין סדר קפידא (וא"כ להסברא שבזמננו אסור לכבות כ"ז שב"ב נייעורים, ולא נקטינן הכי. וגם בלקט יושר ע' 151 שהחמיר שבזה"ז אין שיעור לנ"ח ואסור בהנאה כ"ז שדולק – כתב להתייר לכבות כשדלק כשיעור), ואפי' אם ישתמשו בנרות ההידור.

118 נדפס בלבושי שיחות חכ"ה ע' 512.

דולקות" – חדרות הן בענין ותוכן דנרות חנוכה הדולקות עד שאין להן שייכות לשום מלאכה¹¹⁹. הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע שלאחרי הדלקת נר חנוכה היה יושב בסמיכות לנרות חנוכה ולומד תורה [וכמובן שלא השתמש עם האור דנרות חנוכה]. ובכמה שיחות נזכר ההוראה מזה להוסיף בתורה בימי חנוכה.

מעוות חנוכה – ראה להלן ה' דחנוכה. ושם ע"ד ההוראה ליתן בכל יום. נוהגין להרבות בצדקה בימי החנוכה.

ערבית: אין להפסיק בין ברכת 'השכיבנו' ל'שמונה עשרה' להכריז 'ועל הנסים'. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מבצע חנוכה: יש לדאוג שבכל בית יהודי תודלק מנורת חנוכה. ולהשתדל שכל הגברים, ובכללם גם ילדים צעירים, ידליקו נרות חנוכה בפני עצמם. וכן, להדליק נרות חנוכה באופן של "פרסומי ניסא", במקום הציבורי והמרכזי ביותר¹²⁰. **ובמעמד זה צריך לעורר את הנאספים אודות הדלקת נר חנוכה בביתו של כל אחד ואחד.** ומה טוב – להכריז שלא יוצאים ידי חובה בהדלקה הפומבית, אלא כל אחד צריך להדליק נרות חנוכה בביתו.

בעל עסק המדליק במקום עבודתו משום פרסומי ניסא, לא יברך על ההדלקה אלא אם כן שם את החנוכה במקום כזה שלפחות עשרה יהודים¹²¹ יראו אותה¹²² בבת אחת. [ובמקום אחר¹²³ הארכנו בשלילת ההדלקה בחנויות לשם מצות חנוכה, ובכלל, עדיף יותר לחלק להם חנוכיות שידליקו בביתם. והסכימו אתנו הרבה מרבני אנ"ש שליט"א].

מנהגי ימי חנוכה

ברמב"ם מובא שימים אלו הם "ימי שמחה"¹²⁴, וכן כתב הרמ"א ש"יש קצת מצוה בריבוי סעודות", ולענין מעשה מנהג קדום הוא להרבות בסעודה בימים אלו¹²⁵. וטוב שיאמר בהם שירות ותשבחות להש"ת על הניסים שעשה לאבותינו בימים אלו ויחשב לו כסעודת מצוה לכל הדעות. ובכמה שיחות נזכר בנוגע לענין השמחה בחנוכה, דאף שיש בזה חילוקי דעות יש להדר בה באופן דמהדרין מן המהדרין, כולל גם בנוגע להתוועדות חסידים והחלטות טובות (עם בני משפחתו וכיוצא בזה). [בראש חודש ובשבת חנוכה יש להוסיף בסעודה יותר מבכל שבת ור"ח].

119) וראה בטור ברקת או"ח סתר"ע. ספר המצוות להצ"צ מצות נ"ח רפ"ג (דמ"צ עד, א).

120) ראה אצלנו בקובץ מבית חיינו גל' ז ע' 36 ובהערה 1.

121) פרטי הדינים – ראה לעיל בדיני הדלקה בבית הכנסת.

122) ראה לעיל בדיני הדלקה בבית הכנסת השקו"ט אם צ"ל בעת הברכה. וטוב שיהיו כבר בעת הברכה.

נשים וקטנים מצטרפים – שו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סס"ב. מור ואהלות פוסק אהל המנוחה הטהורה סי' ב (ס, א). חזו"ע חנוכה ע' נב. [ההשוללים – דס"ל, שמעיקרא לא נתקן רק במקום עשרה אנשים בביהכ"נ].

123) ראה מה שכתבנו בקובץ מבית חיינו שם ע' 57 ואילך.

124) וראה גם בראש מו"ק פ"ג ספ"ג, והובא בטור או"ח סי' תכ וי"ד סי' תא "דהללו ימי שמחה נינהו" (לענין צידוק הדין). ולהעיר ממגילת אנטיוכוס: על כן קיימו בני חשמונאי לבני ישראל לעשות שמונה ימים אלו ימי שמחה וכבר וקוראים להם ימי שמחה. ובסימני הדינים ברי"ף הל' ר"ח וחנוכה (נד' בסוף מס' נדה) לבעל שלה"ג ס"ק שו: חומר מצוות שמחת חנוכה.

125) בלקו"ש ח"י ע' 142 הע' 6: להעיר אשר בפורים דכתיב בהו "ימי משתה ושמחה" צ"ל לדעת הרמב"ם סעודת בשר (אין שמחה אלא בבשר). ועיי"ע שם ע' 144. ועד"ז בלקו"ש ח"ל ע' 204 הע' 10, וש"נ למש"כ בבנין שלמה עהרמב"ם. [וראה גם ח"י מהרצ"א להל' חנוכה (כד, ד)]. וראה גם שיחת מוצאי שבת מקץ תשל"ח. וכן בזמר אכלו משמנים המיוחס לראב"ע: תורים ובני יונה וכו' ברבורים אבוסים. וראה בשו"ת בית יעקב סע"ג בשם שו"ת מהר"ם (אבל לפנינו ליתא) ע"ד אכילת הבשר ושתיית יין). וראה גם מער"ק עהרמב"ם. שו"ת משנה שכיר או"ח סי' קצד. אבל להעיר משה"ש תשנ"ב ע' 194 הע' 5. לקו"ש חט"ו ע' 366 הע' 8. ולהעיר מל' התוס' תענית יח ב – ד"ה הלכה.

וילה"ע, שבשמחת יו"ט נכללת גם לשמח כאו"א בראוי לו, והיינו גם חלוקת קליות ואגוזים לקטנים וכו'. ואולי ג"ז הסברה למנהג דמי חנוכה. ושור"ן כן בשו"ת אבני ישפה או"ח סי' קכט סק"ב. אבל בפשטות לא עדיף מפורים, שאינו חייב לשמח בני ביתו בתכשיטיין וקליות. וכבר העירו שביו"ט "חייב אדם להיות בהן שמח" שחובת השמחה על הגבאר, אבל בפורים צ"ל יום שמחה. והה"ג בחנוכה שהן "ימי שמחה". ויש בזה מה שאין בזה.

הקהל: בשיחת פרשת וישב תשמ"ח: כדאי ונכון שבמשך ימי חנוכה יערכו בכל מקום ומקום התוועדות ומסיבות ("הקהל") של שמחה, הן לאנשים והן לנשים והן לטף, שבהם יעוררו אודות עניני תורה ומצוות, "נר מצוה ותורה אור", ועד לראשית העבודה ועיקרה ושרשה – "ליראה את ה' אלקיכם".

והגיהם לאכול גבינה ומאכלי חלב.

"מנהג ישראל ("תורה היא") לאכול מאכלים שעשויים בשמן לזכר נס השמן"¹²⁶.

על לביבות (לאטקע"ס) וסופגניות¹²⁷ (דינאט"ס) המטוגנות בשמן זית באופן שטופח על מנת להטפח צריך נטילת ידים כהלכתה עד הפרק ולא יברך, ככל דבר שטיבולו במשקה. אבל המטוגן בשאר שמנים¹²⁸, כסופגניות הנמכרות בחנויות בדרך כלל, א"צ נטילה¹²⁹.

על לביבות העשויים מתפוחי־אדמה מגוררים מברכים בורא פרי האדמה. ואם תפוחי האדמה נתרסקו לגמרי, או אם נעשו מקמח תפוח־אדמה, מברכים שהכל נהי' בדברו. אם הוסיפו קמח לטעם, מברכים בורא מיני מזונות. באם בירך על הלביבות שלפניו פוטר בברכתו גם שאר הלביבות שאינן לפניו, אפילו ה' בדעתו לאכלן, ואפילו כלה מהראשון. ופוטר גם הלביבות שעדיין לא היו מוכנות לאכילה בעת הברכה, אם ידע שמכינים אותן¹³⁰.

על סופגניות מברכים בורא מיני מזונות ומעין שלש (על המחיה), ואפילו קבע סעודתו עליהן

(126) נתבאר בספר השיחות תשנ"ב ע' 196.

בעיקר המנהג לאכול לביבות וסופגניות וכי – כבר העירו מכע"ז בכת"ב בשם אבי הרמב"ם (נדפס בקובץ שריד ופליט ירושלים תש"ה ע' 8. ונתפרסם כבר לפני"ז בעדן מקדם ערך מנהג. אלא שלאחרונה כתבו לפקפק במהימנות הכת"י ומכמה טעמים. אבל ראה קובץ בנתיבות ההלכה חו' יט ע' 39). אכן בוחן (הוצאת תשט"ז) ע' 30. ועוד. כן העירו מזמרי אכלו משמנים (וראה עוד מה בסיני חו' קטו ע' סה ואילך). ובכמה מספרי חסידות הובא עד"ז – ראה שארית ישראל מווילעדינק מהדו"ח ע' רנו. הנסמך ב' פניני המועדים פ"ט ע' כ. טעמים מחודשים – בהליכות שלמה חנוכה פי"ז ארחות הלכה ה"ע 20. מוע"ז ח"ח ליקוטי הערות ע' לו.

(127) סופגניות צריכים ביטול ע"י ישראל. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' ח'כ"א מה שכתבנו לדחות דברי המקילים.

(128) בב"י או"ח ס' קנח ד"ה והא דדבר: שמן זית. ובבבב"י שם סק"ט והגהות רעק"א ובמשנ"ב שם סקט"ו דבשאר שמנים א"צ נטילה. והביאון כן משו"ת גו"ר ח"א או"ח כ"ל א סכ"ט. מטה יוסף ח"ב או"ח ס"ח סק"ג.

(129) ואפ"ל אם יש תערובת משה משקין הולכים אחר הרוב. (ובל' אדה"ז בסדר נט"י ס"כ ושאר הפוסקים שלא חילקו בדבר משמע שכ"ה גם בתערובת מעט מים ושאר משקין. ודלא כמחמירים בזה). ובמסופק, יש להקל, דאזלינן בתר רובא, וגם ששמן זית יקר יותר ואין לחוש שעירובו בו כ"כ (כבדן חשב תערובת סתם יינם שאין לחוש כשדמי יין ביוקר משאר משקין א"כ משיבין ביותר), ובפרט שספק נט"י לקולא.

אמנם, ביש שכבת ריבה נוזלית מבחוץ, לפעמים עשוי' בתערובת רוב מים, וצריכה נטילה.

(130) פשוט כיון שבידו להכניס, וכל שבידו אינו בגדר מחוסר מעשה. ובסוגן אחר, שהתפוחי אדמה הם כבר בעולם. וגדולה מזו מציינו לענין ברכת השבח שהמבדל על הרעמים פוטר גם העתידיים לבא כל עוד שלא נתפזרו העננים אף שאינם עדיין בעולם. וכן באם נתכוון בברכה על הברק לרעם שלאחריו נפטר כיון שהטבע שהרעם בא אחרי הברק. (ואין לומר, שמכאן משמע שאם לא ה' כך בטבע הבריאה לא מהני, הרתם שאינן שיינו בידו. וכ"ה בברכת הגומל שבירך לפני שנתרפא דלא מהני – ראה תשו' מהר"ם חביב בקובץ מורי' שנה כג – נוסף לזה ששם בירך בטעות). וכן פוטר בברכת שהחיינו בקריאת המגילה משל"מ ומתל"א. (וראה בשו"ת חת"ס יו"ד סרצ"א (ובכ"מ) לענין ברכת שהחיינו של האב בפדה"ב להוציא ארו"ח ס"י. וראה בכי"ב שו"ת שפתי שושנים א"ח ס"ח). והכי נהונו עלמא בהפרשת בעופות שלא נחשטו עדיין (וראה ריטב"א חולין פו. ב. וגם למ"ד התם שאינו פוטר – ה"ט שהשחיטה היא הפסק. וראה או"ח ה' שחיטה ששפ"ז. לגיון מהרש"א ס"כ"ה לש"ך סק"ו. ועוד, דשאני ברכת המצות שא"י לברך ולומר וצונו, כשלא הגיע זמן (חיוב) המצוה, ראה בלוח דאשתקד (תשפ"א) בהערה דיני קידוש במוצאי עשרה בטבת שחל בשבת (לענין קידוש לפני צאה"כ ושתיית היין אחריו). אבל כשלא נחשטו גם התפוחי אדמה, ראה שו"ת אגודת אוזב מדברי ארו"ח ס"י. וראה בכי"ב שו"ת שפתי שושנים א"ח ס"ח). והכי נהונו עלמא בהפרשת חלה ממצות שפוטרו בברכה גם כשלא נילושו האחרים עדיין. ומצינו כדוגמתו שבזמנם בירכו על היין ופוטר שאר היין שבתוך הסעודה, אף שבמשלים אותו באמצע הסעודה בכדי שיהא ראוי לשתי', שייך חי א"ר לשתות הימנו (ראה פסחים פו, א – במשנה). וצ"ע בריטב"א ברכות פ"א הל"ד שביקורת שטובים חיים יותר ממושלים ובירך בפה"א על החיים צריך לחזור ולברך על המבושלים. ואולי, שאני התם שהברכה נשתנתה, אף שנתכוון לפטור בפה"א. ובהערת המבדל לישם נדחק בזה, ומוקי לה לא נתכוון לפטור.

אבל ראה א"ח מבזושאטע סר"ו ד"ה אולי, שנסתפק כשלא היו ראויים לאכילה. אמנם, גם לדבריו היינו רק במין אחר, והברכה חלה דרך גררא, כיון שלא כלה מין הראשון. וגם מיידי באינו יודע שיביאו לו עוד, שהרי בדעתו לאכול עוד נפטר גם בלא שיהא לפניו ממין הראשון. וראה גם בשו"ת חוקי חיים ס"א, הובא בהכ"ח ס' קסח סק"ח. ואולי סברתו, שהברכה צריכה לחול במציאות על המין השני כעת, ולא שאכילה אחת היא. אבל דבריו צ"ע, ולא מצאנו כדוגמתו בשום מקום. וגם לא הביא ראי' לדבריו. וסתמית כל הפוסקים שלא העירו בדבר הרגיל מוכח דלא שמייעא להו. וקיי"ל שא"פ להוציא חילוק חדש בדבר הרגיל, דהו"ל לאשמועינן בהדיא. וגם צ"ע מסבא לחלק בין אינו בעולם לאינו ברשותו (ולא קאתינן עלה רק מדין נמלך בלא ידע שיביאו לו). וכבר עמד בדבריו בשו"ת יחוד"ח ח"ו ס"א. יב"א ח"ו ס"ז. אול"צ ח"ב פ"ב ס"ז. מגדנות אליהו ח"א ס"מ. צ"א ח"ב ס"א סקט"ו. חוט שני ברכות ע' קצט. ובכל הפוסקים שדנו בענין הקפה ששותים במשך כל הלילה כשיגיעוים כל הלילה לא חילקו בדבר. ובשו"ת סבא קדישא או"ח ס"ו כתב להדיא הפכו בנידון הנ"ל. וגם לדידי' שאני התם שמפסיק שענה ושתים.

ואכל כדי שביעה. המנהג לברך עליהן גם בתוך הסעודה כשאוכלן בתור חטיף או לקינוח בסוף הסעודה. אבל אם אוכלן למזון ולשועב, דינן כשאר דברים הבאים בתוך הסעודה ונפטרות בברכת הפת. מצוי בשוק סופגניות שלא נטגנו בשמן עמוק ואין לאכול מהן כדי שביעה כי אם בתוך הסעודה, וצריך לאוכלם למזון ולשועב¹³¹.

סופגניות מטוגנות פטורות מהפרשת חלה¹³².

אומרים בברכת המזון, בברכת הארץ ("נודה לך") ועל הנסים. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

נהוג לאחל "א פרייליכען חנוכה" (או "א גוטען חנוכה")¹³³.

בשיחת ש"פ וישב תשנ"ב¹³⁴: "וויבאלד מ'האלט שוין נאך אלע ענינים און די גאולה איז נאך ניט געקומען – איז א דבר נכון ביותר צו טאן אין דעם ענין פון "פרסומי ניסא", צו מפרסם זיין בא זיך און ביי אנדערע, ובכל מקום ומקום – די נסים וואס דער אויבערשטער טוט מיט אונז, וויסנדיק אז דערמיט איז פארבונדן די גאולה האמיתית והשלמה! ועאכו"כ אין די ימי החנוכה, וואס ענינם איז "פרסומי ניסא" כנ"ל – דארף מען זען אויסנוצן די טעג, נוסף אויף די אלע פעולות ומבצעי חנוכה, אויך – אויף מאכן חסיד'ישע פארברענגענישן [אדער אנרופן דאס בלשון אחר, בכל מקום לפי ענינו, "אזלת לקרתא הלך בנימוסי"], בכל יום פון די ימי החנוכה, און דארטן רעדן דברי תורה, נגלה דתורה און פנימיות התורה, און אננעמען החלטות טובות בכל עניני תומ"צ, ובאופן פון מוסף והולך ואור (בהתאם צו די נרות חנוכה), ועוד ועיקר – רעדן וועגן פרסומי ניסא, די נסים "בימים ההם בזמן הזה".

יום שני, כ"ה כסלו, יום א' דחנוכה

בעת תפילת שחרית נוהגים להדליק נר חנוכה בבית הכנסת בלא ברכה. גם בהדלקה בבית הכנסת בבוקר, צריכים "שמשי". [בשנת תש"נ היתה הוראה: "כדי להוסיף בהתעוררות דג"ר חנוכה, כדאי שתהיה חנוכה דלוקה בבית הכנסת (שכולם מתכנסים שם) במשך כל המערת לעת, אם אין חשש כלל שישחקו התינוקות"]¹³⁵.

אין לדלג לכתחילה ועל הנסים כדי שיוכל לענות קדושה ומודים.

כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל.

בחנוכה, אמירת הלל היא חובה מתקנת חכמים (ולכן קורים אותו גם בבית האבל שגם האבל חייב בו).

131) ראה בכ"ז בארוכה ב"מ וציונים להלכה יומית אות תעב. וש"נ.

132) ראה מג"א סי' קסח סק"ב. ק"א לשר"ע אדה"ז שם סק"ז. וראה בארוכה אצלנו במקורות ועיונים להלכה יומית אות תעב.

133) וכן מעשה רב (וכמ"פ) בדיבור ובכתב. וי"ל שהוא גם בהתאם לפס"ד הרמב"ם שהם "ימי שמחה".

ולהעיר משיחת אדר"ח טבת תש"נ בתחילתו ("א גוט יו"ט"). וראה גם שיחת כ"ו כסלו תשמ"ט בתחילתו (וכן בהמשך השיחה).

ובכ"מ מובא שחנוכה נק' בשם יו"ט – ראה לקו"ש ח"כ ע' 631 ד"ה ראש. וש"נ. וראה אבודרהם סדר תפלות השבת שימי החנוכה נק' בדברי רבותינו יו"ט. ובב"ח או"ח רס"י תרפב שנקרא יו"ט כדאיתא במגילת תענית (וכן בהמשך דבריו: שאלו כולם נק' יו"ט). ובמחזור יטרי סדר חנוכה בתחילתו: שהוא יו"ט כשאר ימים טובים.

[אבל בל' הגמ' קבעום ועשאום יו"ט בהלל והודאה – י"פ שאינו יו"ט כ"א להלל והודאה. וכ"מ בפירוש"י שם. אבל להעיר מל' הר"ן שם (ט, ב – בדפי הר"ף). ובמגילת תענית (הובא בלקו"ש שם) הנוסח באו"א: קבעום שמונה ימים טובים. ותו לא]. ולהעיר שע"ד הסוד הוא רגל מכלל המועדים (שעה"כ דרושי חנוכה דרוש א. ועוד).

וכש"כ לדעת הראשונים שהם ימי שמחה – ראה ל' היש"ש פ"ז סט"ז דיו"ט נמי כפשוטו הוא. ולהעיר גם ממש"מ סתתקצ"ג: דמצוה לשמוח ומש"ה קראו יו"ט. וכן דעת הראב"ה סי' קצב שחזר בשבח ועל הנסים שחנוכה נק' יו"ט. וראה הנסמן בלוח יומי לפורים. אבל להעיר משו"ת הרשב"א סתרצ"ט, הובא בב"י יו"ד סוסי' ריז, בגדר שלא יאכל בשר חוץ משווי"ט. וראה שו"ע שם סמ"ז. רמ"א סי' תקע ס"א. וראה בטו"ז יו"ד שם סק"ח שגם ימים אלו נקראים יו"ט בלשון בנ"א, דהיינו כל שיש בו שמחה, אבל כיון שקצת דוחק שיהיו ימים אלו בכלל צריך שיאמר הנודר בפירוש שלכך נתכוון.

וראה גם שיחת פורים וש"פ תשא תשכ"ח. ש"פ חיי"ש תשמ"ו. ועוד.

134) בספר השיחות עמוד 185.

135) בד"מ סתרע"ב סק"א שהמנהג לעשותן גדולות דאיכא מצוה להדליק נרות כל היום. וכ"ה במנהגים דקהילתנו (פיורדא) סמ"ז. וכ"מ במנהגות וורמיישא.

אמנם, בזכרון, שבשעתו נתפרסם (וכ"ה ביומנים דאז), שלאחמ"כ (בעש"ק) נמסר בע"פ שידלקו בנרות רגילים. ואולי מחמת הטעם שבפנים.

אין להפסיק באמצע הלל (שלם) כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע.

מצוה מן המובחר לקרותו עם הציבור מיד אחר תפלת שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ. אם בא לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית, ראה באגרות קודש כ"ק אד"ש. וזלה"ק: "אודות אמירת הלל לפני התפלה – הוראה בפירוש לא שמעתי בזה, אבל מסופר בפי חסידים, שאף שרבותינו נשיאינו בתפלת שבת היו מאריכים בתפלה אפילו כמה שעות לאחר גמר הציבור את תפלתם, הנה ביום טוב היו מסתדרים באופן לגמור תפלת השחר עם הציבור ולאמר הלל עמהם".

כל היום כשר לקריאת ההלל שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול לקרות כל היום עד צאת הכוכבים.

י"א שאם דילג מלה בהלל לא יצא ויחזור עוד פעם מתחילתו. ונכון לחזור ולומר ללא ברכה¹³⁶.

אחרי הלל: חצי קדיש, וקורין ג' גברי בפרשת נשא, כמפורט בסידור.

אבל יורד לפני התיבה במשך כל ימי החנוכה, חוץ מאמירת הלל [כי הקהל אז בשמחה כעין שבתות וימים טובים]. וחזור להתפלל כש"ץ לאמירת חצי קדיש.

ימי חנוכה אסורים בהספד ותענית (מלבד תענית חלום) אבל מותרים בעשיית מלאכה.

מותר לבקר קברי צדיקים בחנוכה, ומעשה רב. ויש לדלג הוידי שבנוסח מענה לשון. ואף לקברי אבות מותר מן הדין, ועם כל זה המנהג שלא לילך. ויש ליזהר שלא לקונן ולבכות¹³⁷.

הלכתא למשיחא: בשו"ת צפנת פענח החדשות¹³⁸: "זנוכה במהרה לביאת משיח צדקנו ולגאולה האמיתית ואז יתגלה לנו המגילה שכתבו זקני ב"ש וב"ה על חנוכה שהי' בזמנם¹³⁹, רק כיון דלא הוה נביאים אז א"א לעשות מגילה ולא ניתן לכתוב כמבואר ביומא דף כט, א. ואי"ה לע"ל במהרה יתגלה לנו הנביאים ויתגלה לנו המגילה".

(136) במשנ"ב סתפ"ח סק"ב כתב שלא יצא. אמנם, דבריו מחודשים. ואדרבה, בטור שם וכן בסתרמ"ד מוכח שבגוף הדלוג אין כאן חשש, רק מחמת נוסח הברכה להמברכים בל' "לגמור". וכן הוכיח מזה בשו"ת מעט מים סנ"ג. (אבל מש"כ שם לדמות לפסוד"ז – צ"ע שבהלל מפורש שאין לדלג. ואנו קיימין השתא רק לאחר מעשה, ובמי שדילג רק תיבה אחת, אם יצא). ובעשה"צ שם סק"ג נדחק בזה. ומה שתי' שם בפי דברי הטור, שדעת מה"ם שגם במגילה אין מדקדקין באותיותי' – אינו מעלה ארוכה, חדא שאינו עולה יפה עם דעת הטור הרא"ש ושאר הראשונים. ועוד, שזהו רק לענין שינוי המשמעות ולא בדלוג תיבה. וכש"כ שאין לפרש בדבריו שר"ל דקאי להדעה שגם בדילג תיבה יצא במגילה, ועוד שהעיקר חסר מן הספר. ואולי כוונתו לומר שבטור מיירי במי שלא דקדק בקריאתה. אבל הפקיע ל' הטור ממשוטו, שכתב להדיא דקאי בחשש שיחסר תיבה אחת. ועוד, דמאי שיאט' דשינוי משמעות התיבה לנוסח "לגמור". וכן קשה, שאם באמת יצא יד"ח בלא דקדק בקריאתה, מדוע לא יברך לגמור, שכן ה"ז גבדד הלל בשלימות. ועוד אחת היא לנו, דלדברי המשנ"ב דמקשינן למגילה לכל מילי, הא אנו קייל"ג גם במגילה שלא יצא כ"ה ג במפסיד המשמעות. (ובאמת יל"ה"ק לאידך גיסא, שמנין לנו ללמוד הלל ממגילה להקל גם בזה שלא לדקדק באותיותי', דשאני מגילה שמקולי אגרת שנו בה). ובכלל, שאני מגילה שלא יצא בחיסור תיבה דכתיב בה ככתבם ולשונם, וכמפורש ברמב"ן מגילה יז, א. ואילו הלל דמאי לתפלה וברכות, ונתקן בתורת שירה. ומפורש הפכו בפמ"ג סתפ"ח במ"ז סק"א. וכ"מ בשו"ת נוב"י סמ"א שגם בדילג הלל שייך עלה שם הלל. ומוכח נמי במג"א סתכ"ב סק"י: אם דילג פסוק אחד. וכן מפורש גם בר"ד בעת הסעודות ביום ב' דחג הסוכות תשכ"ט.

ואף שכ"מ קצת בתוס' ברכות טו, א ובאגודה ברכות פ"ב סמ"ד, ועוד – נראה דקאי אק"ש ומגילה, או שבאם רוצה לחזור יחא על הסדר, ולא קאמר אלא להשוות לענין זה שאין לקרוא למפרע.

ועכ"ז כתבנו לחזור עוד הפעם, מטעם אחר, שלא לגרוע בתקנת אמירת הלל. וגם בפמ"ג שם כתב שאם אומר לקרוא ולא לגמור אם ידלג באונס יצא אע"פ שמחויב לגמור כולו". [וצ"ע בכונתו שא"כ שעדיין מחויב לגמור כולו מה שייך לומר שיצא. ואולי ר"ל שמעיקרא הי' מחויב לגמור כולו, אלא שבדיעבד בדילג באונס יצא]. וראה גם בשו"ת שבה"ל ח"ז דלקמן שמ"מ לא קיים תקנתם לגמור כולו.

ורשום אצלי שדנו בזה בשו"ת שבה"ל ח"ז סס"ב. שם ח"ח סל"ט סק"ב. חזו"ע חנוכה ע' רבי. זה השולחן סתפ"ח. שואלין ודורשיין ח"ד סכ"ד. הררי קדם סי' קפ. רשימות שיעורים סוכה ע' דש.

והנה, במג"א סתכ"ב סק"ח שם שאם שמע מהש"צ יצא אלא שמוטב לומר בעצמו בנחת. וכבר כ"כ בסדה"י בענין כוונת הלב ואגידתו ד"ה אחר, הובא במק"ח שם. והטעם, שאף ששכ"ע לפעמים אינו מכוון ולפעמים הש"צ מאריך בניגונים.

(137) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'מח.

(138) ח"א סמ"ה.

(139) הל' גדולות הל' סופרים סע"ה. וראה לקו"ש חט"ו ע' 368 הע' 17. שיחת ש"פ וישב תשנ"ג (בהש"ש).

ליל שלישי, אור לכ"ו כסלו, ב' דחנוכה

רבינו הזקן חזר (מפטרבורג) לביתו (בוויטעבסק) ביום ב' דחנוכה, לאחרי הגאולה הראשונה (בשנת תקנ"ט) והתעבב שם כל ימי החנוכה¹⁴⁰.

יום כניסת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לבריתו של אאע"ה (בשנת כתר"א)¹⁴¹.

בספר המנהגים איתא: "נהגו שהפתילות יהיו בכל יום חדשות, ויש אומרים שאין חוששים לזה ואדרבה הישנות נוחין יותר לדלוק, ולעת עתה לא יכולתי לברר מנהג רבנו [כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע] בזה". אבל בשיחת ש"פ וישב תשט"ז שכ"ק אדמו"ר מהורי"צ השתמש בפתילה הישנה. ועיי"ש ההוראה מזה¹⁴²].

140) ראיתי למי שכתבו ג' דחנוכה, ע"פ שיחת ש"פ וישב תשמ"ז בלה"ק (סה"ש ע' 169). אמנם, במקורו בלקוטי דיבורים (ה"א יב, א): ביום ג' ב' דחנוכה. וכן הועתק בכר"כ שיחת קודש (לקו"ש חכ"ח ע' 149 בשוה"ג. סה"ש תשנ"ב ע' 156 הע' 13. שם ע' 199 הע' 39. וכו' במכתב כללי בלקו"ש חכ"ח ע' 510. וראה גם שיחת ש"פ וישב תשמ"א). וגם בשיחת ש"פ וישב תשמ"ז גופא – באדיש (סה"ש ע' 156. לקו"ש חכ"ח ע' 385). ועוד, שבלקו"ש ח"ב ע' 70-469 נת' השייכות ליום ב' דחנוכה **ביחוד**. ומש"כ בשיחה הג"ל שבלה"ק (וכן בהשלמות לשיחה הג"ל, בלתי מוגה, בהתעודות תשמ"ז ח"ב ע' 102), ועד"נ בכ"מ (סה"ש ע' 189 (ונדפס גם בהוספות ללקו"ש חכ"ח ע' 418) בהע' 30. לקו"ש חכ"ח ע' 399 הע' 42. סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 156 הע' 10. סה"ש תנש"א ח"א ע' 191) * – צ"ע. וכפה"ג – ה"ז טה"ד. ובפרט שמצוין שם גופא ללקו"ד. או שכוונה ג' בשבוע שבימי חנוכה. ודווקא. * וראיתי למי שהביא שכ"ה גם ברשימת השיחה דיט"כ תשמ"ז (בלתי מוגה – התועודות ח"ב ע' 49). אבל בשיחה עצמה לא נזכר (ע"פ סרט הקלטה).

141) השייכות ליום ב' דחנוכה – ראה שיחת ש"פ וירא תש"ל. אבל להעיר משיחת מוצאי ש"פ חיי"ש תשמ" (בנוגע ליום כ"ז מרחשוון). 142) וראה קו"ב בקודש פנימה ע' 24.

ובספר המנהגים שם: והנה במשמרת שלום שם כתב דכשלוהקים "פתילות הישנות נ"ל שיהיה ליקח פתילה של אמתול לנו הנוסף שמדליק בראשונה". ועיי"ש במהדו"ב. נכלה"ק. ולהעיר שבמהדו"ב שם הובאה גם סברת החולקים עליו בזה. ועיי"ש במש"כ להצדיק דעתו. ולכאורה אין כאן בס' המנהגים הכרעה בגוף העניין. וראה שו"ת בצה"ח ח"ד סי' קכח שלא נהגו כן כלל (ורק בכבה תוך שיעור זמן דליקתו יש לדקדק כן). ועיי"ש דקאי רק להשיטה שגם אחר שדלק כשיעור קדושתו עליו. ומתוך דבריו נראה שלא עיין במהדו"ב, שכלל דבריו ונמצא שם. ואכן, אנו קיי"ל ליעיקר ההתיר לכבות אחרי שיעור ההדלקה (ראה אצלנו לעיל בליל א' דחנוכה). וכן מותר להשתמש בנותן השמן אם דלק כבר כשיעור, אא"כ הקצה כל השמן למצוה (ראה להלן יום ה' דחנוכה). ועוד, שגם למה שכתבו להחמיר לכתחילה כדעת הב"ח – היינו רק מעיקרא, שיש להתנות בתחילה שאינו מקצה למצוה (ראה לעיל ליל א'), ולא כשכבר דלק. ועוד, שלצורך מצוה אין להחמיר (ראה משנ"ב סתרע"ג בה"ל ד"ה ויש מי. סתרע"ד סק"ח), אף שיל"ד בקל שכאן יכול לקיים המצוה בל"ז. ותו, שגם להב"ח ה"פ לפי שכל השמן (והפתילה) הוקצה למצוה, אבל אין לומר שהוקצה שיהא לנו העיקר ולא להידור, דכיון שאחר שיעור הדלקה כבר ליכא מצוה, בהכרח שההקצאה היא בעצם הענין, שתשמש לחנוכה בכלל, אף שאינו ליעיקר המצוה, וממילא גם נרות הידור בכלל. ואדרבה, עדיפי מינה, שלא רק שמשמשת לאחר זמן המצוה כשכבר נגמרה המצוה, אלא שעלתה בקדושה שמשמשת כעת למצוה עצמה, בשעת קיום המצוה, בכדי להרהר.

ובאמת, נוסף למש"כ בצה"ח, שם, עוד חזינו בה תיוהי טובא, שבתשימי מצוה לכמה דעות ליכא דין הורדה בקדושה. ושו"מ שהקשה כן מנש"כ במש"כ בחו"ע חנוכה ע' כה. ואם משום דין קרש בצפון יתן בצפון (וכ"כ בנדו"ד בשו"ת הלהרות נתן ח"י ס"ה) – הרי י"א דה"ט התם שלא לשנות סדר הקרשים משום בזיון, משא"כ בנדו"ד עדיף להשאיר הפתילה על כנה, ולא לשנותה ממקום למקום. ואת"ל שהטעם לפי שבצפון איכא קדושה יתירה (וראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ה'תל"ז), והה"נ בנר העיקר לגבי נרות הידור (יעו"ש בלהרות נתן), או כלך לדרך זה, שיש בנר ופתילה דין תשימי קדושה (ראה גם אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' טרט לענין זריקתן לאשפה, ושם סי' ח"פ לענין תנאי) – אכתי איכא להנדז בה, שהרי מותר לשורפם, ולמה גירע הדלקתם לנו הידור משריפה. וכמו שבנר שכבתה מורנין ל' לכתחילה לחזור ולהדליק, אף שמדינא אינו זקוק לה, וליכא בזה דין הורדה מקדושה. (וראיתי למי שכתב לחלק שבכבתה שאני, לפי שכבר הקצה מעיקרא בדעתו כל השמן למצוה, וממילא שרי ל' להדליק שוב, כיון שכך ה' בדעתו מתחילה. אבל ד"ז אהני רק לגבי דין הוקצה למצוה, ולא לגבי דין הורדה בקדושה. ותו, מדוע לא נימא שבדעתו שאם יוכבה ישתמש בפתילה ליום מחר. ועוד איכא לימרו ולחלק בדעות, שבנר שכבתה כיון שאינו זקוק לה ה"ז כשריפה, משא"כ כשמדליק לצאת תקנת הוא ל' משום מהדירין שאני. ולא נימא לו בהכי, שסו"ס לגבי עיקר המצוה כרשות דיינין לה, וה"ז כשריפה. ואדרבה, את"ל שנו הידור הוא גנדר מצוה ממש, א"ז הורדה מקדושה שכל הנרות כגוף המצוה הן. ובלא"ה, לא מצינו איסור להוריד בקדושה מעיקר המצוה להידור. ובדעת הרמ"א סתרע"ד ס"א שאין להדליק מנר לנר – שאני התם, דקאי כשהוא דולק, וכמ"ש הרמ"א עצמו שאחר שעבר זמן המצוה מותר להדליק מהן. וגם לדעת הב"ח שם שכ"ז שהוא דולק אין להדליק מהן, מותר להדליק מנר לנר (ראה משנ"ב סק"ח). וכש"כ בנוגע לפתילות ונותר השמן שמסתבר שכולם שוין ז"ל, דשאני במעיקרא ה"ז דאיכא משום ביזוי מצוה כשמדליק בן הידור מנר מצוה, ואיכא אכחושי מצוה. אבל אין כאן גדר הורדה מקדושה לגבי השמן והפתילה, וליכא ביזוי ואכחושי מצוה. ולהעיר מהשקו"ט בדעת הרמ"א ששאר הנרות "אינו למצוה כ"כ" וחל עלילים שם המצוה, אם י"ל דנעשים גם כעיקר המצוה – ראה לקו"ש ח"ב ע' 209 הע' 16. ח"מ ע' 168 הע' 12). ועוד איכא בגווה, שכיון שהדרך תמיד להשתמש באותם הפתילות ליום מחר, וה"ל כהננה בליל הוקצה למצוה, וממילא דינו כחולין ממש, ול"ה הורדה בקדושה. ובסגנון אחר שמעיקרא ה"ז דאיכא משום ביזוי נרות הידור. וכש"כ במלתה מעיקרא על הפתילה שיוכל אח"כ להוציאו לחולין (ראה אצלנו שם לענין תנאי בפתילות), וכש"כ שיוכל להורידו בקדושה, שכבר פקעה קדושתה.

ונתעוררתי ע"ז בדבר השיכח, שככתבה הנר, אי איריך להשתמש בשמן של הנר הנוסף ליום מחר (ראה בסדה"י סדר חנוכה שכתב ביום השני להסיר מותר הישנות ולקנח הנרות. אבל נראה דאתי עלה משום הידור, ולא מדינא. ולהעיר שכל מצינו בפוסקים רק ע"ד חפ"ת הפתילות בכל יום ולא בשנת השמן. ובמדרש ובדאשונים מפורש שמוסיף עליו שמן בלוקמן. אבל ראה בבית הלוי לחנוכה ד"ה כבתה ע"פ), דמשמע להחליף גם השמן. ויש שכתבו ע"ד הטבת הנרות במקדש. אבל להעיר מהסבא שבשעת הגס לא הטיבו הנרות ודלקו ח' ונתעוררתי ע"ז בדבר השיכח, שככתבה הנר, אי איריך להשתמש בשמן של הנר הנוסף ליום מחר (ראה בסדה"י סדר חנוכה שכתב ביום השני להסיר מותר הישנות ולקנח הנרות. אבל נראה דאתי עלה משום הידור, ולא מדינא. ולהעיר שכל מצינו בפוסקים רק ע"ד חפ"ת הפתילות בכל יום ולא בשנת השמן. ובמדרש ובדאשונים מפורש שמוסיף עליו שמן בלוקמן. אבל ראה בבית הלוי לחנוכה ד"ה כבתה ע"פ), דמשמע להחליף גם השמן. ויש שכתבו ע"ד הטבת הנרות במקדש. אבל להעיר מהסבא שבשעת הגס לא הטיבו הנרות ודלקו ח'

מליל ב' והלאה אין מברכים שהחיינו. שכח ולא הדליק נרות בלילה הראשון [ונפקא מינה ב"מבצעים"], מברך שהחיינו בפעם הראשונה שמדליק.

מניח את הנר (היינו הכוסית או נר השעווה) החדש בצד שמאל של מקום הנר הישן של אתמול, וממנו מתחיל להדליק. גם סדר הכנת הנרות (ניקוי הבזיכים, מילוי השמן וכו') הוא משמאל לימין¹⁴³. נהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק מנר לנר.

אמירת הנרות הללו, לאחר הדלקת כל הנרות.

יום שלישי, כ"ו כסלו, ב' דחנוכה

סדר התפילה כדאיתמול [וכן בכל ימי חנוכה חוץ משבת ור"ח כדלקמן]. סדר קריאת התורה לכל ימי החנוכה – נדפס בסידור.

יום רביעי, כ"ז כסלו, ג' דחנוכה

יום גאולת אדמו"ר הזקן ממאסרו השני (בשנת תקס"א).

קהל: בשיחת יום ז' דחנוכה לילדי צבאות ה' תשמ"ח: יחודה של שנה זו – היותה "שנת הקהל": כשביהמ"ק עמד על מכונו, הנה, בחג הסוכות שלאחרי שנת השמיטה, היו מתאספים כל ישראל, האנשים והנשים והטף, לבית המקדש, והיו קורין לפניהם פרשיות מן התורה, לעוררם בעניני יראת ה' – כמ"ש "מקץ שבע שנים במועד חג השמיטה בחג הסוכות גו' תקרא את התורה גו' הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' למען ישמעו ולמען ילמדו גו' ליראת את ה' אלקיכם כל הימים". והנה כל הענינים שהיו בזמן שביהמ"ק הי' קיים, צ"ל ויש דוגמתם גם בזמן הזה – כפי שמצינו בענין הקרבנות, "תפלות כנגד תמידין תקנום". כמו תפלת מנחה שהתפללנו זה עתה, שמזכירה ובאה במקום קרבן של בין הערביים. ומזה מובן גם בנוגע לשאר הענינים שביהמ"ק שאינם שייכים בכל יום ויום, אלא בזמנים מיוחדים, שאז היו נעשים בכל ה"שטורעם", כמו בענין ד"הקהל" – שצ"ל דוגמתו גם בזמן הזה. וזהו החידוש המיוחד בכינוס דימי חנוכה בשנה זו – שנת הקהל: "כינוס" – הו"ע של "הקהל", ובפרט כשמתתפים בו אנשים וגושים וטף – "הקהל את העם האנשים והנשים והטף". ותוכנו של הכינוס – להוסיף חיזוק בכל עניני יהדות, תורה ומצוות, ובפרט כשמתקיים בימי חנוכה, שבהם מודגש הענין ד"נר מצוה ותורה אור", הוא – ע"ד ובדומת התוכן ד"הקהל", "למען ישמעו ולמען ילמדו גו' ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת גו' ליראה את ה' אלקיכם". ושייכות מיוחדת – לכינוס

ימים רצופים. וראה הגהות אמרי ברוך סי' עתר לט"ז סק"א), שהרי נמצא שמדליק הימנו עבור נר ההידור. ולכאז' בנדו"ד כל הסברות הנ"ל (בענין הפתילות) איתנהו בה (זולת הסברא דהו"ל כהתנה, דהא לא אסיק אדעתיה שייכה, אף דשכיח. וראה שו"ת הרמ"ץ ח"א או"ח סנ"ב, והב"ד בשד"ח אס"ד מערכת חנוכה סכ"ג). ונדו"ז עדיף טפי, שהרי בפתילות משתמש בגוף הפתילה ששימש לנר העיקר עבור נר ההידור, ואיכא למימר דהו"ל הורדה בקדושה, משא"כ בשמן, הרי נותר השמן של אתמול עדיין לא שימש לקדושה, וליכא דין הורדה (אף שהמסתפק מהשמן חייב משום מכבה שכל השמן משמש להדלקה. אבל ראה תוס' ביצה כב, א ד"ה והמסתפק. רא"ש שם פ"ב סי"ז. שו"ע אדה"ז רס"י רסה). ולהעיר כי מדעת החכמי"ש סתרי"ט ס"ד ד"ה והנה, דפשיטא ל' שמתור להשתמש בנותר השמן לכל דבר מצוה. וכ"ג שנקט בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי"ד (זולת משום תקלה, יעו"ט). וא"כ כ"כ בזה. אבל בפמ"ג שם במ"ז סק"ד (הביאו החכמי"ש) לא ס"ל הכי. וכן מוכח בפ"ח שם סק"ד: בין השיטין לבני נרות וירא, עיי"ש. (ולהעיר שגם במשמ"ש אתי עלה רק מדין הורדה בקדושה ולא משום שהוקצה למצוה. ונראה, שהלדעות שאיסור הנאה בנותר השמן הוא משום ביזוי מצוה ודאי ליכא למיחש להא. וגם להסברא שעשאוה כנרות של מקדש, כיון שכל הנרות זכר לנס ליכא בהא משום הנאה מנר מצוה). ובמוסיף בה שמן כשיעור, ודאי לית לן בה, שלא חייבו חכמים שיקנח הנרות, וכיון שעיקר מצות ההדלקה נעשית בשמן שהוסיף, הרי מה שמשיך לבעור כתוצאה מנותר השמן של נר העיקר, לא רמי עלו' חיוב לכבות, ולכשתרצה לומר – אפ"ל שהמשך הבעירה הוא בגדר שריפה, כנ"ל.

וסתימת כל הפוסקים, שלא הזהירו בדבר השכיח, מוכח שלא חשו לזה. ובאמת, שכמעט מפורש כן בתנחומא נשא סכ"ט ובפס"ד (פסיקתא דחנוכה פ"ג. שם פ"ו), הובא באו"ז חנוכה שסכ"ב ובמרדכי שבת פ"ב סרס"ה. ועוד, וכ"כ השאלות פ' וישלח שאילתא כו, והביאו ברא"ש שבת פ"ב ס"ט בנוסח "דת"ר, ובתוס' שבת מד, א ד"ה שברו בשם ברייתא, והובא בטור סתרי"ז ועוד, שבהותיר ביום הראשון מוסיף עליו ומדליקו ביום השני. (וראה שו"ת להורות נתן ח"ב סנ"ג סק"ב). ודוחק גדול לומר דכולהו קאי רק במי שמדליק בעיקר התקנה. [וראה בירוגת הבשע עה"ת לחנוכה בסופו, דקמ"ל דליכא הורדה בקדושה במה שמדליק בשמן של נר א' ליום ב', אף דיום א' דאורייתא, ושאר הימים דרבנו, שנתנו על כולם גדר דאורייתא. וראה ויחי יוסף חנוכה סל"ח].

ובלא"ה, הרי טוב להתנות לכתחילה שלא יאסר אלא כשיעור, וכל העושה כן מעיקרא ודאי אין כאן בית מיוחד.

ושו"ר שכ"כ להקל בשו"ת רבבות אפרים ח"ד סתל"ג סק"ב (והביא שם גם הסברא הנ"ל שההקצה היא גם עבור ההידור. אבל מש"כ שם לדיוק מל' השו"ע שהנותר ביום השמיני עושה מדורה – ליכא לדיוק מדי, שהרי בשאר הימים יכול להשתמש בנותר מנרות ההידור, וגם בנותר מנר העיקר עבור נר העיקר). וראה גם פסקי שמועות חנוכה ע' קלד. ס' חנוכה פ"ג סל"ז.

של "צבאות השם": היסוד של הצבא הוא – משמעת, ביטול למפקד העליון (הרמטכ"ל) של הצבא, ובנוגע ל"צבאות השם" – יראת ה' (כפי שאמרתם זה עתה "והנה ה' נצב עליו כו' ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי"), שזהו גם תוכן העניין ד"הקהל" – ליראה את ה' אלקיכם.

זוהי ההוראה המיוחדת מכינוס של "צבאות השם" בימי חנוכה דשנת הקהל – שכאמ"א מכם, מאיתנו, צריך לנצל את הימים דשנה זו, שנת הקהל לפעול בעניין ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף", החל מילדי ישראל השייכים ל"צבאות השם" – שצריכים לאסוף ולהקהיל שאר ילדי ישראל, ולומר בפניהם דברי תורה שיעוררום ליראה את ה' ולפעול עליהם שגם הם יצטרפו ל"צבאות השם" וישפיעו על ילדים נוספים כו', וכן לאסוף ולהקהיל את הוריהם אחיהם ואחיותיהם הגדולים ולעוררם שגם הם יאספו ויקהילו אנשים ונשים מבוגרים (שלילדים קשה יותר לפעול עליהם) ויעוררום "ליראה את ה'".

ומכיון שהתורה אומרת שמדתו של הקב"ה היא מדה כנגד מדה – הרי הפעולה בעניין ד"הקהל את העם" ממחרת עוד יותר את הזמן שבו יוכלו לקיים מצות הקהל בביהמ"ק השלישי, ע"מ מלך המשיח, עדי קיום היעוד "והיתה לה' המלוכה", גילוי מלכותו של הקב"ה בכל הבריאה כולה.

יום חמישי, כ"ח כסלו, ד' דחנוכה

בכ"ח בכסלו שרף יהויקים המגילה שכתב ברוך מפי ירמיהו¹⁴⁴.

ליל ששי, אור לכ"ט כסלו, ה' דחנוכה

חסידים נוהגים לחגוג נר החמישי. "ויש לומר, שבשניהם [נר ג' ונר ה' דחנוכה] היו עניני גאולה, גם כפשוטם".

דמי חנוכה¹⁴⁵: כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע היה נותן דמי חנוכה בליל נר הרביעי או החמישי. אולם, בשנת תשמ"ח [שנת הקהל, ובשייכות לשנת הקהל – ראה שיחת כ"ד כסלו בעת ה"יחידות"] נאמר ליתן דמי חנוכה בכל לילה (חוץ מליל ש"ק, כמובן) ולהוסיף בלילות הנ"ל.

הקהל: בשיחת פרשת וישב תשמ"ח¹⁴⁶: ולהעיר, שענין זה שייך גם להאמור ע"ד המנהג דנתינת דמי חנוכה – כי: נתינת דמי חנוכה פועלת **שמחה**, וגם, כשמודיעים ע"ד חלוקת דמי חנוכה – מתקבצים ומתקהלים רבים, וכשמוסיפים בדמי חנוכה, ניתוסף גם במספר המתקהלים כו'.

בכמה שיחות קודש נזכר, שיש לחלק דמי חנוכה – בפרסום המתאים – ובהוספה והרחבה, על ידי הוספה בנתינת "דמי חנוכה" בריבוי, ושנתינת דמי חנוכה צ"ל באופן שהמקבל נעשה שמח על ידי זה, ועד לשמחה כזו – שאפי' בחנוכה (ואפי' לדעת הרמב"ם שבכל ימי החנוכה צריך להיות שמחה) – תהי' ניכרת הוספה בשמחה על ידי קבלת דמי חנוכה. ובאופן שזה פועל התפעלות והתרשמות גם בילדים אלה שעדיין לא קיבלו דמי חנוכה, שבשמעם שהחבר שלהם (או החברה שלהן) קיבלו כבר דמי חנוכה, או עכ"פ שהבטיחו להם כבר הרי זה פועל התרשמות והתפעלות גם בשאר הילדים. ומנהג ישראל שמשותלים שהילדים יקבלו מה שיותר מעות חנוכה, ולא רק מהאב, אלא גם משאר בני המשפחה. ויש להסביר להם, שנתינת המעות היא כדי שיוסיפו יותר בלימוד התורה כו'. וכן כדי לתת לילדים אפשרות להוסיף בצדקה (שכן, שבביל מה צריך ילד יהודי כסף!?).

בכ"מ¹⁴⁷ – מטבעות או שטרות. וראה שיחת נר ה' דחנוכה (כינוס צבאות השם) תשמ"ח ע"ד

144) שו"ע או"ח סי' תקפ. ועיי"ש בנו"כ שיש בזה חילופי גירסאות.

145) השייכות לגאולה – ראה לקו"ש ח"כ ע' 451. בביאור המנהג – ראה (נוסף על המבואר בקטע הבא) לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שח. אג"ק ח"כ נע' עו. מכתב נר שמיני תשל"ג. ש"פ מוקץ תשט"ו. שיחת מוצאי ש"פ וישב תשל"ח (ושם, שמחפשים המקור לזה). ועוד. וראה לילי אצלנו ביום א' דחנוכה בנוגע ל"ימי שמחה" בהערה, ששייך גם לזה. ומצאתי בצפנ"נ הל' מתנ"ע פ"ט ה"ב, עפ"ד הרמב"ם שם ה"א שקופה היא לחלוקת כסף ותמחווי לפת ומאכל, אבל בהל' שמיטה ויובל פ"ח ה"כ שגבאי קופה בשביעית לוקחין פת מכל אדם. וצ"ל דבשביעית התקינו כן כדי שיוכלו לקבל גם מהחשודים על השביעית, וזה ה"י נוהג עד חנוכה כמבואר בדברי רבינו בהל' שמיטה פ"ד ה"ו, ומאז ואילך היו מקבלים מעות, וזה סמך למנהגנו שמקבלים מעות חנוכה".

146) הערה 105.

147) לדוגמה שיחת מוצאי ש"פ וישב תשל"ח בסופה. שיחת יום ד' דחנוכה תש"נ לצבאות השם – שיחה ב'. ועוד.

המעלה בחלוקת מטבעות דוקא לילדים ולא שטרות, עיי"ש¹⁴⁸ ע"ד ההלכה¹⁴⁹.

בר"ד משיחת זאת חנוכה תשמ"ט (אחרי תפלת מנחה): עיקר המנהג דנתינת דמי חנוכה הוא בנוגע לטף, כמדובר כמ"פ בארוכה, וביחד עם זה ישנו הסיפור מנשיא דורנו, שכבר אצל הצ"צ ה' מפורסם, שנותנים דמי חנוכה גם לילדים הגדולים, ואפילו לאחרי חתונתם, כמבואר פרטי הסיפור בזה וכבר בא בדפוס¹⁵⁰.

נתפשט המנהג בכמה מקומות שהתינוקות מוליכים מעות לרבן¹⁵¹ בחנוכה עם יתר מנות¹⁵².

יום ועש"ק, כ"ט כסלו, ה' דחנוכה, עש"ק פרשת מקץ, ערב ר"ח

מעלת יום זה ("יום כפור קטן") שאין אומרים בו תחנון מצד ימי החנוכה, והשייכות לתשובה יעילאה – נתבאר בלקוטי שיחות¹⁵³.

בקריאת שמו"ת מנהגו לומר כל ההפטרות. ובפרטיות, כמנהג רבותינו נשיאנו – בועש"ק, ההפטורה דפ' מקץ. ובש"ק בבוקר – עוה"פ משיביעי עד גמירא עם הפטרות דשבת חנוכה ("רני ושמחי"), שבת ראש חודש, ומחר חודש¹⁵⁴.

בערב שבת, מקדימים להתפלל מנחה לפני הדלקת נר חנוכה, ואם אין לו מנין מוקדם ידליק נר חנוכה ואח"כ יתפלל מנחה בציבור. בבית הכנסת מדליקים אחרי מנחה, מפלג המנחה ואילך (3:35).

נכון לגמור את כל ההכנות לשבת לפני הדלקת נרות חנוכה בכדי שכל בני הבית יהיו בזמן ההדלקה. הדלקת נר חנוכה היא לפני הדלקת נרות שבת (זמן הדלקת נר שבת, 18 דקות לפני השקיעה: 4:14). וע"כ מדליקים מוקדם יותר מכל יום. וניתן להדליק מפלג המנחה ואילך. כדאי להדליק נר חנוכה בסמיכות וקרוב לזמן הדלקת נר שבת.

מדייקים ליתן הרבה שמן בכדי שידלקו הנרות חמישים מינוט לכל הפחות אחר שקיעת החמה. ואם לא עשה כן, לכמה דעות לא יצא אפי' בדיעבד. הדליק את הנרות וגילה שאין לו מספיק שמן, יכבה את הנר, יוסיף שמן ולאחר מכן ידליק שוב בלי ברכה (ואם כבר קיבל עליו שבת, יבקש מחבירו שידליק בשבילו). כמו כן, אם נכבו הנרות לפני כניסת השבת, ידליקם שוב או יבקש מחבירו שלא קיבל שבת להדליקם.

אשה שהדליקה נרות שבת, ולא הדליקה עדיין נרות חנוכה, כיון שהמנהג שמקבלת שבת בהדלקתה, תאמר לאחר להדליק, אם הוא לפני השקיעה¹⁵⁵.

148] ולהעיר משיחת יום ב' דחנוכה תשנ"ב בסופה (בטעם נתינת שטרות כיון שאין כאן מטבעות). וראה שיחת ליל נר ה' דחנוכה תשי"ז שדולר נקרא גם שקל, בנימטריא ת"ל, עיי"ש. וראה סה"ש תשנ"ב ע' 192. לקו"ש ח"כ ע' 5-454. ועוד.
149] והנה, בהנ"ת שם לענין קדושין – הנה לכא"כ כ"ה בימינו גם במטבעות. ולאידך, ילה"ע מש"ד חו"מ רס"י קצ ובנתה"מ שם (בממרי דאחרים). ולענין באנקאטיון בזמנם – ראה שו"ת חת"ס (י"ד סי' קלד. חו"מ סקפ"ז. שם קמ"ד – הובא גם בפת"ש י"ד ס"ה סק"ז. חו"מ ס"ז סק"א). נחל יצחק ס"ו סל"ח. וכ"מ דעת אדה"ז בשו"ת (שו"ת הרב סוס"י נט. נד' גם בהשמטה בהוספות לחתו"מ). [וראה גם שו"ת ר"מ איגרא חו"מ סט"ז. השיב משה ס"ה. אבל ראה ישוע"י חו"מ סע"ב ס"ב. תשובה מאהבה ח"ג סת"ד. בית שלמה סל"ד. סע"א. סע"ז]. ולכא"כ כש"כ בשטרות שבמינו. [וראה מנחת שלמה שו"ת ח"א סכ"ז סק"ג, לענין ריבית]. אבל ראה שו"ת עונג יו"ט ס' קב. בית ישראל הורוויץ אה"ע ס"ג. וראה שו"ת הר צבי ח"ג סרמ"ד. אמנם, לענין פדה"ב כ' בחת"ס דגוע טפי, עיי"ש.
וראה גם עדכ"ז בשיחת י"א ניסן תשל"ח.

150] נזכר גם בשיחת ש"פ מקץ תשכ"ג. וראה לקו"ש ח"כ ע' 451 הערה 36. חכ"ה ע' 418 הערה 25 ע"ד ההדגשה ליתן בעצמו. וראה שיחת מוצאי ש"פ וישב תשל"ח. ויש מנהג ליתן גם לחתניו.

151] בנוגע נתינת דמי חנוכה למלמדים ממעות מעשר – ראה שו"ת באתרא דרב ס"א תתקפא.

152] ומכאן שהמנהג דמעות חנוכה הוא גם במתנות. וכן שמענו שנהגו בזה מאז ומקדם. ומובא מנהג זה בכ"מ. וראה גם סה"ש תשמ"ז ח"א ע' 177 (וראה שם ע' 179). ולהעיר משה"ש תשמ"ח ח"א ע' 163. שם ע' 171. ודלא כהמפקקים בזה. וראה אמת ליעקב סע"ת ר"ה ע' 583. שו"ת אבני ישפה ח"א סי' קכט סק"ב. ועוד.

153] חלק טו ע' 545 ואילך.

154] אבל להעיר מהיום יום ל' סיון (בקביעות שבת ר"ח ומחר חודש).

155] ויכולה לברך ברכת שעשה נסים כמו ברואה נרות אצל אחר.

ומי ששכח או נאנס ולא הדליק נרות חנוכה וכבר שקעה החמה, אסור לו להדליק. אבל יכול לברך ברכת שעשה נסים כדן הרואה נרות

היום, אין מתעכבים ליד הנרות חצי שעה¹⁵⁶.

כדאי לשים מבעוד יום על מגש החנוכיה עוד חפץ¹⁵⁷ השווה יותר משלהבת הנרות¹⁵⁸ (כגון חלה

אצל אחר (אא"כ מדליקים עליו בביתו. ויש מחמירים שלא לברך ברכת הרואה בליל שבת. אבל העיקר לדינא כנ"ל). ואם הוא עדיין בזמן בין השמשות, י"א שיכול לבקש מנכרי להדליק עבורו (להדעות דס"ל שגם הדלקת גוי מהני – ראה דעת" סתרע"ג ס"ב ע"פ פמ"ג סתרע"ט בא"א סק"א (כשהוא ממונו). שו"ת חס"ל"א תאומים או"ח מהדו"ת ס"פ (כשהוא בשליחותו. ויש הכריע להקל בביה"ש ע"י גוי. אבל להעיר שהוכחתו ממוג' א סרס"ג סק"א אינה עולה יפה לפמש"כ אדה"ז שם ס"א בקו"א שם סק"ג, שבגו שבת שאני שהעיקר ההנאה ותשמיש לאורה, ולש" ד" בנ"ח). וא"כ ה"ז שבות לצורך מצוה, נוסף לזה שהוא גם בגדו משאצ"ג שא"צ לגוף ההדלקה, והוא רק לצורך מצוה (ותליא בפלוגתא. וראה בנדו"ד בשו"ת מטעמי יצחק בורשטיין ח"א סמ"א בארוכה). ועוד יש לצדד להיתר גם לרוה"פ דלא ס"ל הדלקת נכרי מהני (כפשטות הגמ' שבת כג, ב ובפס"ד השו"ע סתרע"ה ס"ג. וראה בהע' והא' שלכמה דעות עקרו ההדלקה משבת ולא יצא גם בשבת והדלקה אמו. שאף שאינו לצורך מצוה ח"א ככלל טורד ונחפז. וי"ל, דאם אינה גם מצוה ודאי ה"ז משאצ"ג). אבל לא יצוה להדליק אלא נר אחד. ולא יברך עליו, וגם לא ברכת שעשה נסים.

(156) וילע' בדבר המצוה שכל בני הבית עוזבים ביתם מיד אחרי ההדלקה (ושיכחי הדבר באברכים צעירים שהבעל הולך לתפלה ואשתו לבית הוריהם) אי שפיר דמי, שהרי לא נתפרסם הנס במשך חצי שעה. ואף שמדינא א"צ כלל לראות הנרות במשך החצי שעה, אבל כשנתלקו לגמרי מביתם, ובפרט מבעו"י, גרע טפי, שיעיקר קיום המצוה הוא בירוב כשהגיעה שבת.

ונראה, שאין כאן בית מיוחד, חדא דקיי"ל"ו שבבכתב בע"ש מבעו"י אין זקוק לה, ואסברה לה בשו"ת תרוה"ד ס' קב שכיון שמברכים מבעו"י על כרחך ה"ט דמשום דא"פ בענין אחר חשיבא הכשר מצוה וכבר הותחלה המצוה בהכשר (ואף שכתב שיעיקר המצוה בשיהוי ההדלקה אחר חשיכה – י"ל דהיינו רק להקס"ד, עיי"ש). ובט"ז סתרע"ג סק"ט, דל"ה הכשר מצוה אלא מצוה ממש. ויתירה מזו, כתב בשו"ת חת"ס ח"ו ס"ז, שכיון שא"פ לשמונה ימים בלי שבת, א"כ חשמונאים שתיקנו הדלקת נ"ח מעיקרא הכי תיקנו להיות זמן הדלקתו קודם חשיכה ה"ז ולדלד"ה זמן המצוה אמו. וראה שו"ת מהר"ש נגנול ח"ב ס"ג סק"א (שבהדלקה בשבת לחולה לא יצא לפי שמעיקרא קבעו המצוה בע"ש). שו"ת פני מבין או"ח סרכ"ז (בשכח והדליק בשבת). מטעמי יצחק בורשטיין ח"א או"ח סמ"ז (לגבי היתר הדלקה בשבת ע"י גוי. ויש שלהנמוק"י ב"ק ; ג בדפי הרי"ף), דחשיב כאילו נגמרה ההדלקה בעשה שהדליק, עכ"צ"ל שהמצוה רק בשעת ההדלקה. ולכא"ו כ"ה גם להסבורים שא"פ לברך ברכת הרואה בליל שבת. ולהעיר מל' הרמב"ן שבת כא, א ד"ה הא דאמרני: שבשבת ל"ז כ"ה כבתה אין זקוק לה ואין לה אלא מצוה ההדלקה בלבד. ויש להעמיד בדבריו כנ"ל. וכ"כ להקל בענינו בשו"ת להורות נתן ח"ו סמ"ג מה"ט. ואף גם להחולקים שיש להחמיר ולחזור ולהדליק בכבתה בע"ש מבעו"י – הכא שאני שהמצוה קיימת עדיין. ואם משום הפרסום לבני ביתו – לא שגא משאר ימי חנוכה, שלא נתפרש בשום מקום מצריכים לראות הנרות אח"כ, וסגי שנמצאים בשעת ההדלקה, אף שאין רואים ח"ש, שעיי"ז מתפרסם הנס, לפי שא"צ שתהא הפרסום (במשך כל) שעת קיום המצוה. ומה שרואים בעת ההדלקה אהני לראות פרסום השם, אף שאי"ז זמן קיום המצוה אלא מעשה המצוה. ויתירה מזו, שבאמת אין חובת פרסו"ל מצ"ע, אלא שתהא הנר ראוי לפרסו"ל (ראה לקו"ש ח"ג ע' 814. שם ע' 817 ובהער' 37. וראה לעיל אצלנו בדין הדלקה כשב"ב ישנים בהערה). וראה לעיל אצלנו בערב חנוכה בדיני הדלקת ביה"כ, בנוגע כיכוי הנרות בביה"כ, בהערה, במה שצריך מלכתחילה שמן כשיעור ח"ש, כשאינו מדליק בזמנה, וגם בפנים. ואכ"מ.

ונוסף ל"ג סתרע"ב בא"א סק"א כתב שנתנו שיעור ח"ש מצומצם בע"ש יצא בדעיבד, אף שאינו דולק בלילה. (ועיי"ש גם לגבי הדלקה בחור מפלה"מ. וראה גם מש"ב סתרע"ב סק"ד). וראה גם אג"ק ח"ב ע' ג, ונת' אצלנו בקובץ התמים כסלו תשס"ב וטבת תשס"ב. וקצת סמך לדבר להתיי, מזה שבטורד יכול להדליק בפלה"מ, וגם כשמדליקו בפנים, והיינו כיון שאינו יכול להדליק אח"כ, שהרי מדינא עדיף הדליק גם אחרי שתכלה רגל מהדליק בפלה"מ, וגם ב"ב אינם יכולים להדליק, דא"כ עדיף שידליקו הם בזמנה (כמ"ש כמה אחרונים – ראה לעיל בלוח ליל א' דחנוכה). ומשמע קצת דמיייר שלא יהיו בביתו גם אח"כ, ועכ"ז מהני ההדלקה (אף שיש"ל בפשיטות שנמצא אלא שטורד במלאכה). וי"ל דסגי שנמצאים בשעת ההדלקה. וליכא דרורא דרורא בשיטת מצי אהני, שסו"ס גורם פרסום הנס בשעת מעשה, נוסף לזה שכעת שמדליקים בפנים מינכרא ההדלקה בבית. ולהעיר ממאירי ברכות כו, ב, שמפלה"מ חמה מתחלת להשתקע ואינה נראית לרוב בנ"א. וראה שו"ת שבה"ל ח"ט ס' קמב. וכבר הובא לעיל בלוח ליל א' דחנוכה, בדיני הדלקה מפלה"מ, שעד"ז מצינו בדא"ח כ"מ. ולהעיר מתוס' ביצה כב, ב ד"ה אין, במה שנהגו להדליק מיו"ט לחבירו, שגם סמוך לחשיכה צורך הוא באותה ההדלקה. וממש כעיי"ז הוא ביראית סו"ס עדר לענין נ"ח שמתשתקע היינו בעוד קצת יום, כיון שחשתיק קצת. אבל המאירי עצמו כתב בשבת כא, ב, בטעם שאין מדליקו קודם שקיעה"ח משום שרגא בטיהרא, אלא שהוסף דבשבת שאני, דהיכא דלא אפשר שאני.

והעיקר, דקיי"ל"ן שבדבר הרגיל הו"ל הפוסקים להשמיענו, והרי גם לפני שנתחדשה תאורת החשמל ברחוב היו יציאו מביתם, וכדמוכח מזה שרגל מן השוק כלתה רק אחרי שקיעה"ח, וגם בליל שבת (אף שבד"כ מצויים בבתיים), והקפידו להתפלל ערבות בזמנה גם בשבת, וגם סעדו על שולחן אחרים, כנראה מדברי הפוסקים, וגם הלכו לשמוע דרשות (ראה ויק"ו ט, ט), ועכ"ז לא עלתה שאלה זו על שולחן מלכים.

ויש להוסיף, שבד"כ נמצאים קצת גם אחרי השקיעה, שלדעת הגאונים ה"ז עיקר זמן ההדלקה. ועוד שכמ"פ דולקים נרות, ועכ"ז נר אחד, גם אח"כ כשחוזרים לביתם, והאני לפרסום הנס.

אלא שבלא"ה נכון הדבר מטעמי בטיחות שלא להשאיר הנרות ללא שמירה, ועכ"פ להשאר משך זמן לראות שדולקים כדבעי.

(157) ומפי השמועה במעשה רב הניח ספר על הכסא. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרפג. ואולי הוא מחמת הסברות שבחל' הבאות.

(158) וחקרוה שרים בימינו שמשמשים במנורות כסף שהם מוקצים מחמת ח"כ, שלפ"ז צ"ל שוה יותר מהמנורה. ומש"ב בכ"מ דמהני כיון שחשוב יותר מהשלהבת, והנר טפל לשלהבת (ראה גם תוספת חיים לחיי"א כלל סז סק"ג. שערים מצוינים בהלכה לאאזמז"ר ספ"ט ס"ב בקו"א) – עכ"צ, שהרי המנורה היא גם מוקצה מחמת עצמה מדין ממח"כ (ואולי ז"כ התורת שבת סרע"ט סק"ח). ואולי זהו הטעם ל"אלו צננה להניח תכשיטים דוקא (הובא בהע' הבאה). והמהנה להקל להשתמש בחלה כדכומה. וסתומת הפוסקים שלא פירשו, אף שגם בזמנם הדליקו בפמוטים מכסף מורה דלא ס"ל להחמיר בזה. וכמה טעמים בדבר:

א. כשמנורה משמשת גם לנוי א"מ ממח"כ (שש"כ פ"כ הע' ריד. וראה בטלטולי שבת בסו"ס בתשו' הגרמ"פ סק"ג). וי"א שבמצאות הנהוגה שבד"כ ראוים ועומדים להשתמש בהם לשאר דברים ג"כ. וגם אין מקפידים שלא לטלטלה במקום למקום. גם איכא למיסבר סברא, שפמוטים וכן מנורה עשויים רק לקבלה ואין מלאכתם לאיסור, שאין מלאכת איסור נעשית בהם עצמם, ועדיפי מנר שנחלקו

שלצורך השבת¹⁵⁹) בכדי שיוכל לטלטל את המגוש בשבת. ויש המחמירים לשים את החפץ על

ראשונים אם דינם ככשמל"א (ראה הגהות רעק"א למג"א סרע"ט סק"ב ולמג"א שש"י סק"ה), לפי שבד"כ מדליקים בכוסיות וזכוכית, וממילא ל"ש ממח"כ שהוא רק כשמל"א.

ב. אף שמנורה חשובה יותר מהחלה, החלות לון הצורך שבת וחשובים עבורו כעת יותר מהמנורה. וע"ד הטעם שהחלות מועילות בכל נר חשובות ביחס לשלהבת. (ויש שר"ג גם שבמינוי משמשמים בנרות השמללים החלות חשובות יותר. אלא שאי"ז מועיל לגבי הפמוטים. ועוד שנה חנוכה אינו עבור השתמשות לאורו. אלא שעדיין אפ"ל כנ"ל, שהחשיבות החלות נובעת מחמת היותן לצורך שבת).

ג. עוד יש לדון, דהנה אף שפתיחה היא בגדר מוקצה מחמת גופה, אחרי שהדליק בה טפלה להנר (ראה תוספת רעק"א משניות שבת ספ"ג. חי' רעק"א שבת מו, א לתוד"ה הנח). ומקום לומר עד"ז גם במנורה, שאחרי ההדלקה משמשת לשלהבת. ובסגנון אחר שבשעה שמדליק בה ודאי ל"ש לומר שהיא בגדר ממח"כ שהי משתמש בה, ונמצא שמעולם לא ירד עליו תורת ממח"כ. איבאר, שצ"ב לומר כן, שמאיזה טעם ירד מוקצה במנורה כשמשתמש ליעקר יעודה. ושאני פתילה דלא חזי לוי מידי, וכשמשתמש בו שוב אינו כאבן. אבל במנורה לא שיע"י שימוש הוא בגדר כלי מ"מ הקצה דעתו ממנו מחמת ח"כ. ועדיין יש מקום לומר, דל"ש גדר ממח"כ רק בדבר שאין לו השתמשות בש"ק מחמת חשיבותו, אבל במנורה שמדליקים בה בע"ש יש אפשרות השתמשות בשבת ככלי להנר. וכיון שמשמש בו וגם דבר רגיל הוא להשתמש בו חזר דינו ככשמל"א. וק"ל. עוד צ"ע, שאחרי שכבה הנר חוזר להיות ממח"כ, אי"כ נאמר שה"ז כמקוצה באמצע שבת. וי"ל באו"א קצת, דעדיף מינה שבאופן זה המוקצה נמצא שם מאליו וממילא ואינו אפי"כ בסיס לשעתו, ודמאי לשכח (ראה רש"ש ביצה ב, א לתוד"ה בית הלל. שבות יצחק מוקצה פ"ז סק"ב).

ד. ויש שדנו בשבולחן שיעקרו עבור הסעודה שאני ומהני גם חלה, וטעמם שהנר אצ"ל על השולחן דוקא (ראה גם מנוה"ט סרע"ז בקנה"מ סק"ז), משא"כ החלה (ואו"ל) שהוא כעין כיסוי קדירה שאינו נעשה בסיס להטמנה המוקצה המונח עליו, שהכיסוי משמש לקדירה. והה"נ השולחן טפל לידו לחם). ובסגנון אחר שישו שהנרות הם בשביל הסעודה ה"ה טפלים לחלות שהן עיקר הסעודה. אלא שר"ז לא יושיענו לגבי נרות חנוכה ושמקומם על ספסל או כסא. (וראה גם בהע' הבאה בשלילת סברא הנ"ל).

ה. עוד ראיתי למי שכתב (גביע הכסף שש"ט פ"ו) שבמניח דבר היתר מעיקרא בכדי שיהא בסיס להיתר א"צ שההיתר יהא חשוב יותר. אלא שלא הביא מקור לדבר. אבל להעיר ממש"כ כעני"ז באמ"ר סרע"ט סק"ד (לדעת המחבר דמהני תנאי).

ו. עוד סברא כתבו להקל, שהכסף אינו מתבטל למנורה מחמת חשיבותו (ראה פריש סרע"ז סק"ד. א"ר שם סק"ח וסקי"א). אמנם, למעשה לא יקיד"ל הכי. וגם מסתבר שאינו לדעת המקילים ל"ש לומר כן רק בגר של חרש וזכומה.

ז. ואולי יש לצרף גם השי' דתנאי מועיל. וגם בלא התנה – הא גופא שהניח דבר היתר שלא יהא בסיס הו"ל כהתנה (ראה הגהות לבו"ש למג"א סרע"ט סק"ה ד"ה כאלו). ואף שלענין הפמוטים שהם ממח"כ ל"מ תנאי – לדעת רעק"א (בהגהותיו למג"א שש"ח סק"ט) דל"א מיגו אדיתקאי בממח"כ לכא"ו מהני תנאי גם לטלטל הפמוט.

ח. גם יש לצרף סברת רעק"א (בהגהותיו לשר"ע שש"ח ס"ה). וראה פמ"ג סש"ח במ"ז סק"ד. אבל ראה שו"ת רעק"א סכ"ב שכתב להיפך. וראה גם פמ"ג סש"ח א"ד בממח"כ (שבממח"כ מהני ככר או תינוק (לדעת יש מתירים דמהני בכשמל"א, ובמקום הפ"מ יש לסמוך על סברא זו (ראה שר"ע אדה"ז שש"ח סכ"ז)), ולכא"ו טעמו שיעקר ממח"כ מחמת היותו כשמל"א. ומכיון שאין סברא שהבסיס יהא חמור יותר מגוף המוקצה, מהני גם לגבי הבסיס. ולפ"ו ההיתר שיע"ג הבסיס מהני לא רק מדין בסיס לדבר המותר ודבר האסור כ"א מדין ככר או תינוק.

ט. ומדאיתנין להכי, י"ל עוד, לולא דמסתפינא, ובהקדם שכלמה דעות בכשמל"א אין דין בסיס כלל, ומכיון שכל ממח"כ נובע מחמת היותו כשמל"א יש בו דבר בסיס ג"כ. אבל לאיזכר פמ"ג סש"ח במ"ז סק"ה. ודמאי למנורה מועיד לנרות, ודמאי להניח דבר היתר ד"ג המותר לכל. אבל כל האחרונים כתבו להיפך בב' הפרטים, הן שיש דין בסיס בממח"כ, והן שדבר המותר מועיל. וכן מוכרח גם משו"ע אדה"ז שש"ח ס"ה. [ובכל הנ"ל מענה גם להטענה שמנורות שלנו הן בגדר מנורה של פרקים שאסורות בטלטול מצ"ע, וזהו נוסף לכך שכתבו כמה אחרונים דמנורות שלנו עדיפי ממנורה של ארזים].

יש שר"ל דלא מהני חלה או חפץ אחר כיון שסיבת הנחת הכסא במקום זה היא מעיקרא עבור החנוכי, ולא עבור הלחם. אבל כנ"ל כ"ה בב"מ. ומוכרח כן זה מזה שדוקא בגר ל"מ לחם לפי שטפלה לשלהבת מחמת שיעקר ששייתה לכך, ומינה שכל שאין עיקרו לכך מהני. וה"ט לפי שהכסא אינו עשוי מעיקרו לנרות, אלא שכעת משתמש בו כאן עבור הנרות. וראה גם בס' דברי יחזקאל החדש במקומו (שהביא מלוח דבר יום כימו כ"ה כסלו) בהנהגת הרה"צ וכו' משינאווא שנהגו להניח תכשיטים על הספסל בע"ש להתייר טלטולו. (אמנם בלוח דבר יום כימו גופא שממע שנהגו כן בכל תכשיטי מצוה ולא מחמת הטלטול. אבל שמענו ב"ם הרה"צ וכו' מפעשווארסק שסמכו ע"ז התייר הטלטול). [ובג"ב במג"ש יש שהחמירו כיון שלתכשיטי מועיד לנרות, ודמאי למנורה גופא ד"ג להניח דבר היתר ד"ג המותר. וגם במגש הרבה מקילים. ולהעיר שגם בנוגע לנר, כתב במנוה"ט סרע"ז סק"ז ועוד בטעמא דמילתא, דשאני נר שאא"פ לשלהבת ללא נר].

ויש שכתבו להחמיר בלחם דוקא, שכל עיקר הטעם דלחם מהני הוא לפי שלחם לצורך שבת חשוב יותר מנרות שבת, ובסגנון אחר שדוקא בשולחן שבת החלות הן העיקר, שהשולחן מתחילתו מיועד לאכילה, משא"כ בנדוד"ז. וגם בזה סתימת כל האחרונים דלא כוותיה, ושמועיל בכל גווני. וכן מוכרח גם מגוף הדין שבגור ל"מ הנחת לחם, והוא רק מחמת שיעקרו לשלהבת כנ"ל, אבל א"ה אזלנין בתר חשיבות גרידא. ואפשר להכריז ד"ז גם מה שצ"כ הפוסקים דמילתא דמהני ככרות לפי שהשולחן ח"כ (בכיסוי קדירה שמשמש לקדירה ואינו נעשה בסיס מה"ט – ראה בהע' הקודמת).

הן אמנם, שבממח"כ סרע"ט סק"ה כתב להלך דשאני שולחן שעשוי לאכילה. והיינו בלפי ד"ה המג"א סק"ד דמהני חפץ ככרות על השולחן, שאינו סותר מש"כ בשו"ת הרשב"א שצ"ג שאין לחם שבנר מועיל לטלטל הנר לפי שהשמן שבנר חשוב יותר מההיתר לפי שצריך לו למצותה, ולא אמרינן הכי רק במנורה העשוי' לנו אבל בשולחן העומד לאכילה לא. ובהד"ח (ויני בסיס לדבר האסור ס"ד וס"ז) נ' שדרך גם כעני"ז, דה"ט דל"מ לחם במנורה לפי שא"צ לו שיהי' הלחם מונח במנורה, אבל על השולחן צריך שיהיו הככרות מונחים שם. ונראה שבא ה"ל לתווד בין ד' הריב"ש לד' המג"א. וכל המג"א: כלומר. אמנם, בכמה אחרונים נראה מדבריהם בתיווך ד' הריב"ש עם המג"א שאינו מטעם הני"ל (ראה מנוה"ט שם. ועוד. ובמשנ"ב סרע"ז שבעה"צ סק"ח כתב להדיא שהמג"א חולק על הריב"ש. וכל"מ בכמה מהאחרונים (ראה הגהות לנר"ו). וטע"ש שם סק"ז. ועוד). וגם בשו"ע אדה"ז לא נז' כלל טעמו של הריב"ש). ועוד, שצ"ל המחבר ש"צ שהלחם היא חשוב יותר. אבל בכ"מ פ' באו"א בד' המג"א, וגם בד' אדה"ז ברור מללו שהלחם מועיל מחמת חשיבותו לצורך שבת. ואף שמצינו כסברא הנ"ל גם באמרי דוד שש"ט לט"ז שם סק"א, מדבריו גופא מוכח שלא זהו העיקר. וראה גם שו"ת שבה"ל ח"ח ס"ב ובתו"ד העיר גם מ' אדה"ז. (וראה שו"ת נר ישראל אוערבאך סל"ח ח"ה סק"ד. ותו, שמד' אדה"ז כמה שהוסף "לצורך שבת" במוסר נראה בעליל שכיוון לד"ז גופא לתווד ד' הריב"ש והמג"א, וי"ל דה"ט שלחם מועיל להמג"א, אף שכתב הריב"ש להדיא דלחם ל"מ לפי שהשמן חשוב יותר, כיון דהכא

הכסא (כפי שיוסבר לקמן).

דמי חנוכה: בערב שבת, או ביום ראשון, יתנו גם עבור יום השבת¹⁶⁰.

ליל ש"ק, אור לל' כסלו, ו' דחנוכה, שבת ראש חודש טבת

קבלת שבת, כרגיל. בתפלת ערבית יעלה ויבוא. ועל הנסים. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בברכת המזון¹⁶¹: ועל הנסים. רצה ואח"כ יעלה ויבוא. הרחמן לשבת ולר"ח. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יש להיזהר שלא לפתוח את הדלת מול הנרות בליל שבת. ולא לעבור ליד החנוכה במהירות, שמא יכבו הנרות.

אסור להזיז את החנוכה בידיים וכן את הכסא והמגש שתחתיה, גם לאחר שיכבו הנרות. ואפי' אם העביר את החנוכה מהמגש והכסא אסור לטלטלם.

לאחר שכבו הנרות, ניתן להזיזם כלאחר יד (דהיינו: בגופו, ברגליו, במרפקו, באחורי ידיו וכיוצא בזה). כמו כן אם צריך להשתמש במקום החנוכה ניתן לבקש מגוי שיזיז אותה.

אם שם מבעוד יום חלה על המגש (או חפץ השוה-ערך יותר משלהבת הנרות, כנ"ל) ניתן לטלטל את המגש בידיים לאחר שיכבו הנרות, ואפי' החנוכה עליו. (יש המחמירים ואומרים שאין מועיל לשים חפץ על המגש (מכיון שהוא מיועד מלכתחילה לחנוכה) אלא ישים אותו על הכסא, ויטלטל את הכסא ואגב כך את המגש והחנוכה). פתרון זה מאפשר לטלטל את המגש [או את הכסא, לדעת המחמירים הנ"ל] ואגב כך את המנורה. אך, בתנאי שסיבת הטלטול היא כדי לעבור שם או להשתמש שם, ולא בכדי להגן על המנורה¹⁶².

אין משחקים בסביבון בשבת. יש המסתפקים לומר שסביבון הוא בגדר כלי שמלאכתו לאיסור¹⁶³. אין נותנים מתנות חנוכה בשבת אלא אם כן הם דברים הנצרכים לשבת.

מיירי שהלחם הוא לצורך שבת. אלא שכפה"נ נסתפק אדה"ז בד"ז אם להמג"א צ"ל דוקא לצורך שבת או לא, וכדרכו בקודש הכניסו במוסגר מחמת הספק (או כיון שמחודש הוא). ונמצינו למדים שלאדה"ז א"צ להגיע לחידושו של המח"ש ולחלק בין שולחן למנורה באופן הנ"ל. והעיקר שהלחם חשוב יותר מחמת שהוא לצורך שבת (ולולא המוסגר, מהני גם בל"ז), וגם בספסל וכסא מהני. ועוד, שכ"ה דינא שלחם קודם לנרות, וכש"כ לנר חנוכה (שנר ביתו עדיף מנ"ח מעיקר הדין. ורק שבימינו שמדליקים בפנים היינו הך).

ואעיקרא דמילתא, גם לסברת המח"ש, נ"ל שכסא מיועד לכ"ד, הן להניח עליו אוכלים והן לשאר דברים, ודמאי לשולחן שרגילים להניח עליו כל מיני חפצים. ובפרט בחנוכה שכמו שרגילים להניח עליו מנורה רגילים עליו אוכלים בע"ש מה"ט גופא שלא יאה בסיס. ובסגנון אחר, שאף שאין דרך להניח חפצים על הכסא הרי גם אין דרך להניח שם מנורה, ושיום ההיתר והאיסור. ומה תאמר שבחנוכה רגיל להניח שם מנורה, הרי בשבת חנוכה רגיל שיהא שם דבר היתר. ומעיקרא לא נכתובן במח"ש לומר שצ"ל דוקא לחם, שהרי גם שאר דברים חשובים מועילים, ועיקר דבריו דשאני נר שעשוי לשמן ולכן אין הלחם או שאר דבר נק' חשוב יותר מהשמן, אבל בדבר שאין לו יעוד ויחוד מתחילתו ודאי מהני, וכסתימת כל הפוסקים.

160) שיחת ש"פ וישב תשמ"ח (ספר השיחות ח"א ע' 163). ועד"ז בשיחת כ"ח כסלו (ליל צבאות ה') תש"נ (סה"ש ח"א ע' 199): כולל אויך בערב שבת – קודם כניסת השבת. וראה גם בשיחת כ"ד כסלו תשמ"ח (יחידות כוללית – בלתי מוגה). ובשיחת ש"פ וישב תש"נ (שם ע' 194): בכל יום לבד בשבת (גם לא בדבר המותר – גזירה כו').

161) לענין כוס של ברכה בסעודה זו, ילה"ע מתנוד"ה שמאל – ברכות נא, א.

162) יש מי שאומר – שאף שבדרך כלל מקובל ההיתר לטלטל לאחר שהניחו חפץ, הרי בחנוכה אין להשתמש בהיתר זה*. והרוצה להחמיר כדבריו, יש מקום לחומרא זו, אף שמעיקר הדין מותר לטלטל באופן שכזה. בכל אופן, מותר לטלטל כלאחר יד או ע"ג גוי, כדלעיל.

* עיקר טעמו, כיון שאין מטלטלים הנרות מצד דיני חנוכה, ואיתקצאי לכולי יומא. ולהעיר מסברא כעני"ז בפמ"ג ס"ש ב"מ"א סק"א. וראה גם מאמ"ר סרע"ט סב"ק. ולהעיר גם משר"ת חת"ס או"ח סס"ה ד"ה עוד כ' ליישב. ואף שמתור לטלטלם קימעא (ובספר המנהגים הובא גם מעשה רב בזה) – דעת המחמירים, שכיון בפועל מקפידים שלא לטלטל, אסח דעת' מלטלטל. וכבר העירו מפס"ד השו"ע (נדאדה"ז) או"ח סתק"ח ס"ט (סכ"א), כדעת הרמב"ן במלחמות (ביצה יט, סע"ב), דל"ש מיגו דאיקצאי כשאינו אסור מחמת עצמו. וכש"כ בנדוד"ד, שה"ז חומרא בעלמא. וראה בכעני"ז שו"ת ויען יוסף או"ח ח"א סי' קכב. וכנראה דעת המחמירים, שכשהחפץ גופו אסור בטלטול, גרע טפי (משא"כ בנדון הנ"ל, שהפירות מותרים מצ"ע, ויש איסור סתירה רק על הבית). ועוד להעיר שגם בנרות שבת אין לטלטלן ועכ"ז נהגו היתר בהנחת דבר המותר.

163) ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ונצב. וראה שם לענין המשחקים בפולים וכדומה שאינם ראויים לאכילה.

מותר ללחוץ על הסופגניות והלביבות בשבת בכדי להוציא מהם את השמן (שהולך לאיבוד)¹⁶⁴. אין לחמם סופגניות ולביבות בשבת, גם אם מניחן על גבי קדירה שעל האש¹⁶⁵. כשאין רצונו בסופגניות ממולאות בריבה אסור להוציא הריבה בשבת משום בורר. אין שרים הנרות הללו בשבת¹⁶⁶.

יום שבת קודש פרשת מקץ, ל' כסלו, ו' דחנוכה, ראש חודש טבת

שחרית: יעלה ויבוא. ועל הנסים. דין השוכת, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הלל שלם. ואברהם זקן וגו'. קדיש תתקבל. שיר של יום ("מזמור שיר ליום השבת"). הושיענו. ברכי נפשי. קדיש יתום. מוציאין ג' ספרי תורה¹⁶⁷. ע"ד הלימוד וההוראה בעבודת האדם מהענין דהוצאת שלשה ספרי תורה – ראה בהערה¹⁶⁸.

סדר הקריאה: בראשון קורא ארבעה פרשות מקץ ששה קרואים (בעליית ששי קורא עד סוף הפרשה). אחר גמר קריאת התורה בס"ת הראשון, מניח ס"ת השני על הבימה [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות¹⁶⁹]. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון [ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שיגללו הראשון, שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה¹⁷⁰]. קורא לשביעי בס"ת השני, קריאת ר"ח (וביום השבת וגו' ובראשי חדשיכם וגו')¹⁷¹. ומניח ספר תורה השלישי אצל השני ואומר חצי קדיש¹⁷². הגבהה וגלילה לס"ת השני. למפטיר, קורא בס"ת השלישי, נשיא לבני גד ("ביום השישי" ולא יותר). הגבהה וגלילה לס"ת השלישי.

מפטירין בנרות דזכריה ("רני ושמחי") בתוספת פסוק ראשון ואחרון מהפטורות שבת ראש חודש ומחר חודש ("כה אמר ה' השמים כסאי וגו'", "והי' מדי חודש וגו'", "ויצאו וראו וגו'", "והי' מדי חודש וגו'", "ויאמר לו יהונתן מחר חודש וגו'", "ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום וגו'¹⁷³).

אין אומרים 'אב הרחמים' לפני מוסף.

מוסף: "אתה יצרת". וחזרתם "מקדש השבת וישראל וראשי חדשים". טעה וחתם "מקדש השבת" יצא. ועל הנסים. דיני הטועה בתפילת מוסף, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בשיחת ש"פ נח תשמ"א: איתא בספרים שביום טוב אומרים "אתה בחרתנו" כיון שיום טוב קשור

164 ראה הנסמך במ"מ וציונים להלכה יומית אות תעב.

165 הן מצד בישול אחר בישול בלח – מחמת הריבה (או השמן) שבתוכו. ודעת המתירים כיון שרובו יבש – אינה עולה בקנה אחד עם שיטת הפוסקים שצ"ל יבש לגמרי, וכלשון אדה"ז בכ"מ. ולהעיר, שבלא"ה, לפעמים הריבה עשוי מחומר שאינו מבושל מעיקרא, או שמדללים את הריבה בתוספת מים שאינם מבושלים). והן מחמת אפי' אחר טיגון. אמנם בלא נטגנו בשמן, וגם אין בה ריבה, ויבשה לגמרי – שפיר דמי.

166 התועודות שבת חנוכה תשמ"ב. אבל נהגו – וכן הורה כמ"פ – לשיר "על נסיון וכו'".

167 באם יש רק ב' ספרי תורה, חוזרים ולוקחים ספר תורה הראשון למפטיר. ויהוהו לסיים לגלולו להקריאה של חנוכה לפני סיום קריאת שביעי וקדיש – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יח'רכט.

168 ראה בארוכה סה"ש תנש"א ח"א ע' 379 ואילך. וראה שיחת שבת חנוכה תשמ"ב.

169 מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם – הובא בב"י או"ח סוסי' קמז. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרנ"ג (ושם הביא טעם אחר, ובשם הרר"י). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ז.

170 ארחות חיים הל' קריאת ס"ת סנ"ד. כלבו סדר קריה"ת. מרדכי – הובא בב"י שם. תשב"ץ קטן שם. מט"מ סרנ"ה. שו"ע סי' קמז ס"ח. והטעם – בלבוש סוסי' קמז. וראה בשו"ת בעי חיי או"ח ח"ב ס"ג. ובביהגר"א שם סק"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ב, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. וראה במקור"ח שם שקו"ט א"כ צריך גמר הגלילה. וראה גם קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ו.

171 ואם טעה וקרא בשל חנוכה – ראה פרטי דינים בטבלא שבסוף הלוח. וכ"ה גם בחל ר"ח בשבת (כ"מ הכרעת הפמ"ג סתרפ"ב במ"ז סק"ד. וכ"כ בערוה"ש ס"ה. ואף בשבע"א ש"ח סע"ו כתב באו"א, ספק ברכות להקל. ובסידור יעב"ץ כתב שרצה יפסיק ורצה גומר של חנוכה). ואם קרא תחילה בס"ת השני של חנוכה וא"כ בשלישי בשל ר"ח, מ"מ מפטיר בחנוכה, דפרסומי נישא עדיף.

172 אבל אינו צריך להניח ספר תורה הראשון.

173 וראה בארוכה לקו"ש חל"ה ע' 187 ואילך. וראה אג"ק ח"ה ע' קח.

במתן תורה שאז היה "ובנו בחרת", מה שאין כן בשבת ראש חודש שאז אומרים "אתה יצרת", כיוון ששבת קשורה בבריאה שהיתה קודם מתן תורה, ועד"ז ראש חודש שגם היה קודם מתן תורה, עוד במצרים. אמנם אף על פי שהתחלה של "אתה יצרת" שונה מהתחלת "אתה בחרתנו", הסיום בשניהם הוא בשוה. ועד"ז בנוגע ליגוון ד"אתה בחרתנו", שאפשר לשיר אותו גם עם האותיות ד"אתה יצרת", ויעשו כן כעת, ועל ידי זה יפעלו ש"אתה בחרתנו" יפעל למפרע ב"אתה יצרת". ובקרב ממש יבואו לזמן שיקויים בו "והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה'א". וכדאיתא בילקוט, שלעתיד לבוא יעלו לרגל בכל ראש חודש וכן בכל שבת בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש. וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביטו בסידור ויראו מה כתוב שם". ויגינו את "אתה יצרת" במנגינת "אתה בחרתנו".

הלכתא למשיחא: מוסף ר"ח (2 פרים, איל, 7 כבשים לעולה, ושעיר לחטאת). וזהו, נוסף למוספי שבת וקרבת תמיד¹⁷⁴.

ראש חודש שחל להיות בשבת שירה של ראש חודש¹⁷⁵ דוחה¹⁷⁶ שירה של שבת כדי לפרסמו שהוא ראש חודש¹⁷⁷.

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יעלו לרגל לא רק שלש פעמים בשנה, אלא "מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו". ויתירה מזה: "הרי שחל ר"ח להיות בשבת. . באים שני פעמים אחד של שבת ואחד של ר"ח והעבים טוענין אותם בהשכמה ומביאים אותם לירושלים והם מתפללים שם בבוקר והם טוענים אותם לבתייהם מי אלה כעב תעופינה הרי של בוקר וכיונים אל ארובותיהם הרי של מנחה"¹⁷⁸.

"מנהג עתיק ללמוד בכל ר"ח פסוק אחד עם פרש"י, ואפשר להוסיף עם עוד פירושים, מהקאפיטל בתהלים שהוא מסומן כמספר שנות חייו, ואם הקאפיטל מחזיק פחות מ"ב פסוקים, וכן בשנת העיבור, אז כופלים שיעלה כמספר חדשי השנה ואם הוא מרובה בפסוקים אזי לומדים שנים או יותר פסוקים בכל ר"ח".

מנחה: יעלה ויבוא. ועל הנסים. אין אומרים 'צדקתך' במנחה.

הקהל: בשיחת שבת חנוכה, ש"פ מקץ תשמ"ח נאמר: הדגשה מיוחדת בשנה זו – שנת הקהל ושנת תשמח: "הקהל": נוסף על כללות ההדגשה שעניני חנוכה צריכים להיות באופן של "פרסומי ניסא", "על פתח ביתו מבחוץ" – הרי, בשנת הקהל ניתוסף ההדגשה מיוחדת לפעול בכל עניני חנוכה (שתוכנם ונקודתם "נו מצוה ותורה אור") באופן ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו". ובהמשך השיחה שם: וכרגיל – יכריזו אודות תוכן המאורע, הזמן והמקום כו', ויזמינו את כל המסובים כאן (עכ"פ – באי כחם) להשתתף בהמסיבות וההתוועדויות ויחלקו מהמשקה כו'. ויה"ר שהתוועדויות אלו – "הקהל" מתוך "שמחה" – יוסיפו עוד יותר בהזירו והמהירות ד"הקהל"

174) ומקריב מוספי שבת ואח"כ של ר"ח – רמב"ם תמידין ומוספין פ"ט ה"ב.

175) בכ"מ שלא מצאנו בגמ' שיר של ר"ח ונשתכח מהו. ויש שכתבו שהוא ברכי נפשי – ראה בשו"ת הרמ"ע מפאנו סכ"ה ע"פ מדרש הנעלם. שלה"ג פ"ב. באה"ג ח"ב פ"ב ס"ג. התעוררות תשובה ח"א סי' קצב ד"ה והנה. ערוה"ש או"ח סתכ"ג ס"ה. (ושם סתכ"ד ס"ג ע"כ) במס' סופרים. אבל לפנינו ליתא). ועוד. אבל במאירי סוכה נד, ב שהוא הרנינו (אבל ראה מאירי סוכה ר"ה ל, ב). ובאר"ח הל' ר"ח (ע"פ מס' סופרים ספ"ז) שהוא יהי כבוד, ה' מלך, ושירו לה' שיר חדש והודו לה'. וכ"כ בשו"ת חקרי לב או"ח סל"ב. ובשו"ת הרמ"ע מפאנו שם מפרש במס' סופרים פ"ח ה"א שאומרים וישב אלקים את אונם. וי"א ה' אדוננו מה אדיר שמך (שלה"ג ובה"ג שם בשם י"א). וראה גם תפא"ר פתיחה לס' קדשים בקונט' חומר בקודש פ"ו אות יא. ונעם מגדים להפ"ג סק"א. לקוטי הלכות סוף תמיד. מכתבי תורה (גור) סי' קג – ע' קסד.

176) אבל במנ"ח מ' שייב קרוב לסופו (והוא בלקו"ש חכ"ד ע' 233 הע' 38) שאינה נדחית לגמרי כ"א שקוראים אותה בשחרית ובמנחה. וכ"כ בשו"ת אבני"ז או"ח סכ"ד סק"ד. (ובכלל, ר"ל ששיר של ר"ח הוא רק במוסף ולא בתמידין. וכ"ה בקרית ספר תמידין ומוספין פ"ו. שו"ת חקרי לב שם. שו"ת אבני"ז שם. אבל בשו"ת הרמ"ע מפאנו שם ובספרו עש"מ במאמר אכ"ח פ"ט שגם במנחה אומרים שיר של ר"ח. וי"א גם לגבי יו"ט שרק במוסף אמרו שיר של יו"ט – טו"א ר"ה ל, ב ד"ה תמיד. שו"ת ראשית בכורים ס"ח. ועוד. אבל ראה מג"א סי' קלב סק"ד. וי"א שביט"ט אמרו הלל בשעת התמידין. ואכ"מ). וראה מכתבי תורה שם.

ו"מ שר"ח קודם, ואומרים תחילה של ר"ח ואח"כ של שבת, כדעת רב ספרא בסוכה שם. וראה סוכת דוד בסו"ס בית המלך תמידין ומוספין פ"ו ה"י – יב, א.

177) רמב"ם תמידין ומוספין שם. אבל ברש"י סוכה שם ד"ה לידע משמע שהוא רק כשר"ח בזמנו.

178) יל"ש ישע"י רמז תקג. וראה לקו"ש ח"ט ע' 292. חכ"א ע' 383 (צילום גוף כתיב) – נדפס בריש סה"מ תשל"ז). ד"ה והי' מדי חודש תשל"ז.

ו"שמחה" העיקריים, כאשר "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", קהל גדול ישובו הנה" – לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש, ו"שמחת עולם על ראשם". במהרה בימינו ממש.

אין לאכול לפני הדלקת נר חנוכה וכו' כדלעיל. בהתחיל בהיתר – שכן הוא בד"כ שנט"י קודם השקיעה¹⁷⁹ אינו פוסק, ובפרט בדברנו¹⁸⁰. והחכם עיניו בראשו שלא להגיע לידי כך, ובפרט בהתוועדות דשכיחא שכרות. אמנם, בקהילות חסידים כמדומני שהאריכו בס"ג כרגיל¹⁸¹.

ניתל

יש לסיים שיעורי הלימוד (כולל חת"ת ורמב"ם) לפני שקיעת החמה. באם לא סיימם עד אז, אפשר להשלים אחרי חצות הלילה.

בשיחת ש"פ וישב תש"נ (סה"ש תש"נ) נזכר, שניתל חל בכמה שנים בתוך ימי חנוכה, או בסמיכות להם.

הלשון ניטל רמז להעדר. וי"א "ניתל" – מלשון (נתלה) תלוי. והוא זמן לידת (פי' ניטל, נאטאל – ברומית) אותו האיש¹⁸².

מנהג ישראל אשר תורה היא – וכן הוא גם מנהגנו¹⁸³ – שבליל ניטל [משקיעת החמה ואילך] אין לומדים¹⁸⁴ עד חצות הלילה. והטעם "כדי שלא להוסיף חיות"¹⁸⁵. ובמק"א נתבאר "שהכוונה ב"לא להוסיף חיות" – הוא בו ובהולכים בשיטתו עתה"¹⁸⁶.

קביעותו לא ע"פ מנין בני ישראל אלא ע"פ מנין אומות העולם. וא"כ יש להתחשב עם מנין אומות העולם הנוהג במקום דוקא. ובכל מדינה צריך להיות לביל אידם דמדינה זו בזמן הזה, ע"פ לוח האינם יהודים שבמדינה (ביום כ"ה דעצעמבער בארצות הברית, ע"פ מנין המדינה כאן)¹⁸⁷.

כיון שענין ביטול לימוד תורה חידוש גדול הוא, אין לך בו אלא חידושו, ולכן אין לבטל אלא לילה אחד.

ע"ד הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לביל ניטל וההוראה מזה – ראה שיחת ש"פ וישב תש"נ¹⁸⁸. ושם: "דערפון האט מען אויך א הוראה (ונתינת כח) בנוגע לפועל ווי אויסצונוצן דעם זמן פון "ניתל" – ניט זיין כבטל ח"ו (כדי לא להוסיף חיות), נאר לתועלת – ובפרט דורך צוגעבען אין עניני חכמה. . אדער אויך מוסיף זיין אין צדקה וחסד, אדער אין הנהגת הבית וכו"ב". ועיי"ש בהמשך¹⁸⁹.

179) ותלוי בפלוגתא בפ"י התחיל בהיתר – ראה שו"ע אדה"ז ס"ע ס"ה. סרע"א ס"ט. סתפ"ט סי"ז. קו"א סתל"א סק"א במוסגר. וראה אצלנו במ"מ וציונים להלכה יומית אות תרמח.

180) ושאינו מבדיקת חמץ שיעיקר זמנה בהתחלת הלילה כבקו"א שם. אבל י"א (ראה שו"ת מהרש"ל רס"י פה. וכן בב"ח סתרע"ב ד"ה פסק. והובא במג"א סק"ה ובמשנ"ב סק"י. בא"ח וישב ש"א ס"ז ואף שלא נתפרש בדבריהם דמייירי בהתחיל בהיתר – מוכרח הוא ממש"כ הב"ח שגם הרר"י שהיקל בבדיקת חמץ, מודה כאן. והרי איהו ס"ל כן בהתחיל בהיתר – ראה בטור וב"י סתל"א. אבל ראה מג"א שם סק"ה. קו"א שם. אלא שלהטור גם תוך ח"ש נק' התחיל בהיתר – עיי"ש בהגה לקו"א) שה"ה בני"ח שפוסק, לפי שה"ז מצוה עוברת. וראה במשנ"ב שם בשעה"צ סקט"ו. וכ"מ בקו"א שם. וראה שו"ת אבנ"ז סוס"י תצט. אבל להעיר שלדין שמדליקים בפנים – אף שטוב לזוהר גם בזה"ז – ל"ח מצוה עוברת, ומשום זריזים מקדימים לחוד א"צ להפסיק. והכי איכא למשמע ממש"כ בס' נוהג כצאן יוסף ע"י קפה. וכ"מ מזה שלמעשה מקדימים תפילת ערבית להדלקת נ"ח כשהגיע זמנה. אבל ראה שו"ת שרידי אש ח"ב סמ"ג.

181) ולהעיר ממעשה רב – ש"פ מקץ תשד"מ. ועוד.

182) בנוגע להזכרת שמו של אותו האיש – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יח'תרכא.

183) וכן יש לחנך הילדים בקיום מנהג זה (באופן הרצוי, ולא ח"ו לבטל זמנם). אך אין צריך למחות במי שלומד, ובפרט אצל אלו שלא נתפשט אצלם מנהג זה – ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' יב'תז.

184) גם עניני ניטל – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יב'שלג.

185) ועוד טעמים בשם גדולי ישראל הובאו בספרי טעמי המנהגים, ונז' באג"ק ח"ד ע"י ש.נא. וראה גם לקו"ש חט"ו ע' 554.

186) הביאור בזה, איך יתכן שלימוד התורה יגרום לתוצאות בלתי רצויות – עיי"ש באג"ק.

187) ואם יש ביניהם מנהגים שונים בזה, לנוהג בהנ"ל לבילה שאז חוגגים רוב האינם יהודים, ז.א. באותה הלילה שנתקבלה על רוב האינם יהודים. וראה ספר השיחות תש"נ ח"א ע' 192 בהערה.

188) סה"ש שם.

189) בנוגע לנטייה על הציון – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יב'תפג.

לימוד חסידות בליל ניטל – ברשימה מחורף תרצ"ה (בווין) שגם דא"ח לא הי' כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לומד בליל ניטל. וגם לא למיגרס¹⁹⁰.
מותר לקרוא סיפורי חסידים¹⁹¹.
לענין מצות עונה בליל ניטל – ראה בהערה¹⁹².

מוצאי שבת קודש, אור לא' טבת, בדר"ח טבת, ז' דחנוכה

יציאת השבת בשעה 5:19.

אין לאחר תפילת מעריב יותר על הרגיל.

בתפילת ערבית אתה חוננתנו, יעלה ויבוא, ועל הנסים. אחרי תפלת העמידה – ויהי נועם, ואתה קדוש. אבל תוך י"ב חודש ובעל יארציט לומד משניות בסוף התפילה כרגיל¹⁹³.

בבית הכנסת מדליקים נר חנוכה קודם 'עלינו' [ואחרי 'עלינו' וכו' – מבדיל הש"צ]. וידיקו שהמדליק יאמר 'אתה חוננתנו'. ואם שכח, יאמר: 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' לפני ההדלקה. כפשוט, שבמוצאי שבת זמן ההדלקה הוא רק לאחר יציאת השבת. וממהרים ללכת הביתה, בכדי שלא לאחר זמן ההדלקה יותר מדי¹⁹⁴.

הסדר בבית הוא: הבדלה, נר חנוכה, ויתן לך. מלוה מלכה. בברכת המזון: ועל הנסים. יעלה ויבא. הרחמן לר"ח.

כמדומה פשוט המנהג גם במוצאי שבת שידליקו הנרות חמשים מינוט לכה"פ¹⁹⁵.

בנוגע לנתנית דמי חנוכה במוצאי ש"ק להמקפידים בזה¹⁹⁶ – נתבאר בשיחת כ"ד כסלו ("יחידות כללית") תשמ"ח¹⁹⁷ שבנדוד שאני שמדובר אודות דבר מצוה (המשפיע על חינוך הילדים), ובפרט אם יסכמו עם המקבל שהוא יוציא את הכסף בפועל ביום ראשון בבוקר לאחר עמוד השחר או נץ החמה. [ועיין בהערה¹⁹⁸].

יום ראשון, א' טבת, ז' דחנוכה, בדר"ח טבת

שחרית: יעלה ויבוא. ועל הנסים. שכח ולא אמר "יעלה ויבא" – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הלל שלם. ואברהם זקן וגו'. קדיש תתקבל. שיר של יום ("היום יום ראשון בשבת"). הושיענו. ברכי נפשי. קדיש יתום. קריאת התורה.

בקריאת התורה: מוציאים ב' ספרי תורה. שלשה קרואים בס"ת הראשון, בשל ר"ח (כהן עד רביעית ההין, לוי עד ונסכה, ישראל ובראשי חדשיכם גו'). דיני טעות בקריאה זו, ראה בטבלא

190) וכשחל בליל ש"ק, אמר המאמר למחרת בבוקר. וראה גם היכל מנחם ע' רסח. אבל ראה ברשימה מכ' כסלו תרצ"ג. ולהעיר משיחה קצרה שנאמרה בליל ג' דחנוכה תש"ג.

191) כן המנהג בכ"מ, וכן נהג הר"י ע"ה וויינבערג בשידור ברדיו, ומפי השמועה שהיה ע"פ הוראה – ראה עוד בשו"ת באתרא דרב סי' ברנב. ובארוכה, בקובץ הענ"ב דש"פ יתרו תשפ"א.

192) ראה אג"ק ח"יב ע' תכד. ואם חל בו ל"ט – כדאי להמתין עד אחרי חצות. וראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' יח'תרחל. ושנ"ת. 193) וכן מעשה רב במוצאי ש"ק, אור ל"ז טבת, תשמ"ט. וככל הנראה גם באור ל"ט טבת תשכ"ה.

194) בנוגע להדיוק בזמן ההדלקה במוצ"ש – רש להעיר מכלבו סמ"ד ואר"ח הל' חנוכה סט"ו. מנהג מרשלייאה (ס' המנהגות לר"מ ב"ר שמואל) כסלו ע' 145. מעשה רב סרל"ז. תוספת מע"ר סס"ז (אבל ראה מנוחה וקדושה הקדמה לשער התורה בהגה). ערוה"ש אר"ח סתע"ר ב"ס"ה. ארח דוד סרפ"ב ובעלי ארח שם. שו"ת בית אב ח"א סל"ב. ולהעיר משו"ת אבני"ז אר"ח סתצ"ט וישועוני' סתפ"א בטעם הקדמת נ"ח להבדלה (לדעת המג"א) מחמת מצוה עוברת. אבל ראה שו"ת מהר"א הלוי סי' קפב שבלא"ה כבר עבר הזמן. ובשיחת אור לכ"ג כסלו תשמ"ט משמע לעשות ההכנות הנדרשות עבור הדלקת נ"ח בע"ש, כיון שצריך להתחיל מיד במוצ"ש. ולהעיר גם משיחת מוצ"ש וישב תשל"ט. כן להעיר שבשנת תשמ"ח היה שיחות קודש בכל ימי חנוכה (גם בעש"ק) אחרי הדלקת נ"ח בביה"כ, לבד ממוצאי ש"ק. אבל ראה שיחת ש"פ מקץ תשמ"ח (תורת מנחם ע' 137) שנוכר טעם אחר.

195) שקו"ב ז' טבת בכ"מ. וראה מה שכתבנו בקובץ התמים כסלו תשס"ב וטבת תשס"ב.

196) "ס"א דא אזוינע וואס זיי זיינען נוה"ר. וראה שיחת אור ל"ג ניסן תשמ"ג. ובכ"מ.

197) ע"פ סרט הקלטה.

198) וראה גם שיחת ליל כ"ג כסלו תשמ"ט, באופן אחר קצת. ושם, שכדאי להמנע מנתנית מעות חנוכה במוצאי שבת מטעם אחר, עיי"ש.

שבסוף הלוח. מניח ס"ת השני [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות¹⁹⁹]. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון. בס"ת השני, קוראים בפרשת נשא: ביום השביעי גו' (ולא יותר). חצי קדיש. הגבהה וגלילה.

אחר הגבהה וגלילה: אשרי ובא לציון (ואין הש"צ מסיים בקול), אחר כך יהללו, ואחר החזרת ספר תורה להיכל – חליצת התפילין והנחת תפילין דר"ת, [מזמור תהלים ע"י הש"צ לפני קדיש], חצי קדיש, מוסף. ועל הנסים.

"נוהגין בקצת מקומות שלא להסתפר בראש חודש מפני חשש סכנה כי כן הזהיר רבינו יהודה החסיד" [ובצוואת ריה"ח – נזכר גם שלא ליטול צפרניים²⁰⁰. ואכ"מ].

הלכתא למשיחא: זמן הבאת עצי הכהנים והעם – באחד בטבת, שבו בני פרעוש [בן יודא, בפעם ה] שני²⁰¹.

מנחה: יעלה ויבוא. ועל הנסים.

ליל שני, אור לב' טבת, ח' דחנוכה, "זאת חנוכה"

בכמה שיחות קודש מובא שיש לצלל השעות שנותרו בליל "זאת חנוכה" למבצע חנוכה (וראה לקמן ביום "זאת חנוכה").

משיחת אור לזאת חנוכה תשמ"ב²⁰²: וואס דאס איז אויך דער חילוק צווישן אלע טעג פון חנוכה און דעם לעצטן טאג פון חנוכה, "זאת חנוכה": אין די ערשטע טעג פון חנוכה פירט מען די מלחמה מיטן יצר (ווי בא א התחלה) טיילווייז, דעם ערשטן טאג חנוכה צינדט מען אן איין ליכטל פון "נר מצוה ותורה אור", דעם צווייטן טאג צינדט מען צוויי ליכטעלעך א.ז.ו., א טייל ליכטלאך איז נאך ניט אנגעצונדן: דערנאך ווען עס קומט דער לעצטער טאג פון חנוכה, "זאת חנוכה", מאכט מען די "הויפט אטאקע", דעם "הויפט באטעל" קעגן דעם יצר, דורך דעם וואס מ'צינדט אז מיטאמאל אלע (אכט) ליכטעלעך וואס מ'האט בא זיך אין דער מנורה און עס ווערט פארשפרייט די ליכטיקייט פון די נרות אין דעם העכסטן און גרעסטן אופן. ובעבודת האדם – א איד "צינדט" דעמולט אן בא זיך אלע זיינע כחות און מעגליכקייטן אויף מאכן ליכטיק, ליכטיק מיט "נר מצוה ותורה אור".

השמן והפתילות שנשארו בחנוכה לאחר החג²⁰³, עושה להם מדורה ושורפם, כיון שהוקצו למצותם²⁰⁴. אבל השמן הנותר בבקבוק אין בו קדושה ומותר ליהנות ממנו.

199) מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם – הובא בב"י אר"ח סוסי' קמז. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרנ"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הר"י). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ז.

200) וראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'צט.

201) ופעם הראשונה – ה' מנחם אב – תענית פ"ד מ"ה. ועיי"ש בתויו"ט. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1105 הע' 9. אבל להעיר ממשמעות פירש"י עירובין מא, א ד"ה מבני סנאב, שכולם היו ע"פ הגורל.

202) לקו"ש ח"כ ע' 498.

203) אבל בשמן שהוא יותר משיעור הדלקה (חצי שעה, או חמשים דקות למנהגנו), מותר להשתמש לכתחילה. והכל לפי עובי הפתילה שנתן (ראה משביר בר לבעל זכרון יוסף דרוש לחנוכה יח, ב. פמ"ג סתרע"ז בא"א סק"י. טהרת המים בשו"ת טהרה מערכת ח סק"ט. שו"ת כנף רננה אר"ח סוסי' פג).

אלא שיש מחמירים גם בזה, ולכן טוב להתנות לכתחילה שלא יאסר השמן. אבל לאחר מעשה כשלא התנה מלכתחילה וכבר דלק יותר מכשיעור מותר להשתמש במותר השמן.

אמנם, אם הקצה בפירוש כל השמן למצוה, אסור בהנאה גם בהשמן שהוא יותר מכשיעור. ויתכן, שכשנותן הרבה שמן משום הידור (אף שלכמה דעות אין בזה הידור) וחביבות המצוה, כרגיל בימינו שהשמן מצוי בשפע, דומה למי שהקצה להדיא, כיון שברצונו שישמש הכל (להידור) מצוה (אא"כ דרכו תמיד לכבות לאחר שיעור הדלקה). ואולי מטעם זה נהגו לשרוף בכל גווי (שהרי ברוב הפעמים ה"ז שיירי שמן שהוא יותר מכשיעור, כי בכבתה נוהגין לחזור ולהדליק אא"כ כבתה בליל שבת. ובדוחק י"ל שהחמירו כדעת הב"ח שבכל גווי הכל הוקצה למצותו אא"כ התנה).

ואם נתן שמן כשיעור ודלקה יותר מזה, וכבתה אח"כ, והיינו שהפתילות היו דקות יותר ממה שחשב, או שהפתילות רעות ומסכסכות, הוקצה הכל למצוה, ואין להסתפק ממנו.

204) ראה שו"ת אתרא דרב סי' ו'תקט. וראה שם בארוכה לענין זריקתם לאשפה. וכבר נז' לעיל בלוח בליל א' דחנוכה, שיכול להתנות לפני חנוכה על השמן, ואף על הפתילות (אבל התנאי אינו מועיל לשמן שדלק פחות מכשיעור).

יום שני, ב' טבת, ח' דחנוכה, "זאת חנוכה"

קורין לכהן וללוי ביום השמיני גו', לישראל ביום התשיעי גו', עד כן עשה את המנורה.

בשיחות קודש נזכר, שעל כל אחד ואחת מישראל לנצל יום זה – שבו מאירים כל שמונת נרות חנוכה – להשלים הפעולות ד"מבצע חנוכה". וכן כל מי שעדיין לא קיים את המנהג דנתנית דמי-חנוכה, שיחליט תיכף למלא ולהשלים המנהג, ובהוספה, "לחטוף" ("אריינאפנדיק") זאת בימים ובשעות שנותרו עוד בחנוכה, ואפילו אחרי תפלת ערבית במוצאי זאת חנוכה, ובימים הסמוכים לחנוכה, וכל המקדים הרי זה משובח. וכדאי שגם אלו שקיימו המנהג יוסיפו, שהרי יש מקום לומר שהיו צריכים ליתן עוד יותר, ובפרט לפי-ערך גודל הנחת-רוח החסידותי שמקבלים מבניהם ובנותיהם, והנחת-רוח שיקבלו בעתיד על ידי זה שיוסיפו בהחינוך מכאן ולהבא. ויש להמשיך ולהסיף בזה גם לאחר חנוכה.

כן נזכר, שיש לעשות סך הכל מכללות הענין דחנוכה, להמשיכו בעבודת כל השנה כולה במעשה בפועל, ולקבל החלטות טובות בכל עניני תורה ומצוות. ומה טוב שיתחילו בזה ע"י עריכת התוועדות.

בשיחת ש"פ מקץ תשמ"ט (ועוד) הוזכר, שבדאי ילמדו המאמר (עכ"פ כמה שורות) שישנו מרבני הזקן (עם הגהות וביאורים מהצמח צדק) שמבאר העילוי דזאת חנוכה, והעיקר לחיות עם המאמר²⁰⁵.

בכמה מקומות נתבאר במעלת "זאת חנוכה", שהכל הולך אחר החיתום²⁰⁶.

בשיחת זאת חנוכה תשי"ג נאמר: איתא בספרים של חסידי פולין [לעת-עתה לא מצאתי ענין זה בחסידות חב"ד, אבל מסתמא נמצא גם שם²⁰⁷] שיום השמיני דחנוכה, "זאת חנוכה", מסוגל לפקידת עקריות. ונתבאר שם²⁰⁸.

בהקלטה משיחת י"ט כסלו תשל"ד – שנת ה**קהל**²⁰⁹: ע"פ המבואר בשיחת י"ט כסלו תש"ד שהענינים דערב ר"ה, ימי הסליחות וחודש אלול כו' – ישנם גם בנוגע לראש השנה לחסידות, י"ט כסלו, כמו כן מובן שלאחרי הכתיבה בי"ט כסלו יש ענין החתימה, בדוגמת החתימה ביוה"כ במשך לר"ה. ונתבאר שם שהחתימה היא בחנוכה – שאז חזר אדה"ז לביתו. וה"ז מתאים עם המובא ב"פוילישע ספרים" שבחנוכה הוא גמר החתימה דימי הדין. (ונזכר שם, בטעם שהובא מהנכתב מספרי פולין, כיון שענין זה מתאים ע"פ תורת חסידות חב"ד)²¹⁰.

האוכל מבעוד יום, ונמשכה סעודתו עד שחשיכה, אפילו כמה שעות בלילה, מזכיר של חנוכה בברכת המזון, אם אכל כזית לפני השקיעה²¹¹, וזאת בתנאי שעדיין לא קרא ק"ש²¹² או התפללו מערב (באמצע הסעודה).

205) ראה לקוטי תורה דרושי שמיני עצרת פח, ב. אוה"ת חנוכה (כרך ה) תתקסב, א. הובא ונת' בד"ה ברוך שעשה נסים ה'תשמ"ג (סה"מ מלוקט ח"ב ע' ריא ואילך).

206) ראה לקו"ש ח"י ע' 318 ד"ה וחותרם. חט"ו ע' 372 הע' 1. בארוכה – לקו"ש חכ"ה ע' 243 ואילך.

ובכ"מ, שחנכות המזבח היתה רק ביום השמיני דחנוכה, שלא נגמר עד אז (והקריבו אז קרבנות במזבח. וזהו נוסף לזה שהיו טמאי מתים ולא יכלו להקריב קרבנות תודה על הנסים עד אז).

וראה להלן בהע' שבו מאירים כל יגמה"ר.

207) וראה בארוכה לקוטי לוי"צ אגרות קודש ע' תיד ואילך (ל"א ניסן ה'צחר"ת, ל"ו שנה, ומקשר עם ל"ו נרות, עיי"ש בארוכה).

208) ע"פ המבואר בקבלה (פע"ח שער החנוכה פ"ד ד"ה מהחברים. ונת' בד"ה ברוך שעשה נסים שבאוה"ת שם. וראה גם תורת לוי"צ ע' (ששא), שבד' ימים הראשונים דחנוכה מאירים ז' מדות הראשונות ד"ג מדות הרחמים, וביום הח' – מזל נוצר עד ונקה, ובו כלולים כל י"ג מדה"ר. וראה גם לקו"ש ח"י שם ד"ה זאת. שיחת ש"פ מקץ תשל"ג.

209) ונשמט בשיחות קודש. ולאחרונה י"ל בתורת מנחם חע"ד ע' 292 ואילך (בשינויים קלים).

210) וראה לקוטי דיבורים ח"ד תשסג, א: אין פולין זאגט מען אז חנוכה איז דער גמר דגמר פון דער חתימה טובה. ובאגרות קודש ח"ד ע' קיב: פתגם המורגל בפולין. . שגמר החתימה היא בחדש כסלו בימי חנוכה.

וראה גם בלקו"ת דרושים לשמע"צ (פח, ב), ונת' בד"ה ביום השמיני ה'תשמ"ו (ועיי"ש בהערה 33), ששמיני דחנוכה הוא כמו שמע"צ. וראה גם שיחת זאת חנוכה תשל"ח. תשל"ט. לקו"ש ח"ב ע' 395. שיחת ו' תשרי תשמ"ז (תורת מנחם ע' 67).

וידועה המליצה שבי"ד כותבים שטר אדרכתא לתשעים יום, וזאת חנוכה הוא תשעים יום מר"ה.

211) לפי שהכל הולך אחר התחלת הסעודה, שאז חל עליו חיוב הזכרה מעין המאורע ולא נפקע ממנו חיוב זה ביציאת היום.

212) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כד' תשצג.

יום שלישי, ג' טבת

בשיעור חומש היומי מסיימים בפסוק (מה, כז) ותחי רוח יעקב אביהם²¹³.
אסרו חג בשייכות לחנוכה – ראה בהערה²¹⁴.

הלכתא למשיחא: י"א²¹⁵ שלעת"ל כשיקדשו שוב ע"פ הראי', יעשו חנוכה במקומות רחוקים תשעה ימים מחמת ספיקא דיומא²¹⁶.

הלכתא למשיחא: אין מביאים ביכורים אחר חנוכה, שהביכורים שביכרו אחר חנוכה הם חשובים משנה הבאה ויניחם עד אחר עצרת. והטעם לפי שנאמר "אשר תביא מארצך", שמביאים בכורים רק כל זמן שמצויים על פני ארץ, שעדיין לא כלו לחי' מן השדה. אבל אחר חנוכה כבר כלו מן השדה²¹⁷. לענין פירות שגדלו בשנת השמיטה – ראה בהערה²¹⁸.

יום חמישי, ה' טבת, "דידן נצח"

ביחזקאל²¹⁹: בעשירי בחמשה לחודש גלותנו בא אלי הפליט מירושלים לאמר הוכתה העיר²²⁰.

בשלשלת היחס שבהקדמת לוח היום יום: תשמ"ז. . ביום ה' טבת בו דידן נצח באופן גלוי לעיני כל העמים בבית המשפט הפדרלי בנוגע לספרי וכתבי רבותינו נשיאינו שבספריית ליובאוויטש.
בלוח כולל חב"ד ליום זה: הוא יום חג דידן נצח. כ"ק אדמו"ר שליט"א הכריז על יום זה כיום סגולה ועת רצון לדורות. כן יצא בקריאה קדושה להוסיף ולהרחיב את ספריית אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש.

בימים אלו צריך להוסיף בלימוד התורה ביתר שאת וביתר עוז, שהרי נצחונם האמיתי של הספרים הוא בהוספה בלימוד התורה, כולל ובמיוחד לימוד ברבים, "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה".

הלימוד צריך להיות לכל לראש לימוד המביא לידי מעשה, בנגלה: לימוד ההלכות הצריכות (בספר הרמב"ם וכיוצא בזה), ובפנימיות התורה: בתורת החסידות, שעל ידה יכול להיות קיום מצוות יראה ואהבה בשלימות.

בכל בית פרטי של כל אחד ואחד מישראל צריכים להיות ספרי היסוד של יהדות (נוסף לחת"ת) כולל ובמיוחד ספרי הלכה בעניינים הנוגעים בחיי היום יום, בכדי לדעת את המעשה אשר יעשו.

בשנת תשמ"ט נתן הרבי דולר נוסף לכאו"א, כהשתתפות בקניית ספרים חדשים או בתיקון ספרים ישנים. כמו כן עורר כמ"פ ע"כ שיעשו הנחה מיוחדת על כל ספרי הקודש, בכדי להקל על רכישת הספרים.

213) וראה שיחת ה' טבת תשמ"ז. וראה לקמן יום ש"ק פרשת ויגש.

214) ראה שיחת ש"פ מקץ תשל"ג בטעם ע"פ נגלה שאין אסרו חג, ולאידך – "אינו בטליו לעולם", ושע"פ חסידות אדרבה כל ענין חנוכה – בכדי להמשיכו במשך כל השנה. ובשיחת מוצאי זאת חנוכה תשל"ה נת' ענין הגעגועים לחנוכה, ואף שאין אסרו חג, ולא נהוג להמשיך סעודה לתוך מוצאי חנוכה (כבפורים), אפשר ללמוד בעניני חנוכה, וכן להוסיף בנר מצוה ותורה אור, עיי"ש בארכו. וראה שיחת זאת חנוכה תשמ"ט, שאף שלא קבעו אסרו חג (ויש לעיין ולפלפל בזה), כל הסמוך קרוב יותר לחנוכה ניכרת ההשפעה יותר, ובפרט ביום הראשון שלאחרי חנוכה.

215) מנ"ח מצוה שא סק"ו. ועוד.

216) ולהעיר משיחת זאת חנוכה תשל"ח, שכיון שקס"ד שבתורה הוא ג"כ תורה, יש להמשיך בעניני זאת חנוכה למחרתו, מצד השק"ט בספרים (וראה גם שיחת פורים תשי"ט) במה שאין עושים יו"ט שני של גלויות בחנוכה. ושם, שמחרת זאת חנוכה הוא בדומת שמתת תורה.

אבל בשיחת שמת"ת תשמ"ט שלעת"ל לא היה ספיקא דיומא כיון שיוכלו להודיע על קידוש החודש תיכף ומיד בכל המקומות (אלא, שבשאר יו"ט שנהגו בני" במשך ריבוי דורות בחוץ לארץ לעשות יו"ט שני, יש מקום לומר שימשיכו לנהוג כן גם לעת"ל, עיי"ש).

217) ויל"ע בסוף זמן הבאת ביכורים לעת"ל (ראה יחזקאל מד, ל. ועד"ז שם כ, מ), שהפירות מצויים על פני השדה גם אחרי חנוכה, שעתידיים אילנות שיוציאו פירות בכל יום (שבת ל, ב), ויקיים היעוד "ונגש חורש בקוצר" (עמוס ט, יד. וראה תנ"כ בחקותי כג, ד. ולהעיר מסה"ש תנש"א ח"ב ע' 743 הע' 70. שם ע"פ 809 הע' 131). גם צ"ב בדין חיוב בכורים בגדל ע"י נס. ואכ"מ.

218) ראה בלוח יומי לחנה"ש אשתקד (תשפ"ב). וש"נ.

219) לג, כא.

220) וראה ר"ה יא, ח, שלרשב"י עשו יום שמועה כיום שריפה. ועיי"ש בטו"א. ונת' בלקו"ש חט"ו ע' 555 בהערות.

בשיחת ז' טבת תשנ"ב²²¹: עס זיינען נאך אָבער פאַראַן ספרים וכתבי יד פון כ"ק מו"ח אדמו"ר און פון זיין פאטער דער רבי (מהורש"ב) נ"ע וועלכע געפינען זיך נאך בשביל במדינה ההיא און האָבן זיך נאָך ניט אומגעקערט למקומם, אע"פ וואָס אויך בנוגע צו זיי איז שוין געווען פקודת המלכות אויך פון אוה"ע אַז מ'זאל זיי באפרייען. [ובר"ד משיחה הנ"ל²²²: ישנו גוי שנטפל לדבר ("ס'איז דא א גוי וואס פארטשעפעט זיך מיט דעם") ויש יהודי שנטפל לזה, ואוי להם ואבוי להם!... אלא שבשבת רוצים לדבר אך ורק אודות דברים טובים ורצויים]... וואָס קען יעדערער טאָן בפועל צו מזרז זיין דעם פדיון והשבה פון די ספרים וכתבים? איז דער ענטפער אַ פשוט'ער: דורך דעם וואָס יעדערער און יעדערע, אנשים נשים וטף, וועט טאָן אַן ענין דוגמתו – דורך אַריינברענגען באַ זיך אין שטוב און אין ספרי' וכיו"ב, נייע ספרי (וכתבי) קודש בדברי תורה, בהוספה אויף די ספרים וואָס ער האָט פון פריער אין זיין "בית מלא ספרים". [ועיי"ש עוד הוראות בקשר לזה].

הקהל: בשיחת ש"פ ויגש ה' טבת תשמ"ח²²³: ובהמשך לזה, הצעתי, שיתדברו עם מוכרי הספרים והמו"לים – להכריז על הנחה מיוחדת על ה"שולחן ערוך" ושאר ספריו של הבית יוסף, לרגל שנת החמש מאות להולדתו, מתוך מטרה להקל ולעודד את רכישת הספרים, ועי"ז – הלימוד בהספרים, "ולמדה גו' שימה בפייהם". ו"מצוה גוררת מצוה" – הנחה מיוחדת על שאר הספרים בכל מקצועות התורה, בקשר ובשייכות עם שנת הקהל, "תקרא את התורה הזאת גו' ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת", ע"י הלימוד בהספרים שעל ידם יודעים "פי' המצוות והדינים על בוריים".

שיחות קודש לה' טבת בקביעות שנה זו – בשנת תשנ"ב²²⁴. השייכות דה' טבת להקהל נתבאר בארוכה בשיחת הנ"ל דשנת תשמ"ח²²⁵.

יום ועש"ק פרשת ויגש, ו' טבת

העברת הסדרה שמו"ת: פ' ויגש.

חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה [בפרט לאלו שלבשו בגדי שבת ויום טוב אתמול, ביום הבהיר ה' טבת].

הדלקת נרות בשעה: 4:19 (18 דקות לפני השקיעה).

שבת קודש פרשת ויגש, ז' טבת

בלקוטי שיחות²²⁶: ע"פ מנהג ישראל – ש"תורה הוא" מסיימים ל"שלישי" (ולכמה מנהגים – ל"רביעי") של קריאת הפרשה בפסוק "וידברו גו' וירא את העגלות גו' ותחי רוח יעקב אביהם". ונת' שם בארוכה. וכן המנהג בבית חיינו.

מנהג האשכנזים שאין השליח ציבור מכריז בשבת שקודם הצום ע"ד הצום הבעל"ט, יהפך לשמחה.

מוצאי שבת קודש, אור לח' טבת

זמן צאת השבת בשעה 5:24.

ערבית: קידוש לבנה, בבגדים חשובים ונאים. [על פי הקבלה אין לקדש הלבנה עד אחר ז' ימים למולד²²⁷].

(221) סה"ש תשנ"ב ע' 226 ואילך.

(222) שיחות קודש תשנ"ב ע' 407.

(223) סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 190.

(224) בספר השיחות תשנ"ב ע' 209 ואילך.

(225) ראה ספר השיחות תשמ"ח שם ע' 188 ואילך.

(226) ח"ל ע' 224. אבל להעיר משיחת מוצאי זאת חנוכה תשמ"א ע"ד ההוראה מהתחלת שיעור דיום הרביעי. וראה שם בעהרה (שככל הנראה לא נכתבה ע"י המניחים).

(227) וראה ספר השיחות תשנ"ב ח"א ע' 68. וש"נ. בנוגע לחשבון ז' ימים – ראה בהנסמן בהגהות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לסידור

בח' בטבת נכתבה התורה יוגנית בימי תלמי המלך והחושך בא לעולם שלשת ימים²²⁸. והי' היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל²²⁹ – נת' בכ"מ בשיחות קודש²³⁰.
היום הגיע אדה"ז לכפר פיענא²³¹, לפני הסתלקותו (תקע"ג).

יום הסתלקות הרבנית הצדקנית מרת ח' מושקא נ"ע זי"ע, וזוגתו של כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק נ"ע (תרכ"א), ומנו"כ בליובאוויטש.
בקשר לשנה חדשה למספרם – ראה המצויין בהערה²³².

יום שני, ט' טבת

ט' טבת הוא מהימים "שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם", "ולא נודע איזה היא הצרה שאירע בו"²³³. אבל, כבר פירשו שבאותו יום מת עזרא הסופר. ובמפרשי מגילת תענית הובאו עוד ענינים שאירעו באותו יום²³⁴.

ליל שלישי, אור לעשרה בטבת, יהפך לשמחה

בכמה שיחות נזכר אודות ההכנה ליו"ד שבט, החל מעשרה בטבת, "שלשים יום לפני החג"²³⁵.

בשיחת ליל עשרה בטבת תשנ"ב (ספר השיחות): **ליל** עשרה בטבת – שכבר התחיל **יום** העשירי בטבת שמתחיל בערב ("ויהי ערב ויהי בוקר"), ואעפ"כ לא התחיל **הצום** דעשירי בטבת עד עלות השחר. . . מודגשת ביותר ה**נתינת כח** ("עת רצון") לנצל את הזמן **לעבודת התשובה** שמביאה את **הגאולה**, שע"ז יתבטל הצום דעשירי בטבת עוד לפני התחלתו. [ובר"ד משיחה הנ"ל: שמנצלים את הזמן הנותר עד הצום לעשיית תשובה. . . שעד עלות השחר (ואפילו עד להתחלת הזמן שלפני-זה, כהזהירות להתחיל להתענות עוד קודם עלות השחר) נותרו עוד כמה שעות – הרי זה **ריבוי זמן לעשות תשובה**!].

כל תענית שאוכלים בו בלילה הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר²³⁶. והוא שלא ישן שינת קבע. אבל אם ישן שינת קבע אינו חוזר ואוכל ולא שותה, אלא אם כן התנה לאכול או לשתות. והרגיל לשתות בלילה אחר השינה מותר לשתות בלא תנאי. ומכל מקום, תוך חצי שעה לעלות השחר²³⁷ אסור להתחיל לאכול סעודת קבע, אבל טעימה בעלמא (אכילת פירות וירקות ושתיית משקה שאינו משכר אפילו הרבה, ואכילת מזונות כביצה ועד בכלל ולא יותר) מותרת.

יום שלישי, עשרה בטבת, יהפך לשמחה

היום הוא תענית ציבור, יום האסור באכילה ושתי', לפי שבו סמך מלך בבל על ירושלים. השייכות לשנת הקהל – ראה בשיחת עשרה בטבת תשמ"א.

מצות עשה מדברי הנביאים להתענות בימים שאירעו צרות לאבותינו ותכלית התענית כדי

תורה אור, ובספרים שנשמנו בהגהות כ"ק אד"ש לשער הכולל. וראה ג"כ בשיחת ו' אדר"ר תשמ"ו.

(228) מגילת תענית בסופה. הובא בשו"ע או"ח סי' תקפ.

(229) מס' סופרים פ"א ה"ז.

(230) ראה לקוטי שיחות חלק כד בתחלתו. ובשיחת ש"פ מקץ תשנ"ב (בספר השיחות).

(231) בכמה שיחות ואג"ק נק' פיענא.

(232) ראה ברשימת היחידות למר קלמס, עצת הרבי תנחני ע' 79. [וראה עד"ז אהלי יעקב הוסיאטין ע' קכ]. ולהעיר מר"ד של חלוקת

הדולרים לצדקה ג' טבת תש"ג (יום האחרון של שנת 1989 למספרם).

וראה שו"ת באתרא דרב סי' ו' שכח בנוגע לאיחולים לנכרי.

(233) מגילת תענית והובא בשו"ע שם.

(234) ונתבאר בשיחת ש"פ יגש, ט' טבת תשמ"ט (בספר השיחות במקומו).

(235) וראה גם ספר השיחות תשמ"ז ע' 243 ואילך.

(236) ראה להלן ביום בהערה.

(237) להעיר שבש"ת בצה"ח ח"ג ס"ב סק"ו ר"ל בדא"פ בדעת אדה"ז בסידורו (סדר ספה"ע) שלילה שלפני התענית קיל טפי, ומותר לאכול עד עלות"ש ממש, דל"ג שמא ימשך. אבל, נוסף לזה שכ' כן רק מסברא ואין לזה שום מקור, והו"ע הרגיש שהוא דוחק (אף שהביאו עוה"פ בסו"ת, במסקנת הדברים, ושוב בדא"פ), ומסתבר לומר דל"פ רבנן – יל"פ בפשי' דבסידורו שם מיירי בטעימה בעלמא, ולא נחית לפרט, מדלא קאי בדיני ק"ש ותפלה. וז"פ.

לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה²³⁸. וכתבו הפוסקים, שלכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים לפשפש במעשיו ולשוב מהן, כי אין העיקר התענית, ואין התענית אלא הכנה לתשובה²³⁹. ולכן אותן אנשים שכשמתענים הולכים בטיוול ובדברים בטלים תפסו הטפל והניחו העיקר. ומכל מקום אין לפטור עצמו בתשובה לבד כי ימים אלו הם מצות עשה מדברי הנביאים להתענות בהם²⁴⁰.

כתב הרמב"ם כל השרוי בתענית וכו' לא ינהג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב אלא דואג ואונן כענין שנאמר מה יתאוונן אדם חי גבר על חטאינו. וכתב הש"ח: ומי שאינו עושה כן לא עלה בידו אלא העינוי שמענה את עצמו, כי ענין התענית הוא להכניע את החומר ולהגביר את כח השכלי ולהיות מדוגמת עולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתיה רק הנהיג מזיו שכינה, כן יתנהג גם כן להיות כל היום דבוק בו יתברך בתשובה תפילה וצדקה ותלמוד תורה כנגד כולם²⁴¹.

חולים פטורים מלהתענות וכן מעוברות ומניקות המצטערות²⁴².

חתן וכלה בשבעת ימי המשתה, מתענים.

238 וראה שו"ת חת"ס או"ח ס"ח שכתב לדייק מל' הרמב"ם תעניות פ"ה ה"א "כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה" שד' צומות נקבעו על התשובה ולא לאבל. וכתב שם, שלכן נהגו לומר וידוים וסליחות. וכדברי הרמב"ם, כ"ה מפורש יותר במאירי ברכות ה, ב: שהתעניות כולם נתקנו מפני התשובה. אבל ראה בר"ן תענית ט, א בדפי הר"ף, הובא בתויו"ט תענית פ"ד מ"א, שנקבעו לאבל ולא לתפלה. וראה שם בר"ן ז, א. וכ"מ קצת בריטב"א מגילה ה, א ד"ה אבל. שם תענית י, א. ובמאירי פסחים ג, נד, ב לגבי ת"ב (אבל לכאן קאי בכל ד' צומות): אינו אלא לזכר אבל. ומה שחייב להתענות - היינו מחמת צער להרגיש העינוי. ומצינו כע"ז באבילות, כתענית ביום שמת אביו או רבו, וכן התענה דוד כשמתו שאול ויונתן בנו, וכן היו מתענים ביום מיתת החכמים (ירושלמי מ"ק פ"ג ה"ז, הובא בטור יו"ד סע"ח).

אמנם, גם אם נקבעו רק לאבל, הרי המתאבל ג"כ צריך לפשפש במעשיו ולחזור בתשובה (ראה רמב"ם אבל פ"ג ה"ב). ולהעיר רמב"ם תפלה פ"ג ה"ח שבשאר תעניות קורין ברכות וקללות כדי שישובו, משא"כ בד' צומות. ובשו"ת הצ"צ או"ח סי' קי (במהדור"ח) הביא ד' הרמב"ם הנ"ל, וסמך לה מש"כ בר"ן כ"ל. ועלה כתב שחובת קריה"ת בד' צומות היא לפי ש"חייב לזכור האבל והחורבן כו' וכמ"ש הגד להם את הבית ויכלמו מעוונותיהם כו", ונמצא שג"ז משום תשובה. ובפשטות, שכל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו החריבו לפי שלא עשה תשובה (מדרש תהלים ע"ה פ' קלז, ז. ילקוט שמעוני שם רמז תתפו). וראה שערים מצויינים בהלכה לאאזמו"ר סי' קכא סק"ב, שכתב שלכן תיקנו סליחות וידוים (וכבר הקדימו בענין זה בשו"ת חת"ס כ"ל) וזעקת י"ג מדות בשעת קריאת ויחל. והביא מש"כ בערוה"ש סתק"ס י"ג שמה"ט מפטירים דרשו במנחה לעורר לתשובה, לפי שבת"צ מתודים בסוף היום.

וראה ברארכה לק"ש חל"ג ע' 159 ואילך, שיש בתעניות אלו שני הענינים, שהחפצא דהיום שהוא בעצם "יום רצון לה" גם ללא פעולת האדם (ראה שם הע' 40), אבל היותו "יום רצון" נמגלה ע"י הצום והנהגות התענית שביום זה, וכן שהדרך להרגיש ולנצל מעלת היום היא ע"י עינוי הגוף שזה מעורר את האדם לתשובה.

239 ובחיבור התשובה למאירי: כי ענין התענית אינו מכוון לעצמו אבל הכוונה בו היותו הערה לתשובה ומעשים טובים וכשאינן התענית בזה האופן אינו תענית. וראה ראשית חכמה שער התשובה פ"ד. ועוד.

240 וראה פלא יועץ ערך תענית, שמאחר שהתענית דוגמת צורך לצרף עמו התשובה כמו שצריך עם הקרבן, שבלא תשובה עליו נאמר זבח רשעים תועבה. [וראה תולעת יעקב בסוד עשי"ת].

וממשיך: ואפשר שבתענית אם לא עשה שום דבר מדרכי התשובה יקבל שכר טוב בעמלו ועושה פרי למעלה וכפרה עושה בחסדי האל ית"ש כי לא בזה ולא שקץ ענות עני, אבל עיקר התענית הוא כדי שיכנע לבבו הערל ויפשפש במעשיו וכו' וישוּב אל ה' וירחמהו, ובפרט בתענית צבור כבר כתב הרמב"ם [כנראה הכוונה לתעניות פ"א ה"ח] כי מה יתן ומה יוסיף להתענות על צרות שעברו מאי דהוה הוה אלא עיקר התענית הוא כדי שניתן לב שהצרות באו בעונות אבותינו ועדיין לא הטהרנו ומעשינו כמעשיהם ועל כן לא נושענו ובכן נשוב אל ה' וירחמנו.

241 ושם: וקל וחומר שיהיה סר מרע להרחיק מעליו כל נדנדו עבירה וכל מדה מגונה, ובפרט ישמור מהכעס שהוא הפגם הגדול שבעולם, כי הכעס הוא אל זר והוא בא קצת בטבע למי שהוא ריקן מאכילה ושתייה, על כן יגבור על הכעס.

[ומקרא מפורש הוא (ישע"ל נד, ח): הן לריב ומצה תצמונו וגו'. וכן הובא בראשית חכמה שער התשובה פ"ד (ועוד) בשם ס' הישר לר"ת (ולפניו לא נמצא). ובספר חסידים סתר"ז (הובא בר"ח שם): כשאדם מתענה ישמור עצמו שלא יהי' כעסו בו ביום כי כשהאדם רעב הוא כעסו ואם יכעוס מוטב לא שלא יתענה ויהי' שבע וטוב לבריות שלא יתקוטט. ובפלא יועץ שם: וצריך לזיזה ביום התענית מכל ממשול והרהור עון שלא יבא טכובל ושרץ בידו או כנוטע אילנות ומצד אחר מקצץ בנטיעות וביותר צריך לזיזה מן הכעס שביום התענית הוא מעוות מצד לכעוס על עילה כל דהוה ומאחר שהכעוס הרי הוא כע"ז נמצא שההפסד גדול על השבח וההעדד טוב המציאות הרע אם לריב בזה ומצד יצום לבן יתגבר מאוד ויעמוד על השבח וההעדד לכל יגע לריק].

ועוד שם: גם לא ישיח שום שיחה בטילה, רק כל מגמתו תהיה על דבקתו בהשם יתברך ואף אם יהיה לו איזה משא ומתן ביום יאה באמונה ובנחת וימרה לחזור לדבקתו.

ועוד שם בשל"ח: גם אחר התענית לא ירבה בענויין, וביום התענית לא ידבר מענין אכילת הלילה באם אפשר לו - דהיינו שיש לו אשה המכנת לו מאכל - לא יתפעל לחקור מה יאכל בלילה, כי היום שמתענה בו הוא קדוש מדוגמת עולם הבא שאין בו אכילה ושתייה. 242 ראה בנו"כ השו"ע ורמ"א או"ח סתק"ס ט"א. ואכ"מ. ולהעיר מר"ד ש"פ ויש תשמ"ט.

בעל ברית משלים תעניתו ונותנין הכוס לתינוק לשתות והסעודה עושין בלילה. גם מי שפטור מלהתענות, לא יאכל מעדנים רק יאכל מה שצריך לקיום נפשו. הצום מתחיל מעלות השחר²⁴³ (לחשבונו 16.1 מעלות) בשעה 5:52.

הנוסע ממקום למקום צריך להמתין ולהתענות עד צאת הכוכבים במקום שנמצא באותו זמן²⁴⁴.

הלכתא למשיחא: כל הצומות עתידין ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות יום טוב וימי ששון ושמחה²⁴⁵.

ובלקוטי שיחות²⁴⁶: "מכיון שעשרה בטבת הוא ההתחלה והסיבה דכל הצומות, הרי כאשר מהפכים אותו ליום טוב, מתהפכים בדרך ממילא כל שאר הצומות ל"ימים טובים וימי ששון ושמחה"²⁴⁷.

בשולחן ערוך (סוף הלכות תענית)²⁴⁸: ולעתיד לבוא יהפכם ה' לששון ולשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות²⁴⁹, שלכן הובא בשו"ע הלכה בזמן הזה, שנוגע למעשה באופן התענית, שהתשובה ביום התענית היא באופן כזה שפועלת (עד) שהצום יהפך "לששון ולשמחה".

(243) זמן התענית מעלות השחר – כ"ה בפוסקים.

אמנם, בר"ד משיחת ליל עשרה בטבת תשנ"ב (נעתק לעיל בפנים) נזכר בין הדברים שישנם כמה שעות עד להתחלת התענית בעליוה"ש, או אפילו הזהירות [להתחיל להתענות] עוד לפני. ואולי הכוונה להמבורא בכ"מ (אג"ק ח"ח ע' תקנו, נעתק גם בלקו"ש חט"ע ע' 225. ועד"ז – ובשינויים קלים – במ"מ והנהגות לאנה"ת פ"ג) בכוונת אדה"ז באנה"ת פ"ג שיכול לאכול עד ג' שעות לפני נץ החמה. ולהעיר מהוספת המלקט בספר המנהגים ע' 45 בשוה"א.

ועייל בפשטות שהכוונה להישן שינת קבע ולא התנה. וכ"מ שיחה הנ"ל, בסה"ש תשנ"ב ע' 231 הערה 45 בשוה"א.

(244) באם מרגיש חולשה יתירה וקשה עליו התענית, יש מקום להקל לגמור את הצום לאחר שכבר לילה במקום שיצא משם. וראה שו"ת באתר דרב סי' טז"מה (אפי' לגבי ת"ב). ושי"נ.

(245) רמב"ם סוף הלכות תענית – נתבאר בלקוטי שיחות חלק טו ע' 412. ושם, גם ע"ד השייכות לעשרה בטבת במיוחד.

ומעלתם תהי' גדולה יותר מכל המועדים שבוה"ז, שהרי המועדים שבוה"ז יבטלו לעת"ל, וגם נעלים יותר מימי הפורים שלא יבטלו לעת"ל – סה"ש תנש"א ח"ב ע' 686. וראה גם שיחת ש"פ פינחס תשמ"ז (תורת מנחם ח"ד ע' 99 הע' 17). סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 530. תשמ"ט ח"א ע' 139. שם ע' 167. ובכ"מ.

ע"ד חיוב סעודה לעת"ל (ולא רק איסור הספד ותענית כבפירוש"י ר"ה יח, ב ד"ה יהיו לששון ולשמחה. ולהעיר מהשקו"ט בסעודות חנוכה אם הם סעודת מצוה): ראה מג"א סי' תקנ"ב סק"א (בנוגע לזמן בית שני, ושלא מרבים בסעודה הראשונה בעת"ל לזכרון שיהפך במהרה בימינו לששון ולשמחה. וראה סידור יעב"ץ דיני ביהמ"צ שער שלכת אשנב ג סק"א. ובכ"מ שמה"ט נהגו לעשות סיום במוצאי ת"ב, ובתשעת הימים בכלל – ראה דברי תורה (מונקאטש) תנינא ספ"ב. שלחן מלכים (לנדא) פתיחה להל' תפלין שלום ואמת סקט"ו – רסג, א). נחל אשכול על ס' האשכול ח"ב הל' ת"ב ע' 18 (דמחוייב בסעודה דאיתקש למועד כר"ח. אמנם, בר"ח א בעי לא אכיל פת). שיחת ב' עשרה בטבת תשמ"ב (דששון ושמחה קאי על סעודת יו"ט בבשר ויין). שיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב (סעודה גדולה ביותר כסעודת שלמה בשעתו).

ע"ד איסור מלאכה (שבששון הפסוק "מועדים טובים", והרי ר"ח איקרי מועד ולא איקדיש בעשיית מלאכה. אבל בתוספתא סוף תענית, וכן ברמב"ם, ובכמה מקומות יו"ט"ה היינו גם איסור מלאכה, ראה מגילה ה, ב) (ידוע שבכ"ז להוכיח נתן העזתי שר"ז). וכ"ה בלשון הרמב"ם בכל מקום. אלא, ש"יו"ט"ב שבמג"ת הוא רק לענין הספד ותענית). הנה, בפירוש"י ר"ה שם משמע קצת שאין איסור מלאכה (אבל שם קאי רק בפ' "ששון ושמחה"). וכ"ה בטו"א שם (ד"ה בזמן) בפשטות (לגבי זמן הבית. וראה גם הנהגות חשק שלמה תענית פ"א מ"ד ד"ה וכשהי' שו"ת בין שלמה ח"ב ענינים שונים ס"ח). וכן מוכרח בשו"ת מהרש"ל סס"ד, שכשיבנה ביהמ"ק יקריבו תודה גם בת"ב. אבל ראה בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סרע"ג בהגהות לשו"ע או"ח סי' תקפ (בשם הר"י איידליץ) שאסור במלאכה כבחוה"מ, עיי"ש. וראה דרשות חת"ס ח"א דרוש לו' טבת תקע"ד. מג"א (שו"ע אדה"ז) סנ"א סק"א (ס"א). ולהעיר שבשו"ת מהרש"ל כתב רק בנוגע לעת"ל, ובמו"א שינה וכתב טובים כנגד מלאכת שבת). שם דרוש לח' טבת תקפ"ט (פט, א ד"ה כתיב). וראה שו"ת עמק התשובה ח"ה בפתיחה ע' לא (מד"ע).

קרבנות: בסה"ש תנש"א ח"ב ע' 694 נזכר בין הדברים ע"ד קרבנות המועדים, כולל מימי אלו שיהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים. ואולי הכוונה (נוסף לקרבנות מצד חובת ביהמ"ק – ראה עזרא ח, ג ואילך שהקריבו בכל יום, גם בת"ב) לקרבנות נדבה, שלמים ותודה (ראה שו"ת מהרש"ל סס"ד. מג"א (שו"ע אדה"ז) סנ"א סק"א (ס"א). ולהעיר שבשו"ת מהרש"ל כתב רק בנוגע לעת"ל, ובמו"א שינה וכתב בל' עבר שהי' יו"ט בזמן המקדש, ואדה"ז השמיט ד"ו וכתב רק שהקריבו תודה ותו לא. גם לא נחית לבאר אם הכוונה בזמן בית ראשון או ב"ש. ולכאורה קאי בזמן ב"ד, ומה"ט לא כתב שהי' יו"ט). ולהעיר גם מקרבן עצים בת"ב (תוספתא בכורים פ"ב, ה. וראה ניצוצי אור (מרגליות) מגילה ה, א), וכן בת"ב נדחה, בעשירי באב (תענית פ"ד מ"ה). תענית יב, א. וראה שו"ת חת"ס או"ח סי' קנו. הגסמן בשו"ת יבי"א ח"א סל"ד סק"א ג'). ולהעיר מהפכו – שקו"ט בנוגע הקרבת קרבנות יו"ב בזמן חובת ביהמ"ק בימי שלמה כשאכלו ושתו – ראה לקו"ש ח"ה ע' 56 הע' 42.

כשמישיח בא באמצע התענית: וראה בסה"ש תנש"א ח"ב ע' 832 (תוכן משיחת צו"ג תנש"א) בנוגע לנתינת כח לדחיית הצום לגמרי בימות המשיח, שמקום לשו"ט בנוגע לתענית דרבנן אם משיח בא באמצע היום אם צריך להשלים התענית. וראה גם שם ח"א ע' 26 הערה 105 (שיחה הנ"ל).

(246) חכ"ה ע' 449.

(247) וראה גם בשיחת ש"פ ויחי תשנ"ב.

(248) ועד"ז בטור (בשינויים). ונתבאר בלקו"ש חט"ו שם ע' 414 הע' 19.

(249) רט"ו שם ע' 416. וראה שם הע' 38.

מנהג ישראל להרבות בצדקה²⁵⁰ ביום התענית. נוהגין לשער מה שהיה אוכל ביום התענית, ליתן לעניים בערב²⁵¹. אמרו רז"ל אגרא דתעניתא צדקתא.

אין שוטפים את הפה ביום התענית²⁵².

שכח ואכל מחוייב להשלים התענית. ואינו צריך להתענות יום אחר, אם לא שכוונתו לשם כפרה. ויכול לומר עננו בנוסח: עננו ביום צום התענית זה. ואם אכל פחות משיעור כותבת בכדי אכילת פרס או שתה פחות מרביעית לא נעקר התענית ממנו ויאמר עננו כרגיל.

בשחרית: רק הש"ץ אומר עננו²⁵³, בחזרת הש"ץ, בין ברכת גאל ישראל לברכת רפאנו. [וכן אומרו במנחה, כדלקמן]. שכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אמירת הסליחות בתוך סדר התפילה.

סדר התפלה לשחרית: לאחר חזרת הש"ץ, תחנון, נפילת אפים, סליחות (מתחילים מ"כי עם ה' החסד" ומשמיטים היודי – "אשמנו"), אבינו מלכנו הארוך, ואנחנו לא נדע, חצי קדיש²⁵⁴. מוציאים ס"ת וקורין ג' גברי בפרשת ויחל משה.

בנוגע לאמירת וידוי תחנון סליחות ואבינו מלכנו כשיש ברית וחתן וכדומה, המנהג בבית חיינו²⁵⁵, שהקהל (משא"כ החתן ובעל ברית) אומרים סליחות אבל משמיטים וידוי, תחנון, ואבינו מלכנו²⁵⁶.

קוראים בתורה בתפילת שחרית ומנחה ("ויחל משה")²⁵⁷, ומפטירים דרשו בתפילת מנחה כבכל תענית ציבור.

יש להקדים תפלת מנחה שיהא קודם בין השמשות (היינו, לסיימה קודם שקיעת החמה). והיינו, שנוסף לזה שראוי להקדים להתפלל לפני השקיעה גם בשאר ימים, הנה, ביום תענית בפרט נכון להקדים מחמת כמה טעמים וחששות. בדיעבד, אם נתאחר בתפלתו, אפשר לקרוא בתורה ולהפטיר ולהתפלל מנחה גם בין השמשות²⁵⁸.

(250) צדקה זו – לא מכספי מעשר.

(251) ראה בפירש"י ברכות ו, ב ד"ה אגרא דתעניתא שנותנין צדקה לערב. ומשמעות רש"י שבערב אחרי שהתענו העניים יהא להם מה לאכול. וראה ש"ל"ה מס' תענית נר מזה. א"ר סתקס"ו סק"ב. משנ"ב שם סק"ב. בה"ח סקט"ו (נסמן בלקו"ש כה ע' 446 הע' 45. שם ע' 470 הע' 85). אבל י"ל בכוונתם שנותנים לקראת ערב. וכ"ה בתוס' מגילה כא, א ד"ה ואין מפטירין, וראה גם במטה משה סתשנ"ה, הובא בא"ר משנ"ב וכה"ח שם, ליתן צדקה במנחה דתענית, דאגרא דתעניתא צדקתא לעת ערב, ושמשו"ה נכון להפטיר דרשו בערב אחרי שעושים צדקה. ואכתי י"ל, שברש"י מיירי שחילקו מזון לעניים במוצאי התענית, ולכן נותנים אז בערב. וכ"מ בשבחה"ל סר"פ.

איבא שברש"י סנהדרין לה, א ד"ה כל תענית – ונסמן בהגהות הגר"י פיק במסורת הש"ס ברכות שם – משמע שנתנו בליל התענית, לפני התענית (וביר"מ שם סתם וכתב "ביום התענית"). ודוחק לומר שבליל תענית הכוונה במוצאו (אף שכ"מ קצת במאירי שם). ואולי תרווייה איתנהו. וכ"ה בשמחת הרגל להחיד"א לימוד ג (כא, א) שצריך ליתן לפני התענית ולאחרי.

(252) מי שיש לו צורך מיוחד, כגון שסובל מריח הפה וכדומה, ישטוף פיו בדבר מר (כמ"פ וכוזומה) ויכפוף ראשו שלא יבלע. וראה שו"ת באתרא דרב סי' א'תתקפח.

(253) באם אין עשרה מתענים – אומר הש"צ עננו בברכה בפני עצמה אם יש בבית הכנסת אף רק ג' מתענים. ועל כל פנים כשיש עוד שבעה שאכלו פחות מכשיעור. וראה בארוכה בהערה להלן בדיני קריה"ת.

אם הש"ץ עצמו אינו מתענה, – אע"פ שלכתחילה אין לא להיות ש"ץ (אפילו אם הוא אבל ר"ל), בדיעבד אם עבר או אם אין ש"ץ אחר – אומר עננו בשומע תפילה ובנוסח "עננו ביום צום התענית הזה" (מג"א תקסו, סק"ז).

(254) א"א א"ל אך אפים (רק בימי שני וחמישי). וראה שו"ת באתרא דרב סי' י'תרכב.

(255) היו בזה כו"כ הוראות במשך השנים. ואכ"מ. בפועל, המנהג ככפנים.

(256) באופן כזה אין מדלגים כלל בסדר הסליחות. והיינו שמתחיל מסלח לנו, וגם אומר היודי ("אשמנו") כדרכו. [ודי בזה במה שמתנים מקצת – והיינו מה שמדלג בסדר התפלה על תחנון – מחמת החתן ומילה].

(257) באם אין עשרה מתענים – אפשר לקרוא ויחל אם יש בביה"כ אף רק ג' מתענים.

אלא שיש"א שכשאינו מתענין שלא מחמת חולי אין להקל, וכדמוכח בשו"ת קול גדול למהר"ם חביב סי' ד ממייירי רק באניסי – שו"ת שערי צדק (פאנעט) סי' קיט. פרי השדה ח"ג סי' קסח סק"ב. שם סי' קעט. זכרון יהודה שם. אפרקסתא דעניא ח"א סע"ז ד"ה א"כ. בארות אברהם או"ח סל"ו. וגם בשו"ת צ"צ במהדו"ח או"ח סי' קיא מיירי באניסי (וכן בפס"ד שלו סי' תקסו. אבל שם י"ל נקט' לדוגמא בעלמא). ועוד להעיר שבכ"מ כתבו רק כשיש עשרה מתענים בעיר, ונוגע לשלוחים הנמצאים בערים רחוקות.

אלא, שבזמנינו כשאינם מתענים מחמת העדר הידיעה, כאנוסים דמי, וכתניוקות שנסבו. ובהג"ל מיירי כשפורשים מדרכי צבור בשאט נפש. ועוד, שרובם ככולם של הסברות שהובאו בשו"ת הצ"צ שייכים גם בכגון דא.

(258) ובאחרונים כתבו להסתפק בנוגע בתפלת עננו כשחל בע"ש אחרי כניסת השבת (ראה שו"ת דבר יהושע י"ד ס"ג. ועוד). אבל

בתפילת העמידה אומרים כולם "עננו" בברכת "שמע קולנו". שכח היחיד ולא אמר, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בחזרת הש"ץ אומר הש"ץ "עננו" בין "גואל" (ברכת "גואל ישראל") ל"רופא" (ברכת "רפאנו"), וברכת כהנים ("אלקינו ואלקי אבותינו") לפני שים שלום.

סדר התפלה למנחה: וידבר, אשרי, חצי קדיש, ויהי בנסוע, קריאת התורה, הפטורה וברכותי, יהללו, חצי קדיש, שמונה עשרה ("עננו"), חזרת הש"ץ, תחנון, אבינו מלכנו הארוך, ואנחנו לא נדע, קדיש תתקבל, עלינו, קדיש יתום.

דברי כבושין אחר מנחה²⁵⁹.

הלכתא למשיחא: בר"ד משיחת ח"י תמוז (תענית י"ז בתמוז נדחה) תנש"א, שיום זה יכול להיות יום שבן דוד בא, ובמילא יאמרו בתפלת המנחה לא בנוסח דיום התענית אלא ענינים של שמחה, שבברכת "שמע קולנו" מותר להוסיף כמה ענינים.

בר"ד הנ"ל, שכשיבוא משיח צדקנו היום יחסכו לקרוא בתורה במנחה²⁶⁰.

צאת הצום (זמן כוכבים בינונים לאדה"ז) [וזמן תפילת ערבית] בשעה: 5:12.

זמן קריאת שמע בלילה הוא משעת יציאת שלשה כוכבים קטנים. ואף שמן הדין די בכוכבים בינונים²⁶¹ – לפי שאין אנו בקיאים בהם²⁶² צריך להחמיר ולהמתין עד שיראו קטנים²⁶³. ולכן, נכון לחזור ולקרוא קריאת שמע כמה דקות אחר כך²⁶⁴.

יום ועש"ק פרשת ויחי, י"ג טבת

העברת הסדרה שמו"ת: פ' ויחי.

הדלקת נרות בשעה: 4:25 (18 דקות לפני השקיעה).

לענין אמירת הש"ץ או"א ברבנו אפרח לאומרה בין השמשות. (ראה שו"ע אדה"ז סתרכ"ג ס"ח, אפי' בנוגע לנ"כ, שצ"ל קודם צאה"כ. ומשמע שביה"ש מותר. וכש"כ בנוגע אמירת או"א וכו', עיי"ש. [וצע"ק בסיום הסעיף: מבעוד יום. גם יל"ע אם בסידורו (שחזר בו בכמה דברים בענין בין השמשות) ס"ל נמי הכי].

259) ראה לקו"ש ח"כ ע' 352 (וש"נ) ע"ד מנהג כמה קהילות בעבר לומר ביום התענית בזמן מנחה דברי כבושין לעורר לתשובה, ושכדאי לעורר ע"ד מנהג הנ"ל במקום האפשרי – שיאמרו אחר מנחה (לכה"פ כמה מלים) דברי כבושין או מזמור תהלים המתאים, ובמקום שאא"פ – שיחשבו עכ"פ דברי כבושין.

260) ויל"ע אם הכוונה רק למנחה, או דבהכי עסיק התם (דמיירי בשעת מנחה). ולהעיר מהשקו"ט בקריה"ת במקום שאין מתענים (ראה לעיל), אם הוא חובת היום או שייך לענין התענית. ויש שכתבו לחלק בין שחירת למנחה. ולהעיר שאת"ל שיקראו בתורה כדון יו"ט – ה"ז רק בשחירת ולא במנחה.

261) שפסקו בגמרא הלכה כר' יוסי לחומרא כמו בקריאת של ערבית שאינו ודאי לילה עד צאת הכוכבים הבינונים בגודל גופם ברקיע ובאורם.

262) והארכנו בזה בקובץ אה"ת ג' תמוז תשנ"ו. וראה משלחן הבר"צ שבועות תשע"ה.

263) ובסדר הכנסת שבת כתב אדה"ז "להחמיר בקיין [במדינות אלו] לענין ק"ש של ערבית עד שעה שלימה אחר השקיעה". ונתבאר שם אצלנו.

264) והעיר המזכיר הר"ל ג' ע"ה, שבפעם הראשונה שהרבי רצה שיתפללו בתענית ציבור מוקדם, אמר לי לגשת להרה"ח ר' שמואל הלוי לויטין, באמרו שהרי הוא רב פוסק דינים, ולבקש שייסיכם להתיר להתפלל ערבית, ולהכריז שאח"כ לאחרי שיהי' 36 דקות אחרי השקיעה לקרוא ק"ש שנית (ולא הזכיר שיכולים לסמוך על ק"ש שקוראים בק"ש שעל המטה), ושכן ה' – ואולי יותר מפעם אחד – שהורה להכריז הנ"ל.

וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ג'רג. ושנ"ת.

ליל שבת קודש, אור לי"ד טבת

סוף זמן קידוש לבנה (לכתחילה) הלילה בערך 10:34. [בכלל, נוהגים שאין מקדשים הלבנה בליל ע"ק²⁶⁵].

תקופת טבת: הלילה, בשעה 10:30 בערב²⁶⁶.

שבת קודש, י"ד טבת, שבת פרשת ויחי, שבת חזק

בקריאת התורה נוהגים לעמוד בפסוק האחרון, בסיום הספר.

בסיום הקריאה מכריזים כל הקהל (אנשים, נשים וטף) בקול רם ובשמחה "חזק חזק ונתחזק", אשר הכרזה זו מורה על התוקף של בני ישראל בכל עניני התורה ובאופן של חזקה.

גם העולה לתורה אומר "חזק חזק ונתחזק" [עם הקהל²⁶⁷]. אמירת העולה לתורה "חזק חזק ונתחזק" – לא חשיב הפסק, כי הוא שייך לקריאת הסיום. וגם הוא [העולה לתורה] אומר, כי נוסחא שלנו היא "ונתחזק".

נהוג שהגבאים מארגנים התוועדות מיוחדת בשבת זו (בהוספה על ההתוועדות שבכל שבת), ובה יתדברו ויתחזקו בכל עניני יהדות תורה ומצוות. [ובשיחת ש"פ ויחי תש"נ: זיכרון מיוחד בנוגע לביהכ"נ וביהמ"ד זה – שלא יצאו ידי חובתם בהתוועדות זו, ולכן מוכרחני לעורר ולזרז על זה, כדי שלא יתלו הדבר בי, שבגלל התוועדות זו לא ערכו הגבאים התוועדות מיוחדת בקשר לשבת חזק].

נוהגים להוסיף באמירת דברי תורה, ובפרט בשמחה לגמרה של תורה – כולל קבלת החלטות טובות להוסיף בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור.

מוצאי שבת קודש, אור לט"ו טבת

זמן צאת השבת בשעה 5:30.

בשיחת ש"פ ויחי תשנ"ב (כקביעות שנה זו): מתחיל מהסעודה דמוצאי שבת קודש. . "סעודתא דדוד מלכא משיחא" . . שבדאי תערך ברוב פאר והדר, ועוד והוא העיקר שתערך ביחד עם דוד מלכא משיחא בראשנו.

יום ראשון, ט"ו טבת

בשבועות אלו (מתחילת ספר שמות) מתחיל סדר (תעניות) שובבי"ם. בתורת חסידות חב"ד – ראה הנעתק בהערה²⁶⁸.

265) וראה מג"א סתכ"ו סק"ז. כה"ח שם סקל"ב. דרה"ח סצ"ג ס"ג. שעה"כ פל"ג סק"ב. וראה רשימת הגר"י ע"ה לנדא, נד' בכפ"ח גל' 986. והארכנו בזה במק"א, והועלה עלי גליון, באתרא קדישא הדין, באתרא דרב סי' א'רצט. ואכ"מ.

266) התקופות נזכרו בהקדמה ללוח "היום יום" וכן בלוח כולל חב"ד.

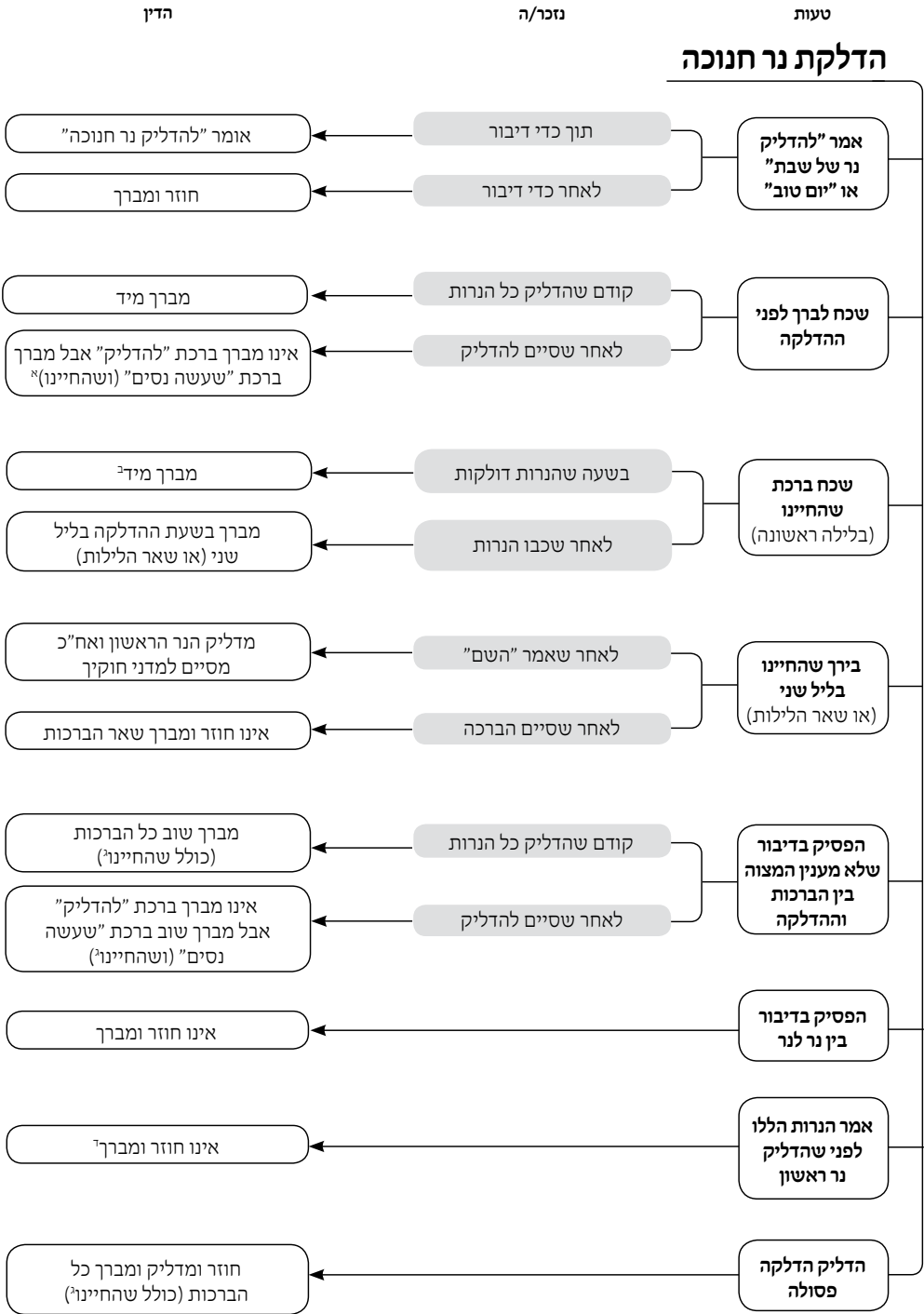
לפרטי דינים: "ראה ב"י או"ח סו"ס תנה. רמ"א שם ס"א (שו"ע אדה"ז שם סט"ו רטז. סר"ו סיד"ד). יו"ד סקט"ז ס"ה. ובכ"מ – נסמנו בלקוטי שיחות חט"ז ע' 98 הערה 33. חכ"א ע' 233 הערה 33. וראה לקו"ש חט"ז ע' 577. וראה בארוכה הנסמון במ"מ וציונים להלכה יומית אות תצד.

267) פשוט. וראה בתורת מנחם רשימת היומן ע' כז שטעם האמירה "לכלול עצמו עם המאמינים הפשוטים". וא"צ לסגור הס"ת, או שהעולה והקורא יהפכו פניהם אל הצד, בשעת מעשה. ואדרבה, המנהג שלא לעשות כן. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב יח'תנו כמה טעמים לדבר.

268) ראה ספר השיחות תשמ"ט ע' 185 בהערה. שיחת אור ליום בדר"ח אד"ר תשנ"ב. ולהעיר מאג"ק ח"י ע' רנט. לשמע אוזן ע' קל.

קיצור דיני שכחה וטעות

לחנוכה, ועשרה בטבת

הדין

נזכרה

טעות

תפלת העמידה - חנוכה • ערבית, שחרית, מוסף ומנחה

תפלת העמידה - בראש חודש • ערבית, שחרית ומנחה

הערות

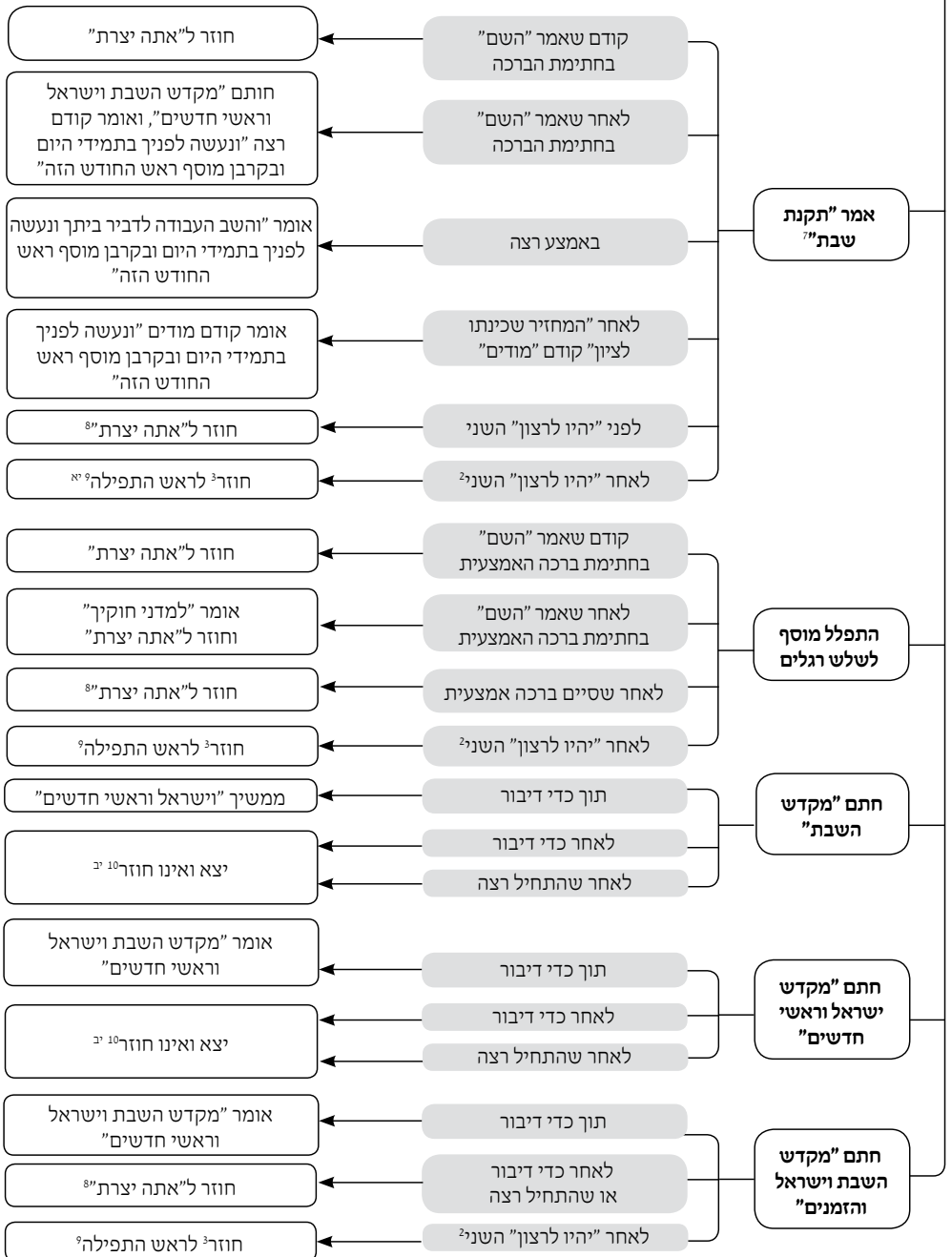
- יש אומרים שאומר לפני יהיו לרצון השני: "הרחמן הוא יעשה לנו נסים, כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מתתיהו וכו'".
- והסיח דעתו מלומר תחנונים.
- וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחר שאמר "יהי רצון... שיבנה וכו'".
- במוצאי שבת, חוזר ואומר "אתה חוננתנו" בתפלתו שנית. בראש חודש, חוזר ואומר "יעלה ויבוא" בתפלתו שנית. אבל אינו צריך לומר "ועל הניסים" בתפלתו שנית.
- אם נזכר כשהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין (ואפילו במוצאי ר"ח)¹. אבל אם שהה הרבה אחר שהתפלל תפלה שהיא חובת שעה אינו יכול להתפלל עוד לתשלומין. וכן אם שכח יעלה ויבוא בשחרית וכבר התפלל מוסף, אינו מתפלל תשלומין.

טעות

נזכרה

הדין

תפילת העמידה - שבת ראש חודש • מוסף

הערות

1. או אם מסופק אם אמר "אתה יצרת".
2. אם נזכר לאחר שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את 10. וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו. עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה יצרת".

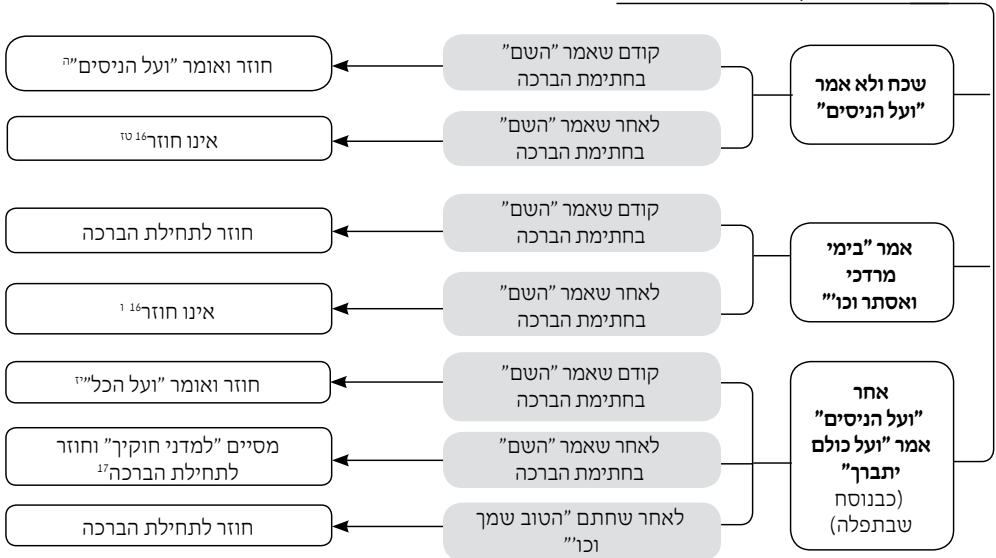

הערות

11. אם חתם "מקדש ישראל וראשי חדשים". וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ לאחר כדי דיבור - חוזר ל"ראשי חדשים".
 12. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את תוך כדי דיבור - אומר "מקדש ישראל וראשי חדשים" ויצא. אבל אם נזכר עמו ישראל בשלום, אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"ראשי חדשים".

ברכת המזון • בימי חנוכה

הערות

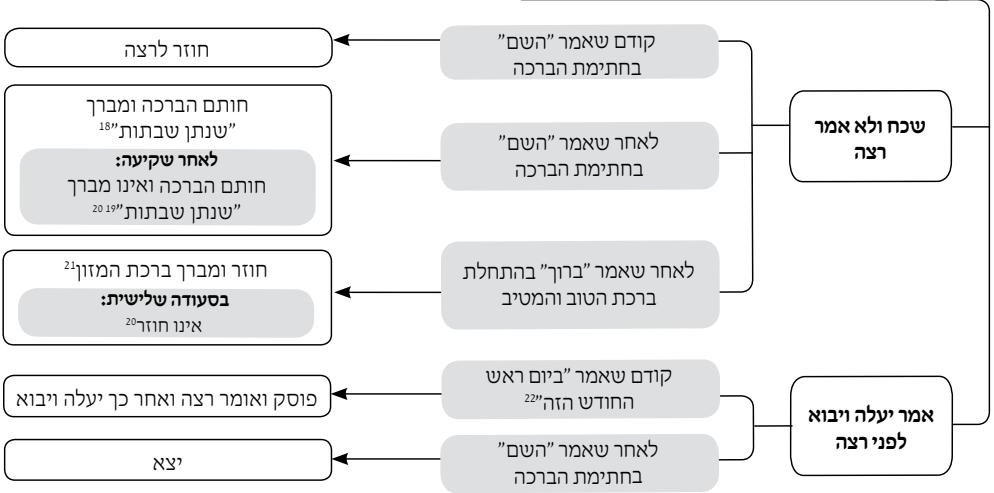
- ואם אמר קדיש אחרי הרביעי, אינו חוזר ואומר קדיש אחרי החמישי.
- וכשיגיע אצל הרחמן [הוא יזכנו לימות המשיח], יאמר "הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו'".
- אם לא התחיל הכהן לברך על של חנוכה, אלא שפתחו ספר תורה הגלול בפרשת חנוכה, מוציאים ספר תורה אחר לקרוא תחילה בשל ראש חודש, כרגיל.
- אפילו אמר רק "ברוך אתה ה'".
- ואם חתם "על הארץ ועל המזון", יצא.

טעות

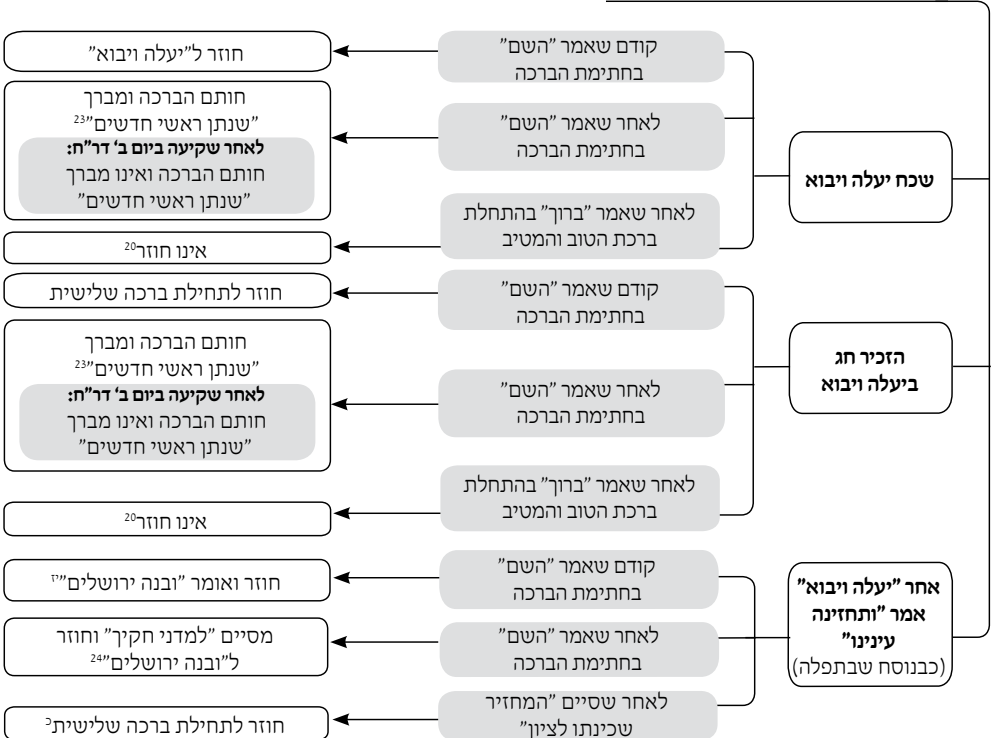
נזכרה

הדין

ברכת המזון • בשבת ראש חודש

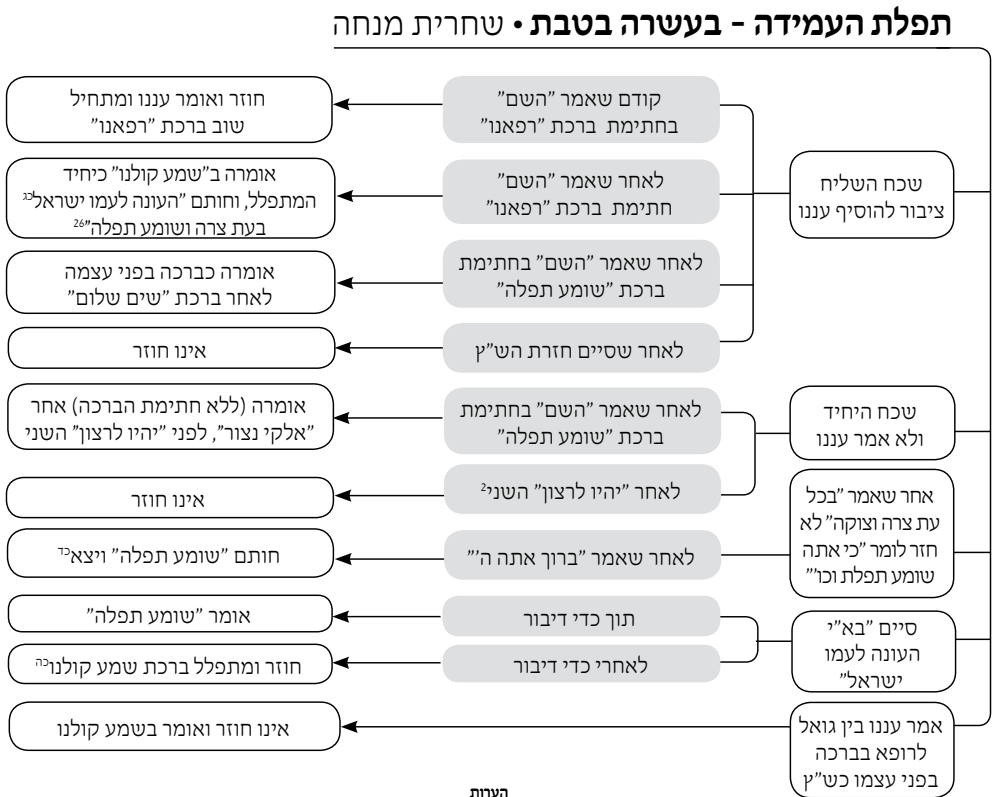

ברכת המזון • בראש חודש

הערות

18. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות ומנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה השם מקדש השבת".
 19. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות ומנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה השם מקדש השבת".
 20. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות ומנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה השם מקדש השבת".
 21. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות ומנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה השם מקדש השבת".
 22. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות ומנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה השם מקדש השבת".
 23. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות ומנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה השם מקדש השבת".
 24. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות ומנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה השם מקדש השבת".

העות

יעלה ויבוא, יש להדר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם.

אתה השם מקדש השבת וישראל ראשי חדשים".

23. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוהינו מלך העולם שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון". ואינו חותם.
 24. אם סיים ואמר "בונה ברחמינו ירושלים" יצא.
 25. אפילו ב"על המחיי" על פת הבאה בכיסנין וכדומה²³. אבל מי שאין לו פת ויוצא סעודת שבת במיני מזונות, חוזר ומברך "על המחיי".
 26. ואם חתם ב"שומע תפלה" בלבד יצא.

19. חוץ מאם שכח גם יעלה ויבוא שכולל שתייהם בברכה אחת ומברך "ברוך אתה השם אלוהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולבטירת וראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון". ואינו חותם".
 20. אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.
 21. וצריך לומר "יעלה ויבוא" שוב. אבל אינו צריך לומר "ועל הניסים" שוב".
 22. ואפשר שגם בנזכר אחרי שאמר "ביום ראש החודש הזה", וגם אם סיים

מקורות וציונים

ומש"א בימי מרדכי וכו' - הו"ע בפ"ע. אבל במקו"ח סי' קח סוס"ק יב נראה דס"ל שאמירת עה"נ שלא בזמנו אינו שקר (ואולי מיירי רק כשהקדים יום א', דשייך שפיר לומר "בוה"ז"), ועכ"ז נשאר בצ"ע אם מחזירין כשהחליף מפורים לחנוכה. וראה שו"ת שלמת חיים (מהדורת תשנ"ה) סי' שצא).

ז. ראה מקור חיים לחו"י סי' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנסתפק בדבר.

ח. ראה קצוה"ש סכ"ח סק"ב, ובהערות שבסוה"ס.

ט. ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תשכד.

י. ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' י'תשלו.

יא. ראה פמ"ג סתכ"ה בא"א סק"ו. שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קס. א"א מבוטשאטש מהדו"ת סתכ"ה סי"ג. הגהות חכמת שלמה סתכ"ה סי"ג. משנ"ב סת"צ בבה"ל ד"ה מתפלל. כה"ח שם סק"ו. לוח כולל חב"ד. שו"ת קנה בושם ח"ג או"ח סכ"ה. אג"מ ח"ד סכ"א. ולהעיר שלפי סברא הראשונה בשו"ת תשובה מאהבה שם, מקום לומר שלא יועיל גם אמירת ונעשה לפניך בתמידי וכו'. וז"ל. והנה בשיחת שי"פ נצוי' תשמ"ז (ראה בקיצור דיני שכחה וטעות בתפילת חגה"ס שו"ל בלוח חגה"ס שעל"ט. וראה בקובץ באתרא דרב שו"ל מטעם הבד"צ גליון ג הע' 62) שביט"ט אם הזכיר פסוקי יום אחר אינו יוצא. ועפמ"ש"כ בשו"ת אג"מ הנ"ל - כשי"כ וק"ו בנדוד שאמר רק של שבת. וראה מש"כ באו"א בשו"ת מנחם משיב סכ"ד (לדודי ע"ה). והנלפע"ד כתבנו.

יב. לכו"ע, דר"ח שאני מיו"ט שחל בשבת, לפי שבשאר תפלות אינו קובע ברכה לר"ח, אלא שכולל מעין המאורע בעבודה, לפיכך אף שתיקנו לחתום מקדש השבת ישראל והזמנים אינו אלא לתכחילה - כ"כ בפרי"ח סתפ"ז. וכ"כ בישוע"י שם סק"א. אמנם לשונו הדפ"ח משמע דלא בריא ל' ממש"כ "ואפילו תימא". אבל כ"ה בכנה"ג סתכ"ה בהגה"ט סק"ד, והביאו לפס"ד במג"א שם סק"ו. ועוד. ובמג"א שלפנינו באו הדברים בקיצור, ודין גרמא לכמה אחרונים שלא ראו דברי הכנה"ג שכתבו להסתפק בד"ז. (וראה קרני ראם על הרמב"ם הל' תפלה פ"ב הי"א, שו"ל לאחרונה מכת"י, שכ"כ ג"כ. ועיי"ש שהכריע שלא יצא. אבל לא נחית לסברא הנ"ל).

יש שפקפקו (ראה מאמר סתכ"ה סק"ד. ועוד) עפ"ד הריטב"א שבשטמ"ק ביצה יז, א שכתב דלא יצא. אבל ראה ערך השולחן סתפ"ז סק"ג שנורא מדבריו שהבין בפ"ד הריטב"א באו"א, שדילג ולא הזכיר בתוך הברכה, או סמוך לחתימה וכו'. וראה נשמ"א כלל כח סק"ג. וכן צידד בשו"ת חקרי לב סנ"ד (אף שלמסקנא נ"ל יותר באו"א). וראה הנסמן בשו"ת מחקרי ארץ ח"א ס"ט סק"ג. וגם בבעה"מ ביצה שם, נראה שחתימה זו ל"ד ליו"ט שחל בשבת, עיי"ט. וגם ברמב"ם מצינו ששינה בלשונו, ראה תפלה פ"ב הי"א שכתב בר"ח וחוה"מ שחל בשבת, ש"משלים בשל שבת" (משא"כ ביו"ט - ראה שם הי"ז), אף שכתב להדיא לחתום בר"ח ויו"ט. וכבר העיר בזה בכס"מ, וכן בב"י או"ח סת"צ בל' הטור. והיטב אשר ביאר הדברים בקובץ לקח טוב ברכות ע' רפה, שמטבע ברכה שדבת ר"ח וחוה"מ מצ"ע הוא של שבת, והוכיח כן גם

א. ראה בהגהות רעק"א סתרע"ו שנסתפק שמא יכול לברך גם ברכת להדליק כ"ז שהנרות דולקות. וכ"כ בשו"ת בכורי שלמה או"ח לט. פמ"ג סרס"ג בא"א סקי"א. ובראש יוסף שבת כג, א ד"ה נסתפקתי נסתפק בדבר. וכבר קדמום בס' הפרדס לתל' הרשב"א. אבל רבו הדעות שלא יברך. וגם הפמ"ג סתר משנתו - ראה בסתל"ב במ"ז סוסק"ג. סתרע"א במ"ז סק"א. סתרע"ו במ"ז סק"ב. וראה גם שו"ת גנזי יוסף סי' קכג מטעם דבכתה אין זקוק וכבר נעשית מצותו. וראה גם א"א מבוטשאטש סרס"ג ס"ה. בא"ח ש"א וישב ס"ו. משנ"ב סתרע"ו סק"ד. ול"ד לנר שבת שפסק אדה"י בקו"א סרס"ג סק"ג, שאפשר לברך כ"ז שהנרות דולקות, דהתם המצוה בהנאה ותשמיש לאורה, יעו"ש.

ב. פמ"ג סי' תרעו במ"ז סק"ב. (אבל ראה שם סק"ד דלמ"ד שבאשתו מדלקת עליו אינו מברך על הראי' הה"נ כאן. אבל בשו"ת רעק"א מהדו"ת תנינא קמותיב לה ומפרק לה, דשאני התם שיצא גם הברכה בהדלקתה). משנ"ב שם סק"ד. ועיי"ש בשעה"צ סק"ח. וכ"ה בכה"ח שם סק"ח-יט. ודלא כישוע"י סתרנ"א סק"ו שאם לא בירך עובר לעשייתו שוב אינו מברך. וצ"ל שמה שהעתיק במשנ"ב משמו בסק"ב קאי רק לענין הברכה אחר שכבו הנרות ודלא כבישוע"י גופא, שהרי העתיק מפתחי עולם ושם לא הובא ד"ז. ובכ"מ שקו"ט בד' המשנ"ב והעלו באופנים שונים. ולדידי העיקר כנ"ל. ומש"כ בשו"ת בצה"ח ח"ד סנ"ז סק"י ע"פ הלבוש שאינו מברך אחר ההדלקה, אינו מוכרח, ובפשטות בלבוש קאי באופן שלא בירך כלל לביל ראשון.

בנוגע לברכת שהחיינו מצד עיצומו של יום, כגון שנזכר לביל שמיני אחר ההדלקה או כשנמצא במקום שאינו יכול להדליק כלל - הסכמת האחרונים שלא לברך. וראה הנסמן אצלנו בלוח לפורים. ויכול לפטור עצמו ע"י ברכת שהחיינו ע"י פרי או בגד חדש.

ג. ולא דמי להמדליק בביהל"נ שאינו חוזר ומברך שהחיינו בביתו, דהתם בירך על פרסו"נ שבביהל"נ, וכמשנית לעיל במקומו בלוח בארוכה, משא"כ בנדוד שברכותו אינה שייכת לשום הדלקה. (הרי לדינא קיי"לן לעיקר שאין מברך שהחיינו על היום - כנ"ל פשוט, אף שראיתי לאחרים מצדדים לכאן ולכאן).

ד. אף שבס' הפרדס ברכת נ"ח כתב שחוזר ומברך. וכ"כ ראש יוסף שבת כג, א ד"ה נסתפקתי. אבל למעשה כבר ספיקות בדבר, משום ספק ברכות אינו מברך - ראה שו"ת מנח"י ח"ו סס"ז.

ה. ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב (פורים) ח"ג סי' ג.

ו. שאמירתו "בימי מרדכי וכו'" אינו בגדר שקר (ראה אג"ק חט"ז ע' ב, וכפס"ד קצוה"ש סכ"א בבדה"ש סק"ח וסק"ט בדעת אדה"י (סי' קח ט"ח). ולהעיר ממג"א סתרצ"ג סק"א שאמירתה על הנסים בשאר ימים, ה"ה כמאורע שלא בזמנו. וכ"ה בדה"ח סל"ג סק"צ שהוא שקר גמור. אבל ראה דמשק אלעזר לנדא סוס"י קח. ומ"מ, יש לחלק, שבשאר ימות השנה ל"ש לומר "עה"נ כו' שעשית כו' בוה"ז", משא"כ בחנוכה.

משאר ראשונים.

אבל אם חתם בראש חודש בלבד נחלקו הפוסקים אם צריך לחזור לראש, כיון שכבר הזכיר שניהם באמצע הברכה קודם החתימה. וטוב לחוש שלא לחזור לראש שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה לבטלה. ולכן, אין מחזירין אותו.

יג. ה"ז בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלל תפלת נדבה. אבל בתפלת מוסף שאין מתפללים נדבה בהכרח שיגמור תפלתו. אמנם, בנוכח קודם חתימת הברכה ודי חזרו לראש הברכה לאפוקי נפשי מפלוגתא ושתהא תפלתו כהוגן אליבא דכו"ע. וגם באמר כבר שם השם – כיון שי"א שמחזירין אותו, חותם למדני חוקיק.

יד. ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כג"ב.

טו. ראה שו"ת שבה"ל ח"א סי' קצג משה"ק על שו"ת צור יעקב סי' קלו. ופשוט שבכה"ג אין לחוש משום אין גוללין בציבור, כשא"פ באו"א (אא"כ להסוברים שהאיסור לגלול בציבור חמירא מהוספה על הקרואים, ראה פקודת אלעזר או"ח סי"ג ד"ה ואין).

אמנם, צ"ב בדעת שבה"ל (וראה גם בקובץ קול התורה תשרי תשע"ט), שהרי בקורא תרי גברי בתרי ספרי באותה הפרשה (משא"כ בחד ענינא בשתי פרשיות דמות) איכא למ"ד שיש לחוש משום פגמו של ראשון (כ"כ בשו"ת הר"ז לבית הלוי ספ"ב. והו"ד בכנה"ג או"ח סי' קמד בהגה"ט סק"ד ובסתר"ט בהגה"ט סק"ב. ובפר"ח שם סק"ד חולק. והחריח החזיק אחריו בבית הראה למהר"ש פלוונטין ה"ל קריאת ס"ת (ו, א ואילך. ועיי"ש בפר"ח שהבין בדעת הר"י שצ"ל גם תרי עניני. וראה בית הראה שם (ז, א ואילך). ערך השולחן טיב סי' קמד סק"ו). וראה פמ"ג סי' קמד בא"א סק"ט שנסתפק. וכתב שאפשר שהמג"א רמז לזה. (וצ"ע כבונת רמיונתו. וראה ביאור בדא"פ בקובץ אותיות למשה ח' ג ע' תשעח). והב"ד במשנ"ב שם סק"ט. ובנדו"ד ה"ז בגדר חד פרשה כיון שהוא המשך אחד (וכן מוכרח בשו"ת הר"י). אבל, מקום אתנו לחלק שאי"ז רק בפרשה אחת ממש (כן יל"פ עכ"פ בדברי הפמ"ג). ובדוחק י"ל (בפ"י דברי הפמ"ג מא"ב בשו"ת הר"י ושאר הפוסקים שכתבו ע"ז), שכונתו לקרוא אותה פרשה גופא ב"פ, שבכה"ג איכא גמרא שחזרו וקורא עוה"פ מה שקרא ראשון (ראה שו"ת מהרשד"ם או"ח סי"ב. פרי"ח או"ח סת"כ"ה סק"ב. וראה נהר שלום שם סק"א שבכה"ג מאן דשמע אתמויה קא מתמה שכבר שמע זה הדבר בס"ת ראשון). והעיקר בכ"ז, דכיון דפלוגתא דרבוותא הוא, שיש מתירין בחד פרשה בתרי ספרי ויש אוסרין, ואין הכרעה ברורה בדבר (וראה לדוד אמת ס"ה סמ"ט סק"ה. שלחן הקריאה (בהוצאה שני) סי"ב במסנה"ש סק"ע. כה"ח סי' קמג סק"ד. ועוד. וראה בקובץ הנ"ל בארוכה. ושם ע' תשפ הוכיח במישור מד' המרדכי מגילה שתשצ"ב בשם הראב"ה (והב"ד בשו"ת הצ"צ מהדו"ח או"ח סי' קמ"ב) כדעת הר"י הלוי, לא יאידן בראב"ה גופי' סתקני"ג בסיד" מוכח כד' הפר"ח) יש לסמוך להקל בספק פגמו של ראשון, בכדי שלא לגרום לודאי פגמו של שני. ועוד, והוא העיקר, שכ"ז רק לכתחילה, משא"כ היכא דא"פ באו"א. ובסגנון אחר, דשאני הכא שעושה כן בכדי שלא לפגום בס"ת שני וכן שלא להוסיף על הקרואים. ועדיף לקרוא בס"ת ולחוש לפגמו של שני אף שמחמת זה קורא בחד פרשה בתרי ס"ת. ותו, שי"ל דכו"ע מודו שבכה"ג אין לחוש לפגמו של ראשון, שידועים ומכירים שקורא בשני מפני כבודו שלא להוציאו בחנם. וראה ע"ד בברכ"י או"ח סי' קמד סק"ג. וכ"כ במקראי קודש יוטעס ש"ב סי"א ושם סק"ז

(והב"ד בשלחן הקריאה (הוצאה שני) סי"ג ס"ג במסנה"ש סק"ד (ובטעות נדפס ע"ש סק"ב)) בנוגע לר"ח גרידא והוציאו ב' ס"ת בטעות שקורא תלתא גברי בראשון ורביעי קורא בשני. והה"נ בעניננו. וראה שו"ת ויצבר יוסף שווארץ סוסי' לו.

ובגוף הענין, אף בששו"ת שבה"ל ח"ו ספ"ו הדר הוא לכל חסידיו (במקצת עכ"פ) וכתב ליישב בדברי הצור יעקב – לפענ"ד להצדיק הצדיק דמעיקרא, שדבריו הראשונים עיקר, חדא שלמעשה כבר נפסקה הלכה בשו"ע שאין משגיחין בחנוכה ואין לנו לזוז מהכרעת כל הפוסקים.

ועוד, שבלא"ה צ"ע לידי ולדכוותי מש"כ שם (ובארוכה בשו"ת שבה"ל ח"א סי' קצב) לתלות בשניוי גירסאות (במגילה כט, ב) אם "אין משגיחין בחנוכה כל עיקר" או "אין משגיחין בחנוכה ור"ח עיקר", וכאילו נחלקו בזה ראשונים (אבל ראה הגהות הב"ח שם), ושפס"ד השו"ע עולה יפה רק לדעת הרוקח סרכ"ו דיחידא הוא – שנוסף על הדוחק וגודל התמי' שבדבר, העיקר (וראה בהבא לקמן גם שו"ת אהל יששכר סנ"א. וראה גם בקובץ קול תורה הנ"ל) שהלכה זו הובאה למעשה לא רק ברוקח (והו"ע כתב לפנ"ז כי האי לישראל "אין משגיחין בחנוכה תחילה אלא ר"ח עיקר") אלא גם מפי בית מדרשו של רש"י – למרות מה שפי' בגמרא שהכוונה שאין משגיחין לעשות עיקר – ובכל ספרי דבי רש"י – שו"ת רש"י סי' קצו. ס' הפרדס סכ"ב (אף שהו"ע גרס בגמ' "ור"ח עיקר" – ראה שם סכ"ד. ומ"מ, כאן כתב שאין משגיחין כל עיקר. וצ"ע מש"כ בשו"ת שבה"ל שם שבהכרח דלא ס"ל להפרדס כפס"ד הרוקח, שהרי כ"כ להדיא הלכה למעשה). סי' רש"י שסכ"ו. מחז"ו סר"מ, וכן בשבה"ל סי' קצ (למרות שגרס בגמ' "ור"ח עיקר". ואדרבה מינה הוכיח כן. ומכאן נדחה גם מש"כ שם בשו"ת שבה"ל בדעת הר"ף והרא"ש והעיטור דגרסי "ור"ח עיקר" ובמהרי"ל ועוד. וכן מצינו בתוס' (מגילה כג, א ד"ה חד) שהביאו ממדרש ילמדנו דוקא (אבל ראה הגהות הב"ח שם. מסורת הש"ס שם. וכ"כ בספרו שאילת שלום שאילתא כו בסופו. וראה מהרש"א שם שעמד בזה. וראה שו"ת פרח שושן או"ח כ"ל א ס"ח. כנה"ג בהגה"ט סתרפ"ד סק"ה. ברכ"י שם סק"ג. הגהות ועק"א לשו"ע שם. שו"ת בית אפרים סי"ח. עטרת חכמים או"ח סי"י. שו"מ רביעאה ח"ב סי' קיב. העמק שאלה לשאלות שם סק"ג. וכ"כ בחידושי במרומי שדה מגילה כט, ב) שאין משגיחין כל עיקר, ומכאן שבש"ס שלנו ל"ג התוס' הכי, ואדרבה פי' להדיא (לקמן כט, ב – ד"ה והלכתא) שהכוונה בגמרא "לעשותו עיקר". ומ"מ אכתי ס"ל דהכי הלכתא שאין משגיחין כל עיקר, ובהכרח לומר, שלדעתם הכל בכלל (וכ"מ קצת בביהגרא"א סתרפ"ד סק"ו. וכ"כ שהבין בשו"ת נוב"י מהדו"ח או"ח סי"א ס"ד"ה הראשונה) , שמכיון שאין קריאת חנוכה עיקר להקדימה לר"ח, מכאן גם שבמקום טעות נדחית לגמרי, דקילא משאר קריאת המועדים מאיזה טעם שיהי' (ראה שו"ת גוו"ר או"ח כ"ל א ס"ה. מהר"י אסאד או"ח סר"ג. שו"ת מהר"ם שיק או"ח סשל"ד. שפ"א שבת כג, ב תוד"ה הדר).

ועוד בה שליש', שסתימת כל הפוסקים שרק כשהתחיל בקריאת הרביעי קורא חמישי בשל חנוכה, ומשמע דבלא"ה אינו קורא בשל חנוכה.

ועל ארבעה אשיבנו, שמה שחידש שם ליישב דעת הצור יעקב, שמותר לכתחילה לקרוא רביעי בשל ר"ח ועי"ז לגרום פגמו של שני בכדי שיוכל אח"כ לקרוא חמישי של חנוכה, ומדמה לה לשי' הרמב"ן (הובא בר"ן שבת נג, א – בדפי הר"ף) באישפתין חמימי שמותר למול ולהכניס א"ע לסכ"ו בכדי לדחות שבת – תמוה מאד,

השדה ח"ב סי' ס סק"ה ד"ה והנה. ולהעיר מערה"ש סרצ"א (ס"ו). ויש שתירצו, שה"ז הכיפך כוונה, ומעשיו מוכיחים שאינו רוצה לצאת, שאינו לוקח לח"מ וכי' (אף שיש המהירים גם בזה, כנ"ל). ועצ"ב להסוברים שבמצוות שעיקרן התוצאה, גם בכוונה הפכית, יצא יד"ח - ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 203.

[ולעזרי מדוגמתו דקיי"ן שיצא יד"ח קידוש בתפלה אף שלא נתכוון לכך, ואדרבה דעתו ורצונו לקדש אח"כ על הכוס. ודלא כמאן דס"ל שאינו יוצא בתפלה לפי שמצ"כ, ובפרט שכל אדם דעתו לקיים המצוה תכנתת חז"ל על הכוס - ראה תוס"ש סרע"א סק"ג, הב"ד במנוה"ט שם בקנה"מ סק"א, ובהגהות רעק"א א"ח סרע"ג לט"ז סק"ב. שו"ת חת"ס א"ח סט"ו. שם ס"ז. סכ"א. הגהותיו לשו"ע א"ח סרע"א למג"א סק"ט. שו"ת שו"מ חמישה ס"ז. משנ"ב סרע"א סק"ב. ועוד. וצ"ל, דכוונה לתפלה סגי, שס"ס מתכוונים להזכיר שבת - ראה מחמ"ש סרע"א סק"ב. ישוע"י שם סק"ב. שו"ת ר"י מסלוצק ס"ו. מהר"ם שיק מצוה לא. ועוד. ועוד איכא גווה שי"א עיקר המצוה לקדש בשניהם בתפלה ועל הכוס - ראה בה"ג ריש הל' קידוש. פנ"י צ"ח וראש יוסף ברכות לג, א. קצוה"ש טע"ט בבה"ש סק"א]. ומצינו כה"ג במג"א סתרצ"ה סק"ט שבאכל סעודה אחת בפורים אינו חוזר בשכח להזכיר ועד"נ, לפי שכבר יצא יד"ח סעודת פורים. וכ"ה בט"ז סתרצ"ג סק"ב. ובאמת, בסעודת פורים חמיר טפי, שלפמ"ג סתרצ"ה במ"ז סק"א בעי כוונה זכר לנס. וגם בזה, ה"ז ע"ד היפוך כוונה, שעיקר הסעודה כדבעי הוא אח"כ אחרי מנחה. ונראה, דשאני פורים שאין כאן כוונה שלא לצאת לפי שרצוה לצאת גם בראשונה, שמצוה להרבות בסעודת פורים. אבל בסעודת שבת רצונו רק לקיים קידוש במקום סעודה, שבזה גם רביעית יין מועיל, ולא לשם מצות סעודת שבת.

עוד ראיתי למיסבר סברא, שלא יצא גדר סעודה ללא בשר, וממילא רק סעודת פת נחשבת כסעודת שבת (ראה פשט ועיון ברכות מט, ב). או כלך לדרך זה, שהכל כסעודה אחת דמיא (שו"ת תשו"ג להנ"ל ח"ה סע"ט). ודבריהם מחודשים, ואין להם בית אב ומשענת חזקה בפוסקים. [ופשוט לדידי ולדכותי שגמר הסעודה לענין זה תלוי בברכה אחרונה או בשיעור עיכול כשכבר אינו יכול לברך, דאלת"ה, נימא שיצא ס"ג גם באמצע סעודה שני' כשאוכל מיני תרגימא בסוף הסעודה].

וני"ל בפשיטות בטעמא דמילתא שבאינו מתכוון לשם סעודה אינו חוזר, כיון דאי בעי לא אכיל כיוסנין עתה, שהרי בדעתו לאכול פת אח"כ, והדר דינא כסעודת הרשות. משא"כ באין דעתו לאכול פת עוד, שמוכרח לאכול עתה. ואף שזה גופא תלוי ברצונו, אם יאכל פת אח"כ או לא, נדים רק על ההווה אם מוכרח באכילתו עתה או לא, דאלת"ה הרי גם כל עיקר המצוה תלוי' בדעת האדם, שכשאינו עונג עבורו פטור, וכן מותר להתענות תענית חלום בשבת (וראה שו"ע אדה"ז סתרצ"ה בקו"א סק"ה). ועכצ"ל, שכיון שעונג הוא לו, ורצונו ודעתו לאכול פת, אי"ז בגדר "אי בעי לא אכיל". אמנם, בחי' תלמיד הרשבי"א פסחים קא, א, כתב שאף שא"צ לאכול סעודה הראשונה בלילה, כיון שעלתה לו לחובתו ונפטר מחמתה חוזר. אבל אין לה"ר מזה, הדתם שאני שאכלה לחובתו.

[ויש שכתבו להסתפק בד"י מטעם אחר שכיון שנחלקו

ד"ד כי עוכלא לדנא, ומהו ההיתר להיכנס לאיסור הוספה על הקרואים כשבקל יוכל לדחות של חנוכה (משא"כ במילה שמחייב כעת למול, ואין למצוה אלא מקומה ושעתה). ועוד להעיר מדעת החת"ס בשו"ת א"ע ס"א, דע"כ לא קאמר הרמב"ן הכי כ"א במילה, שספק אם יצטרך אח"כ לחמם מים משא"כ כשבדאי גירום איסור.

וראה גם בשב"ה מועדים לחנוכה חי' סגויות ס"ג בסו"ד מה שהוסיף הו"ע בתשו"ה הנ"ל דעתו למעשה.

טז. שהזכרת חנוכה ופורים אינה חובה כלל בברכת המזון.

זי. כבשה באמצע ברכת המזון שחזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סק"ה מטעם אחר, עיי"ש.

יח. ראה קצוה"ש סמ"ז סק"ד. ונשאר בצ"ע. ולכאן מוכרח הוא לפמ"ש בהגה בשו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ג. אבל פשוט שאינו חותם. ובקצוה"ש לא נחית לזה.

יט. ראה שו"ע אדה"ז סקפ"ח ס"ג-יד. ס' המנהגים ע' 60.

כ. וראה שוקי' חמד בכורות נ, א בארובה.

כא. נתקשו רבים בכגון דא, דכיון שלכמה ראשונים יוצא יד"ח סעודת שבת ויו"ט במיני תרגימא (וכ"כ מהר"ל בהגה על שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"י, בנוגע למיני לחמים שאין קובעים עליהם סעודה שאדה"ז חזר בו בסוף ימיו ולא הצריך לאכול כשיעור סעודה), וא"כ יצטרך לחזור ולברך גם במעין ג'. ולאידך, עפ"י מקום לומר שלא יחזור בשכח יעו"י בסעודה שלאחרי, לפי שכבר יצא סעודת יו"ט לפני"ג, וממילא לא עדיפא מס"ג בשבת שאינו חוזר. ושקו"ט בזה גם בכל שבת, בנוגע לקידושא רבה הנהוג אחרי מוסף שאוכלים מזונות לפני סעודת פת. [ומה שבפוסקים נזכר רק בס"ג שלא לחזור, דמיירי במי שכל אכילתו היא פת. ועוד, שבס"ג שאני, ד"א דאי בעי לא אכיל אפילו מלחם שאין קובעים עליהן סעודה, וגם לא מעשה קדירה כ"א פירות וכיו"ב].

אבל בקצוה"ש סמ"ז בבדה"ש סק"ח כתב דהיינו רק בנתכוון לצאת בו יד"ח סעודה. וראה גם תורת חיים סופר סקפ"ח סק"ד. ברכת הבית שי"ז, כט. שלחן שלמה (להגרש"א) סרפ"ט ס"א סק"ד.

איברא, דלכאן צ"ע בדבר, דהא אגן קיי"לן שמצות אצ"כ בדרבנן (וממילא גם בלא ידע שהיום שבת או יו"ט או שאוכל פת יצא - ראה שו"ע אדה"ז סתע"ה סכ"ט). וגם למ"ד שמצ"כ בדרבנן, ובפרט במצות שמדברי קבלה, וכן למ"ד שעונג שבת עיקרו מה"ת (וכן שמחת יו"ט באכילת פת - ראה שו"ע אדה"ז סי' קפח שם), הרי יש בה הנאת הגוף, ובמצות התלויות באכילה יצא גם ללא כוונה. (וראה בית הלוי פ' תרומה ד"ה איתא במדרש. ושם כתב לחלק בין עונג שבת שכל שכוונתו לתענוג יצא, לשמחת יו"ט שלא יצא. אמנם לא נחית לדין מצ"כ, ומיירי רק מצד גוף הענין שאין כוונתו לשם מצוה. כן צ"ב במש"כ שבי"ט לא כתיב עונג. ואולי כוונתו רק בלישנא דקרא. אבל ראה שו"ת כ"ט או"ח סל"ט ד"ה וע"פ דרינו, שכתב שבאוכל בשבת לשם אכילה פת - יצא כלל. (וראה גם שם סוסי' קז. אבל התם מיירי לענין מצות אנשים מלומדה ולא מצד חובת המצוה. וראה גם שם סע"ח). וכ"כ בשו"ת פרי

כדין ס"ג (שהרי בטעם שאין מברכים ז"ב בס"ג ללא פ"ח, כיון שאינה עיקר כ"כ – שו"ת מהר"י ווייל סי' קטו. ב"י אה"ע סס"ב. אבל לפמ"ש"כ בב"ח שם לפי שבס"ג אין דרך להרבות במנות, וכ"ה בט"ז שם סס"ה, ודאי אינה בגדר ס"ג). ומעולם לא שמענו שיזהרו בזה. ועכ"ל כ"ל, כיון שדעתם בעת הקידוש לאכול סעודת פת אח"כ.

כב. מג"א סר"ח, סק"ז. משנ"ב שם סקנ"ח. כפה"ח שם סקס"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין השוכח ועל הניסים ס"ט.

כג. בשו"ע אדה"ז סי' קיט ס"ה: העונה בעת צרה ושומע תפלה. אבל נראה פשוט שהוא לפי הנוסח שבענו חותמים רק "העונה בעת צרה". אבל לנוסח אדה"ז בסידור, כדעת הטוש"ע רס"ל תקסו, שגם בענו חותמים "לעמו ישראל" (וראה בארוכה בענין זה בויצבור יוסף בר ח"ג פ"ד) פשוט שכצ"ל גם בזה. ולית דין צריך בושש. וש"ר שהעיר בזה על לוח כולל חב"ד בס' בצאתי לירושלים שלזינגר בחלק השו"ת ס"ד במכתב לכ"ק אד"ש. (והמענה אליו נדפס באג"ק ח"כ ע' רפג, ודן רק בפרטים אחרים שבמכתבו).

כד. שג"ר בכלל מעין חתימה סמוך לחתימה, שהרי אמר כי אתה ה' העונה לעמו' שהוא מעין חתימה. ואף שאינו אותו הענין, עכ"פ ה"ז מעין דומה לחתימה. ורא' פשוטה, מברכת הבינו לג' רמב"ם ר"ף מחז"ו ועוד. וראה שו"ת אבני זכרון ח"ג ס"ז. וראה יתר על כן בשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"ג סי' קע.

כה. וה"ט, לפי שינוה ממטבע שטבעו חכמים, וכדמוכח בל' הרמ"א שתקס"ה ס"א. וקאי אנוסח חתימת הברכה (וכ"ה להדיא בלבוש ס"ב. וראה גם בביהגרא"ר שם שהוכיח שהוא שינוי מטבע. ודלא כא"ז סק"ג וערוה"ש ס"ב שפי' בד' הרמ"א דקאי אגוף אמירת ענוני ביחיד המתענה). ובחי"א כלל קלב ס"ד שהחותמים בהעונה וכו' טועים טעות גדול. וכפ' בשו"ת מעט מים סע"ח, שאין העונה בעת צרה בכלל ש"ת, עיי"ש.

וכן נקט גדולי ההוראה – ראה שו"ת משנ"ה ח"א ספ"ח. הליכות שלמה פי"ג ס"ח. שמעתתא דמשה סתקס"ה ס"א. ובשם הגריש"א – שערי שמחה יזי ס"א. ובשם הגר"ח ק – אשי ישראל פמ"ד ס"י. וראה גם מפי השמועה בחיזוק למשכני יעקב פי"ג ס"א. שו"ת שבה"ל ח"ח סי' קלב. רבבות אפרים ח"א סט"צ.

אבל בשו"ת עין אליעזר סמ"ט פסק שיצא, מתרי טעמי, חדא שסמך אמ"ד שגם המשנה ממטבע שטבעו יצא. ועוד שכתב חדא מילתא היא, וה"ר ממ"ש"כ המג"א סי' קיט סק"ז שש"צ ששכח לומר ענוני אמורו בש"ת וחותם בשניהם.

אלא, שאין רא'י משם, דהתם טעמא מאי שש"ת כולל גם תפלת תענית (ע"פ פירש"י תענית יג, ב ד"ה בשומע), ויש בכלל מאתים מנה (וראה גם א"א מבוטשאטש או"ח סי' תקסו. ולפלא שלא הביא ד' המג"א. ועיקרי דבריו אינם מובנים שלא מצינו כה"ג בטוש"ע), ומה"ט אם חתם הש"צ בש"ת לחוד נמי יצא. אבל איפכא לא שמענו, שאין בכלל מנה מאתים. וכע"ז כתב בשו"ת מעט מים שם. ולהעיר שכמה פוסקים חלקו על המג"א. אבל אדה"ז פסק כוותי' שם ס"ה). והעיקר, שדברי הרמ"א ברור מללו שהוא בגדר שינוי מטבע.

הדעות בגדר פה"כ, שמא דינה כפת וחוזר (וכמובן, ד"ז שייך רק בדבר שהוא ספק לחם גמור). אבל אינו, שהרי לפ"ז מצריכים או שיחזור מע"ג, וה"ז תרתי דסתרי לומר שדינו כפת, ושיחזור ויברך מע"ג ולא ברהמ"ז. ורק בסעודה שלאחרי' בשכח להזכיר שייך לומר שמא יצא יד"ח בסעודה שלפני' מחמת הספק שדינה כפת ולא יחזור לברך. אמנם, באם הוא תוך שיעור עיכול לאכילת פה"כ, י"ל שבלא"ה צריך לחזור, שהרי אנו קייל"ן שלא יצא חובת ברהמ"ז מברכת מע"ג (ואכ"מ), וממנ"פ אם אין דינה כפת לא קיים מצות סעודה (למ"ד שצ"ל פת דייקא), וחוזר מחמת סעודה זו, ואם דינה כפת עדיין מוטלת חובת ברהמ"ז עליו.

ועוד להעיר בגוף הענין, שבלא"ה מקום לומר שלא יחזור בשכח מעין המאורע בברכת מע"ג, שהרי י"א שא"צ להזכיר מעין המאורע במע"ג. אמנם, לאו כו"ע מודו בהכי. ובנתכוון לשם מצות סעודת שו"ט נראה שלמסקנת אדה"ז צריך לחזור גם בברכת מע"ג. וראה פמ"ג סי' קפח בא"א סק"ט. שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי"ד. קצוה"ש שם].

עוד יל"ע מטעם אחר, שבאינו אוכל בזמן הסעודה, תו אין דינה כס"ג (ראה מח"ב סרצ"א סק"ד. משנ"ב שם סק"ו. אבל ראה פמ"ג סי' קפח בא"א סק"ו. משנ"ב שם סק"ו. ולכא"ו סותר ד"ע, ומזכה שטרא לבי תרי). איברא, הכא קיימינן באוכל אחר חצות, וה"ז זמן ס"ג.

והנה, למש"כ בלקו"ש חט"ז ע' 284 הע' 7, במנהג אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שבאכילת מזונות אחרי קידושא רבה, אוכלים ס"ג לפני ס"ב (וכנראה לא ס"ל שהוא ע"פ מהרי"ל הנ"ל בשם אדה"ז, חדא דהתם מייירי רק במיני לחמים שאין קב"ס, והמנהג גם לאכול מעשה קדרה וכי"ב. ועוד, שלפ"ז נמצא שדוקא בס"ג הידר לאכול פת ולא בס"ב, וד"ז רחוק מהסברא. ובפרט, שהמנהג אצלנו בס"ג בטעימת איזה דבר ולא בפת), שוב אינו חוזר בשכח להזכיר כשאוכל פה"כ שבקידוש לפי שדינה כס"ג. אלא שבי"ט ל"ש לומר כן שאין חובת ס"ג. (ובכלל, מקום לומר שמש"כ מהרי"ל בשם אדה"ז קאי רק לענין עונג שבת ולא לענין שמחת יו"ט. אבל לא מסתבר לחלק בהכי. וסתמינת דבריו דקאי על תרווייהו).

ולמעשה מצינו שכן הכרעת הפוסקים, שרק במי שלא הי' לו פת לס"ב ואכל פה"כ כתבו שלא יחזור בס"ג, וטעמם שהי' דעתו שלא לאכול פת ונתכוון לצאת בזה. (ראה שו"ת דברי דוד מילדולה ספ"ו, הב"ד בעיקרי הד"ט סי"ג ס"ד, ובבית מנוחה דיני ס"ג ס"ג, ובחסל"א סרצ"א סק"א. והובא לדינא בהכ"ח סי' קפח סק"מ. אר"ח ספינקא שם סק"א. תורת חיים סופר שם. ברכת הבית שם. קצוה"ש שם. ולהעיר, שבדברי דוד לא מיירי פה"כ דייקא). אבל בלא"ה נקטינן שכיון שבדעתו לאכול פת אח"כ חוזר בסעודת פת ולא בסעודת פה"כ. (אבל ראה שו"ת טהרה מע' ב סקנ"ב, ובספרו יוקח נא סתרצ"ג סק"ה שלא חילק בין נתכוון לסעודה או לא. וחולק על מח"ב הנ"ל. ואין דבריו מכריעים).

ולכא"ו נפק"מ לפ"ז בשבעת ימי המשתה, דקייל"ן שבס"ג א"צ פנים חדשות (אא"כ לאלו שהכריעו כהדעה שגם בס"ג א"צ פ"ח ואפי' ללא דרשה. ואכ"מ), שאם אכלו בקידושא רבה אחרי התפלה נצריך פנים חדשות בסעודה שלאחמ"כ אח"כ

חביב ומגיד תעלומה (לשם), וברמב"ם כתב בשינוי, שאומר "בונה ירושלים או מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים", וכבר העירו שגרס בירושלמי בא"א (ראה עלי תמר ירושלמי שם), וכמה מפרשים פ"י בירו' שר"ל שלא הזכיר מלכות ב"ד, ולא שנייה המטבע, והיינו שגרסו כך בחתימת הברכה. ואיך שיהי', שאני התם שבאמת חדא מילתא היא, שנחמת ירושלים היינו בנינה. ודוגמא קרובה לנד"ד שמושיע ישראל ובונה ירושלים הוא בגדר חתימה בשתיים - ראה ברכות שם. ובאמת, ברא"ש ברכות פ"ז סכ"ב כתב בשם יש מתרצים, שמנחם עמו ובונה ירושלים הוי חתימה בשתיים, ורק מנחם עמו בבנין ירושלים חדא מילתא. ובשם רבינו יונה שג"ז חתימה בשתיים ורק מנחם ציון בבנין ירושלים חד היא. וראה בשו"ת שואל ונשאל ח"ה ס' קיד שיש שהקפידו דוקא מה"ט לחתום מנחם ציון בבנין ירושלים, ולא מנחם ציון ובונה ירושלים].

וכמה נתחבטו הפוסקים בחתם גאל ישראל במקום גואל ישראל, וכן להיפך, או מקדש ישראל והמועדים במקום והזמנים, ובר"ה מקדש ישראל והזמנים ולא יום הזכרון, ובר"ח מקדש ישראל והזמנים או ויום הזכרון, וכן גם בהזכרת חגה"ס במקום שמע"צ, וכמה מהם החמירו טובא דלא יצא יד"ח, אף שבכולם ודאי חד ענינא הוא. (ול"ד לחתימת "שאוותך לבדך ביראה נעבוד", שג"ז מטבע שטבעו, ויסודה בירו' יומא פ"ז ה"א, ונ' בכמה דוכתי. ובאמת בפאה"ש ה"א ס"ב ס"ז כתב גם בזה שנייה ממטבע שטבעו חכמים ולא יצא. וראה בית ישראל שם. וכן גם חתימת הפורס סוכת שלום בשבת, שג"ז מטבע שטבעו, וגו"ז מירושלמי, הביאו הראב"ה סל"ג וסוסי קצו, והטור א"ח סרס"ז ועוד. וכל עיקרו תלוי במנהג, ולכן הטועה בזה יצא יד"ח).

ועוד זאת, הלכא גרע טפי, ולא יצא גם מטעם שאין ליחיד לקבוע ברכה לעצמו כמ"ש התוס' תענית יג, ב ד"ה אלא. ובאמת, ה"ט גופא שהיחיד אינו קובע ברכה לעצמו, לפי שמשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכת ש"ת - ראה שו"ת בנימין זאב ח"ב ס' קפה.

(ומקום) לומר יתירה מזו, בגדר תפלת ענווה דיחיד, שלא רק שאינו חותם בנוסח ברכה, אלא שמעיקרא נתקן רק בדרך בקשה, וכשאר בקשות שכולן בש"ת, ולא שחל על היחיד חובת ברכה, וחתימת הברכה היא ש"ת. או כלך לדרך זה, שבאמת ברכת ש"ת כוללת ב' ברכות וחתימת ש"ת מהני אתרווייהו, אבל חתימת העונה ה"ז ברכה אחרת לגמרי. וגם למ"ד שהיחיד יכול לקבוע ברכה בפ"ע בין גואל לרופא, שדחיה הראשונים (ראה ר"ן נ"ח ח"א), אבל אכתי מחוייב בתפלת העמידה ולומר ברכת ש"ת.

אמנם, מצינו בלקט יושר ע' 113 שהביא קס"ד לחתום רק בהעונה גם ליחיד. אבל גם הוא סיים אח"כ בנוסח דיון, ושכן עיקרו. ועוד ועיקרו, שאא"פ לסמוך ע"ז בהיפך מד' כל הפוסקים. ובכלל קשה לסמוך על לקט יושר להלכה למעשה, דלאו מר בר רב אשי חתים עלה, ואין למדין הלכה מפי מעשה (ובמכ"ש) ממה שהנדזו בכ"מ מלסמוך לגמרי על מנהגי מהרי"ל, שנכתבו ע"י מי ששימשו וכו' - ראה הסכמת הגר"ח מוואלוז'ין למעשה רב. שו"ת חוט השני סל"א. ואכ"מ). וכן בשו"ת מהרש"ל סס"ד הביא שכ"ה בסידורים. אבל לא כתב לעשות כן. ואדרבה.

ובאמת מצינו בס' רבינו שלמה הנדמ"ח בשם הגאונים שגם היחיד חותם בשתיים. אבל בשו"ת מהרי"ל החדשות סנ"ה לגבי אלו החותמים בשתיים ד"רובא דעלמא טועים", ושם שהחותמים בשתיים דס"ל דחד ענינא הוא. ואין שיהי', אין ראי' משם כנ"ל.

ובשו"ת יבי"א ח"ז ס"ג דרך אחרי ד' שו"ת עין אליעזר בסברות כעין הנ"ל, והוסיף להטעים שא"ז שינוי לפי שכן מטבע חתימת הברכה לש"צ. וכסברתו כ"כ בשו"ת ר' עקיבה יוסף א"ח ס' קעט (ומש"כ המהדיר שם בשם א"א מבוטשטאטש הנ"ל - אינו, דהתם מיירי בחתם בשתיים).

אבל לכאן אינו, שהש"צ חותם כך על ברכה אחרת, ברכת ענווה, וכאן איירינן מדין ברכת ש"ת, שלא מצינו מטבע כזה בש"ת. ובשגם, שגם הש"צ לא יצא אם חתם ש"ת בנוסח "העונה וכו'", כמשמעות המג"א הנ"ל (והרי הוכיח המג"א כן מזה שש"ת כולל גם מילי דתענית, ומינה איכא למישמע שבהיפך לא יצא. אבל יל"ד, שעיקר דבריו לגבי ברכת ענווה ולא מחמת ברכת ש"ת. וראה הגהות לב"ש שם. ולהעיר גם שכ"כ כתבו הפוסקים להשיג על המג"א, וכתבו שיחתום בש"ת לחוד לפי שגם למג"א יצא בדיעבד ככה"ג, ומשמע מדבריהם שבהעונה לחוד ודאי לא יצא. וכ"מ באפיקי מגינים ס' קיט סק"ב. ומש"כ בסידור יעב"ץ לפני ענווה שאם חתם באחת יצא, וקאי על הש"צ - יל"ד שכוונתו בחתם רק בש"ת ולא איפכא).

ובלא"ה, גוף הסברא צ"ב, שמה יועיל שהוא מטבע הברכה לש"צ, אבל ליחיד אינו ממטבע הברכה, ול"ד לפלוגתא הפר"ח וכנה"ג בטעה ביו"ט שחל בשבת והזכיר רק אחד מהן - שאמר מטבע הברכה ליום זה, אלא שלא הזכיר שבת, אבל הכא אי"ז מטבע ברכתו שמחוייב בכך.

וגם צ"ע, דמאי שיאטי' דיני חתימה בשתיים לדין משנה ממטבע, שלא היה זה כהרי זה, שבדיני חתימה בשתיים, "חדא מילתא" היינו שהענינים קרובים זל"ז (ראה ברכות מט, א ובראשונים, וראה מאירי שם לגבי ברכת הנפרע לעמו וכו' אחרי המגילה), **וע"ז** דין מעין חתימה סמוך לחתימה שהוא רק מעין ודוגמת החתימה, אבל בדין שינוי מטבע, גדר חדא מילתא (ראה ט"ז א"ח רס"י רצד) היינו שהוא אותו הענין ממש, ואפי' אם הוא מעין הענין לא די בכך.

ודוגמא לדבר: בחתימת מקדש השבת ביו"ט אף שיו"ט איקרי שבת. וכן גם בחתם מעין שלש על הגפן במקום על המח' דודאי לא מהני, אף שבחותם בשניהם אל"ז חתימה בשתיים (אבל התם ה"ט דארץ היא דמפקא מזון ופירות וכו'. ועכ"ז, פשוט שגם בחותם על הארץ לחוד לא יצא). וה"נ לא סגי במקדש ישראל לחוד, עכ"פ בקידוש (ראה מג"א סתפ"ז סוסק"ב), אף שא"ז חתימה בשתיים דיראל הוא דקדשינהו לזמנים. וכן גם למש"כ הלבוש ס' קיד ס"ו בטעם שמהני להזכיר מוריד הגשם אחר מחי המתים, שכחתימה אריכתא דמאי וא"ז חתימה בשתיים דחדא מילתא היא - שבדואי לא מהני כשיחתום מוריד הגשם במקום מחי המתים. [ובאמת, גם בחתימת מנחם ירושלים בברכה שלישיית דברהמ"ז, חדא מילתא היא עם בנין ירושלים, לא הביאו הפוסקים ד' הירושלמי ברכות פ"א ה"ו שיצא (וראה פני משה למהר"ם